

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Marcel Vinický - život prvorepublikového intelektuála

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Autor práce: **Bc. Iveta Vavřinová**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Marcel Vinický - The live of intellectual from The first republic

Diploma thesis

Study programme: N7503 – Teacher training for primary and lower-secondary schools
Study branches: 7503T023 – Teacher training for lower-secondary school. Subject - History
7503T045 – Teacher training for lower-secondary school. Subject - Civics.

Author: **Bc. Iveta Vavřinová**
Supervisor: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Iveta Vavřinová
Osobní číslo: P14000709
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: Marcel Vinický - život prvorepublikového intelektuála
Zadávací katedra: Katedra historie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je na základě analýzy pramenů a její komparace s poznatky z odborné literatury zpracovat příběh Marcela Vinického, československého podnikatele a advokáta.

Marcel Vinický s rodinou zahynul kvůli perzekučním opatřením německého nacionálního socialismu ve vyhlazovacím táboře Osvětim.

Hlavní těžiště práce bude spočívat mezi lety 1930 (počátek studií na Karlově univerzitě) a 1943 (úmrtí).

Primárním pramenným zdrojem bude soukromá korespondence Marcela Vinického z třicátých let, která je uložena v Archivu Památníku národního písemnictví ve fondu jeho otce Ottakara Winického.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 1943, inv. č. 125

Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezídium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498

Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg.

V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

Literatura:

ČAPKOVÁ, Kateřina. Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 1938. Praha - Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan. Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 2., Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935), Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-031-4

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 3., O přežití a o život (1936-1938), Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-119-1

KÁRNÝ, Miroslav. "Konečné řešení": Genocida českých Židů v německé protektorátní politice, Praha: Academia 1991, ISBN 80-200-0389-4

LOZOVIUK, Petr. Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě. Pardubice: Univerzita Pardubice: 2005. ISBN 80-7194-752-0

MARŠÁLEK, Pavel. Pod ochranou hákového kříže; Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945, Praha: Auditorium 2012, ISBN 978-80-87284-20-9

MÍŠKOVÁ, Alena. Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945: (vedení univerzity a obměna profesorského sboru), Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0129-X

PAVLÁT, Leo. Židé - dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum, 1997. ISBN 80-85608-17-0

VAVŘINOVÁ, Iveta. Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Mé velké díky za pomoc při psaní patří vedoucí práce diplomové práce doktorce Kateřině Lozoviukové. Zároveň bych velmi ráda poděkovala magistru Jiřímu Křížkovi, řediteli Severočeského muzea v Liberci a Anetě Plzákové z Institutu Tereziánské iniciativy, za poskytnutí pramenů, jež se ukázaly být pro tuto práci stěžejními.

Velký dík patří taktéž mé rodině, partnerovi a přátelům za neutuchající duševní podporu.

ANOTACE

Tato diplomová práce pojednává o JUDr. Marcelu Vinickém, který žil v letech 1905 – 1943 v Praze. Práce na jeho konkrétním příkladu ukazuje společenský život inteligence v Československé republice i perzekuční opatření v době německého národního socialismu. Sledován je soukromý život Marcela Vinického, dále také jeho následné věznění a úmrtí v koncentračním táboře Osvětim a dědické soudní řízení. Práce popisuje také osudy Marcelových blízkých, kteří se stali oběťmi rasových perzekucí, a tak práce líčí různé druhy internačních zařízení.

Klíčová slova: Marcel Vinický, židé, perzekuce, koncentrační tábory, antisemitismus, Československá republika, Protektorát Čechy a Morava, holocaust

ANNOTATION

This dissertation thesis discourse about JUDr. Marcel Vinický, who lived in years 1905- 1943 in Prague. Thesis on his concrete example demonstrate social life intelligentsia in Czechoslovakian republic and persecutions in the age of the Germany national socialism. Private life of Marcel Vinický was watched, further on also his resulting imprisonment and death in concentration camp Osvětim and trial of heritage. Thesis describe also destinys Marcel's close people, who fell a victim to a racial persecutions and so this thesis characterize all kinds of interment establishment.

Key words: Marcel Vinický, Jews, persecution, concentrations camps, anti-Semitism, Czechoslovakian republic, Protectorate Bohemia and Moravia, holocaust

Obsah

1 Úvod	11
2 Kritika pramenů a literatury	13
2.1 Kritika pramenů.....	13
2.2 Kritika literatury	15
3 Historický úvod	18
3.1 Postavení židovské menšiny v ČSR	18
3.2 Antisemitské projevy v Česko-Slovenské republice	20
3.3 Perzekuce v Protektorátu Čechy a Morava	20
4 Život Marcela Vinického do roku 1930	24
4.1 Původ.....	24
4.2 Mládí	25
5 Třicátá léta.....	27
5.1 Soukromá korespondence.....	30
6 Marcelův život v Protektorátu Čechy a Morava.....	33
6.1 Věznice Pankrác	35
6.2 Malá pevnost Terezín	36
6.2.1 Moták.....	38
7 Dědické řízení.....	42
8 Osudové ženy Marcela Vinického.....	45
8.1 Marie Antonie Winická	45
8.1.1 Obnovení dědického procesu	46
8.2 Líza Adlerová	47
8.2.1 Vztah Marcela Vinického a Lízy Adlerové	51
8.2.2 Život Lízy Adlerové v holocaustu	53
8.2.3 Ghetto Terezín	56
8.2.4 Vyhlazovací tábor Osvětim	57
8.2.5 Pobočný tábor Freiberg	60
8.2.6 Koncentrační tábor Mauthausen.....	62
8.3 Hana Vinická	64
8.4 Nora Vinická	67
8.4.1 Ghetto Terezín	69
8.4.2 Prohlášení Nory Vinické za mrtvou	71

9 Závěr.....	73
10 Seznam pramenů a literatury	75
10.1 Seznam pramenů	75
10.1.1 Archivní prameny	75
10.1.2 Tisk.....	75
10.1.3 Orální historie.....	76
10.1.4 Online zdroje	76
10.2 Seznam literatury.....	76
10.2.1 Monografie	76
10.2.2 Studie.....	80
10.2.3 Závěrečné studentské práce	81
11 Seznam příloh.....	82

1 Úvod

Hlavním tématem této diplomové práce je životní osud JUDr. Marcela Vinického, advokáta a podnikatele žijícího v letech 1905 – 1943. O Marcelu Vinickém částečně pojednává má bakalářská práce Důsledky perzekučních opatření pro rodinu Vinických za Protektorátu Čechy a Morava. V diplomové práci jsem se rozhodla proniknout hlouběji do problematiky uvedené v bakalářské práci a zaměřit se na Marcela Vinického jakožto hlavu rodiny a jejího reprezentanta, přičemž jsem se soustředila zejména na jeho soukromý život v předválečném období. Tato práce tak na příkladu konkrétního člověka ukazuje společenské reálie a kontext začátku dvacátého století.

Hlavním cílem práce bylo objasnit společenské prostředí, ve kterém se Vinický pohyboval a vliv tohoto faktoru na jeho pozdější život. K tomuto účelu jsem využila studium pramenů, významným zdrojem byla jeho soukromá korespondence uložená v Památníku národního písemnictví. Další pramenné zdroje jsem našla v Archivu hlavního města Prahy, Národním archivu a v Severočeském muzeu v Liberci, které ve svých sbírkách přechovává Památník. Tento zdroj obsahuje vzpomínky na život Vinického ve čtyřicátých letech. Z jednotlivých pramenů jsem složila dohromady životní příběh Marcela Vinického, pro jeho správné pochopení bylo ovšem nutné podrobit výsledek komparace kritické analýze. Tu jsem provedla pomocí odborné literatury, pojednávající o politickém a společenském kontextu doby, v níž Marcel Vinický žil.

Při práci s dopisy Vinického nemohla uniknout mé pozornosti jejich odesílatelka, Vinického blízká přítelkyně Líza Adlerová. Ta podobně jako Vinický prošla perzekucí za německého národního socialismu, o čemž později vydala autobiografickou knihu. Toto dílo na rozdíl od ostatních se stejnou tematikou uniklo odborné pozornosti, a proto jsem se rozhodla věnovat tomuto mu ve své práci prostor.

Mým cílem je tak mikrohistorická sonda, která by ukázala dramatickost čtyřicátých let dvacátého století na konkrétních příkladech osudů „obyčejných lidí“. Lidí, kteří sice nepronikli svými činy na stránky knih, ale kteří trpěli v důsledku světonázoru druhých. Tyto skutečné příběhy je třeba neustále připomínat, zejména v dnešní době, kdy je rasismus a xenofobie opět na vzestupu.

Při tvorbě práce se ukázalo, že osud JUDr. Vinického ovlivňovalo a často i směřovalo několik žen (matka, manželka, dcera a již zmíněná Líza Adlerová). Jejich jména tak nutně musela v práci opakovaně zaznít. Vzhledem k tomu, že i tyto ženy prožily dramatické osudy, které jsou s Marcelovým často úzce provázané, rozhodla jsem se jim věnovat část své práce. I

díky tomu se původně očekávaný časový rozsah práce (1930 – 1043) rozšířil na období od konce 19. století do padesátých let století následujícího.

Období padesátých let je zachyceno prostřednictvím soudních sporů o dědictví po Marcelu Vinickém. Ukazuje tak otázku navracení majetkové situace perzekvovaných do předválečného stavu, či na problematiku prohlašování nezvěstných za mrtvé.

Na začátku práce obecně shrnuji problematiku doby, v níž Vinický žil. Popisuji národnostní uspořádání společnosti a vliv německého nacionálního socialismu na společnost za jednotlivých státních uspořádání. V dalších čtyřech kapitolách členěných do menších celků se věnuji přímo jeho osobě. Chronologicky mapuji život Marcela Vinického, přičemž v některých případech významných událostí cituji přímo z pramenů. Závěrečná kapitola je nazvaná Osudové ženy Marcela Vinického. V rámci různě dlouhých podkapitol zde popisuji životní příběhy osob, jež v životě Vinického hrály neopominutelnou roli. V rámci všech životních osudů, které uvádím v této práci, poukazuji na existenci národnostně indiferentního obyvatelstva.

2 Kritika pramenů a literatury

2.1 Kritika pramenů

Marcel Vinický nebyl veřejně známou osobou, nedochovaly se o něm zmínky v literatuře.¹ Proto jsem musela vycházet z pramenů. Vinický pocházel z Prahy, a tudíž většina pramenů státní provenience je uložena v Archivu hlavního města Prahy.² Zde se také nachází přepis motáku,³ který Vinický odeslal z Malé pevnosti Terezín. Tento dopis se ukázal jako velmi významný zdroj informací o důvodech uvěznění Vinického.

Prameny úřední povahy ilustrující občanský život Marcela Vinického ve třicátých letech lze nalézt i v Národním archivu, ve fondu Policejního ředitelství.⁴ Všechny tyto prameny jsou vzhledem k době svého vzniku psány v českém jazyce a převážně ve strojopise. Některé vykazovaly známky pozdějšího zásahu – různé části byly sešité a některé podtrhané barevnou pastelkou.

Stěžejním pramenem osobní povahy se stala došlá soukromá korespondence, určená Marcelu Vinickému o rozsahu jednoho archivního metru uložená ve fondu jeho otce Ottakara Winického v Památníku národního písemnictví, taktéž v Praze.⁵ Tyto ručně psané dopisy v německém jazyce využívaly latinku i kurent a někdy i jejich kombinaci. Pro užití nekvalitních psacích potřeb nebylo písmo vždy zcela srozumitelné. Čitelnost často ztěžoval i fakt, že některé listy k sobě byly sešité takovým způsobem, že se nedaly bez poškození rozevřít.

Zpracování oné korespondence mě přivedlo k pátrání po přítelkyni Marcela Vinického, Líze Adlerové, a její memoárové knize pojednávající o perzekucích za německého nacionálního socialismu. Kniha *O smrti*, která se nedostavila,⁶ barvitě líčí perzekuci sudetských židů, avšak je jako všechny autobiografie velmi emotivní. Jedná se o jediný konkrétní vydaný pramen využitelný pro tuto práci.⁷ Dalším pramenem osobní povahy se stal

¹ Osobě Marcela Vinického se částečně věnuji ve své bakalářské práci, viz: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekčních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014

² Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45 a Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

⁴ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezídium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498 a Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

⁵ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

⁶ SCHEUEROVÁ, Liza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5

⁷ Další vydané prameny, které jsem využila, pojednávaly o tématu holocaustu jen obecně a nedotýkaly se přímo osudů Marcela Vinického, či jeho blízkých. Např.: KÁRNÝ, Miroslav a kol. *Terezínská pamětní kniha; Židovské*

třiadvacetistránkový Památník,⁸ jehož autorkou je sestřenice Marcela Vinického, Marie Müllerová. Tento český psaný subjektivní pramen je uložen ve sbírkách Severočeského muzea v Liberci a vypovídá o Vinickém a jeho rodině na počátku čtyřicátých let. Zejména se zaměřuje na dceru Vinického a popisuje převážně rodinné zážitky.

Pro zjištění informací o věznění a úmrtí Marcela Vinického jsem využila online databázi Památníku Terezín⁹ a serveru holocaust.cz,¹⁰ který je pod patronací Terezínské iniciativy. Zde jsem dohledávala i osudy blízkých Marcela Vinického, jež v práci taktéž zmiňuji. Tyto databáze nejsou zcela kompletní, nezachycují například vždy přesně místa věznění či data převozu. Stejný problém postihuje i v německém jazyce vedený fond Okupační vězeňské spisy uložený taktéž v Národním archivu.¹¹ Zde navíc občas srozumitelnost ztěžují autorem užívané zkratky. Tyto skutečnosti zapříčiňují, že v období před Marcelovou smrtí zůstávají menší otazníky.

Při tvorbě práce jsem využila i metody orální historie, kdy jsem vedla rozhovor s pamětnicí JUDr. Martou Ehlovou.¹² Její výpověď byla nepřímá, vycházela ze vzpomínek na to, co slýchávala ve svém dětství od dospělých. Proto bylo třeba její svědectví podložit jinými zdroji.

V druhé části práce se věnuji osudům žen, které byly Vinickému velmi blízké, a nezřídka ovlivnily jeho život. I tady jsem využila pramenů z Národního archivu,¹³ Archivu hlavního města Prahy¹⁴ a výše zmíněných databází.

V některých detailech si prameny protiřečily. V tomto případě ale na neshodu v práci upozorňuji. Obecně ale bylo třeba příběh složený z pramenů podrobit kritické analýze a zasadit do historického kontextu, k čemuž jsem využila odborné literatury, které se věnuji v následující kapitole. Kompletní seznam použitých pramenů uvádím na konci práce.

oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. Díl 1., Praha: Melantrich, 1995, Terezínská iniciativa, ISBN 80-7023-209-9, apod.

⁸ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

⁹ *Památník Terezín. Databáze, sbírky, výzkum*. [online] [vid. 27. 10. 2015] <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum>

¹⁰ *Databáze obětí*. [online] [vid. 27. 10. 2015] <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/>

¹¹ Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

¹² Rozhovor s JUDr. Martou Ehlovou 27. března 2014 v Praze.

¹³ Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství, manipulační období 1941-1950, signatura S 1006/20, Alžběta Scheuerová. Dokumenty byly digitalizovány Institutem Terezínské iniciativy v rámci projektu Terezínské album; Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

¹⁴ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

2.2 Kritika literatury

Pokud se odborná literatura zmiňuje o konkrétním členu rodiny Vinických, je to již zmiňovaný Marcelův otec Ottakar Winický.¹⁵ O Marcelovi Vinickém jsem informace musela hledat v pramenech. Literaturu jsem tedy využila obecně pro doplnění jeho příběhu o faktografii a zasazení jeho osudu do dějin první poloviny dvacátého století.

Souhrnné informace o první republice, v níž Marcel Vinický prožil většinu svého života, jsem čerpala primárně z trilogie Zdeňka Kárníka.¹⁶ Jeho dílo jsem doplnila o monografii Věry Olivové,¹⁷ která je ale poměrně nacionálně založená a práci Antonína Klimka.¹⁸ Využila jsem i podrobněji zaměřených prací, které mi umožnily lepší pochopení složité národnostní problematiky v daném období.¹⁹

Vzhledem k původu Marcela Vinického a prostředí, ve kterém se pohyboval, jsem musela nastudovat i židovskou problematiku. Stěžejním dílem pojednávajícím o židech v Československu se pro mě stala práce Kateřiny Čapkové,²⁰ kterou jsem doplnila o poznatky z monografie Ines Koeltzsch.²¹ Pro zorientování v oblasti judaismu jsem využila dílo Bedřicha Noska a Pavly Damohorské.²² Jelikož většinu života prožil Vinický v Praze, pracovala jsem i s literaturou s pražskou tematikou,²³ přičemž mi velkým zdrojem informací byla kniha Jiřího Padevěta.²⁴

Literatura o období takzvané Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava je také velmi dobře zpracovaná. Zde vynikají zejména díla dvojice historiků Jana Gebharta a Jana

¹⁵ ADLER, Hans Günther. *Literární tvorba Pražské školy*. Praha: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-8659-59-4; KROLOP, Kurt. *O pražské německé literatuře*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2013. ISBN: 978-80-86911-42-7

¹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-027-6; KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4; KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1

¹⁷ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. ISBN: 978-80-86107-47-9

¹⁸ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918 – 1929*. Praha: Paseka, 2000. ISBN: 80-7185-328-3

¹⁹ JOHN, Miloslav. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938*. Beroun: Baroko a Fox, 1994. ISBN 80-85642-20-4 a HARNA, Josef. *První Československá republika - Pokus o demokracii ve střední Evropě*. Historický ústav ČSAV na pomoc škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-26363-1

²⁰ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5

²¹ KOELTZSCH, Ines. *Praha rozdělená i sdílená: česko-židovsko-německé vztahy 1918-1938*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-421-8

²² NOSEK, Bedřich; DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9

²³ CHRASTILOVÁ, Jiřina; WAGNEROVÁ, Magdalena. *Zlomky z židovské Prahy*. Praha: Havran, 2014. ISBN 978-80-87341-23-0

²⁴ PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1

Kuklíka,²⁵ zaměřená na politické dějiny.²⁶ Proto jsem informace o rasových perzekucích čerpala především z děl Miroslava Kárného,²⁷ Heleny Petrův,²⁸ Eduarda Kubů,²⁹ či Chada Bryanta.³⁰ Regionální sondu mi umožnilo dílo Markéty Lhotové.³¹ Dalším zdrojem byla i kolektivní monografie Židé v protektorátu.³²

K studiu obecných dějin holocaustu a šoa jsem využila převážně literaturu zahraniční provenience,³³ která komplexně shrnuje rozsáhlou problematiku. Literatury na toto téma je už jen v českém jazyce tak velké množství, že není v silách jedince vše obsáhnout. Široká paleta informací nabízí spoustu možností, je ale potřeba vybírat díla kvalitní. Pro poznání konkrétních míst věznění Marcela Vinického a jeho blízkých jsem pak využila zejména podrobných článků a studií.³⁴ V potaz jsem samozřejmě vzala i monografie na dané téma, problém je, že souhrnná díla pro Malou Pevnost Terezín vznikla za minulého režimu a tudíž jsou ovlivněna dobou svého vzniku.³⁵ Poněkud odlišná situace panuje v problematice ghetta

²⁵ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6; GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4

²⁶ Stejně zaměřená je i kniha Roberta Kvačka. Viz: KVAČEK, Robert. *Československý rok 1938*, Praha: 2011, ISBN 978-80-87286-11-1

²⁷ KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení—: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0389-4

²⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3

²⁹ KUBŮ, Eduard. *"Arizace" a arizátoři: drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45)*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-1000-0

³⁰ BRYANT, Chad Carl. *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0790-6

³¹ LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech: křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. Liberec: Severočeské muzeum, 2013, ISBN 978-80-87266-14-4

³² KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana; HYNDRÁKOVÁ, Anna. *Židé v protektorátu: hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942 : dokumenty*. Praha: Maxdorf, 1997. ISBN 80-85800-82-9

³³ BREITMAN, Richard. *Architekt "konečného řešení": Himmler a vyvraždění evropských Židů*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7; ALY, Götz. *"Konečné řešení": přesun národů a vyhlazení evropských Židů*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-833-8; DWORK, Deborah; PELT, Robert Jan van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-751-X; JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces: americká vojenská justice v Německu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2336-0

³⁴ KÝR, Aleš. *Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice*. In: Historická penologie 2008; PLACHÁ, Pavla; ZEMANOVÁ, Věra. *Životní podmínky v nacistických věznicích na českém území*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „Nepřichází-li práce k Tobě...“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003; Kýr, Aleš. *Památník Pankrác*. In: Historická penologie 2003, VAŠEK, František. *Postavení českých internovaných ve věznicích a káznicích během nacistické okupace*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „Nepřichází-li práce k Tobě...“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003; KLIBANSKI, Bronka. *Děti z ghetta Bialystok v Terezíně*. In: BROD, Toman. *Terezínské studie a dokumenty*. Editor Miroslav KÁRNÝ, editor Margita KÁRNÁ. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0582-X; HYNDRÁKOVÁ, Anna; KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana. *Prominenti v ghettu Terezín (1942-1945)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. ISBN 80-85270-51-X; VAJSKEBR, Jan. *Organizace a početní stavy strážní rotý SS v Malé pevnosti Terezín*, In: *Terezínské listy*, č. 32/2004; VAJSKEBR, Jan. *Velitelé strážní rotý SS v policejní věznici Terezín*, In: *Terezínské listy*, č. 39/2011; LOZOVIUKOVÁ – KOČOVÁ, Kateřina. *Malá pevnost Terezín a MLS Litoměřice v roce 1948*. In: *Svět historie – historikův svět. Sborník profesoru Robertu Kvačkovi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN: 978-80-7372-214-2

³⁵ NOVÁK, Václav a kol.. *Malá pevnost Terezín*. Praha: Naše vojsko, 1988; TYL, Otakar; KULIŠOVÁ, Táňa. *Terezín. Malá pevnost. Ghetto*. Praha: Naše vojsko 1955

Terezín, kde nejobsáhlejší monografie je dílem bývalého vězně a tudíž ne vždy objektivní.³⁶ Proto jsem informace čerpala převážně z děl již zmíněného Miroslava Kárného a Miroslava Kryla.³⁷ Některá místa internace nebyla v českém jazyce dosud zpracována a tak jsem musela čerpat i z cizojazyčné literatury.³⁸

Využila jsem i několika děl vztahujících se ke specifickým tématům,³⁹ jichž jsem se v práci dotkla v souvislosti s osudem Marcelových blízkých a také závěrečných studentských prací,⁴⁰ které podrobněji reflektují témata v práci zmíněná. Teoretické koncepty jsem čerpala z děl Petra Lozoviuka⁴¹ a Miroslava Vaňka.⁴² Celý seznam použité literatury uvádím na konci práce.

³⁶ ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941 - 1945. Tvář nuceného společenství. I., Dějiny*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86598-29-2; ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. II., Sociologie*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-024-4; ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. III., Psychologie*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 978-80-7364-024-4

³⁷ KRYL, Miroslav. *Osud vězňů Tereziňského ghetta v letech 1941 – 1944*. Brno: Doplněk 1999, ISBN 80-7239043-042-2

³⁸ *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7

³⁹ AMESBERGER, Helga, Elfriede JELINEK, Katrin AUER a Brigitte HALBMAYR. *Sexualizované násilí: ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-585-2; ŽENATÁ, Kamila, Milan OHNYSKO a Petr HÁJ. *Ženský dvůr/ The women's yard*. Praha: Schrödingerova kočka, 2013. ISBN 978-80-260-3864-1; VOJTÍŠKOVÁ, Marie. *Židé v České Lípě*. Libice nad Cidlinou: VEGA, 1999. ISBN: 80-85627-98-1; VEČERKOVÁ, Eva, Věra, FROLCOVÁ. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0

⁴⁰ VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014; MUSILOVÁ, Jitka. *Nacistická propaganda tereziňského ghetta*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Stanislav Tumís. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2010

⁴¹ LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-752-0

⁴² VANĚK, Miroslav a kol. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0718-3

3 Historický úvod

3.1 Postavení židovské menšiny v ČSR

Československá republika, zkráceně ČSR je označením pro státní útvar rozkládající se na území Čech, Moravy, Slovenska, české části Slezska a Podkarpatské Rusi v letech 1918 – 1938.⁴³ Vzhledem k tomu, že Československá republika vznikla na části území bývalého Rakouska-Uherska a sama zahrnovala poměrně velké území, žilo v ní mnoho různých národností (Němci, Poláci, Maďaři, Rusíni atd.).⁴⁴ To samozřejmě velmi ovlivňovalo společenský život. Proto se stát konstituoval vůči národnostní otázce demokraticky, a přiznával plná politická a občanská práva všem občanům Československa.⁴⁵

Státním jazykem se stala čeština a slovenština, v duchu nové teorie „československého národa“.⁴⁶ Národnostní menšiny mohly vést svou politiku v menšinových stranách,⁴⁷ a pokud se na některém území vyskytovalo více jak 20% příslušníků konkrétní menšiny z celkového obyvatelstva, mohli její příslušníci užívat jazyk své menšiny ve styku s úřady nebo zřídit vlastní školy.⁴⁸ Tento zákon samozřejmě vedl k nárůstu byrokracie a znesnadňoval státní správu jako takovou, neboť úředníci v daných oblastech museli ovládat oba jazyky, tiskopisy musely být dostupné v obou jazycích atd.

Velmi specifická situace pak panovala v Praze, kde uprostřed velké českojazyčné oblasti žila početná německá minorita. Mnoho jejích členů bylo etnickými, či nábožensky příslušnými židy.⁴⁹ Vzhledem k tomu, že se jedná o hlavní město, je zřejmé, že se museli každodenně setkávat s českým jazykem, a proto není překvapující, že takzvaní „pražští Němci“ ovládali plynule nejen německý, ale i český jazyk.⁵⁰

Také náboženská otázka byla státem pojata velmi demokraticky. V Československu působilo dvanáct státem uznaných církví a každý občan od 14 let věku výše mohl o svém

⁴³ Více o Československé republice viz: KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8 nebo OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. ISBN: 978-80-86107-47-9

⁴⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-027-6, str. 83

⁴⁵ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. ISBN: 978-80-86107-47-9, str. 101

⁴⁶ Teorie čechoslovakismu stojí na tvrzení, že Češi a Slováci jsou dvě části téhož národa. Podrobněji viz: JOHN, Miloslav. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938*. Beroun: Baroko a Fox, 1994. ISBN 80-85642-20-4, str. 58 - 62

⁴⁷ HARNA, Josef. *První Československá republika - Pokus o demokracii ve střední Evropě*. Historický ústav ČSAV na pomoc škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-26363-1, str. 38 - 40

⁴⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-027-6, str. 123 - 130

⁴⁹ ADLER, Hans Günther. *Literární tvorba Pražské školy*. Praha: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-8659-59-4, str. 11

⁵⁰ O definici této specifické skupiny se pokouší Inez Koelzsch. Viz: KOELTZSCH, Ines. *Praha rozdělená i sdílená: česko-židovsko-německé vztahy 1918-1938*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-421-8

vyznání rozhodovat sám.⁵¹ Vedle katolíků a evangelíků různých konfesí zde žilo mnoho židů⁵² a dokonce malé procento pravoslavných věřících či ateistů.⁵³

Právě židé získali v novém státě dosud nevídanou možnost. Podle ústavy z roku 1920⁵⁴ se mohli hlásit k židovské národnosti, a to nezávisle na tom, zda byli aktivně věřícími a jakým jazykem hovořili.⁵⁵ Tento krok byl udělán mimo jiné i proto, že přidání další národnosti by v konečném součtu mohlo oslabit početnou německou menšinu (mnoho židů mluvilo německy).⁵⁶ Výše zmíněná jazyková práva se pochopitelně vztahovala i na židovskou národnost, ale vzhledem k tomu že se v žádné části státu nevyskytlo víc jak 20% židů hovořících jidiš či hebrejsky, nebyla nikdy využita.⁵⁷

Je třeba zdůraznit, že židé v Československu rozhodně netvořili homogenní skupinu. Krom jazykové různorodosti, se lišili v míře náboženské horlivosti.⁵⁸ Mnoho židů bylo asimilovaných s většinovou společností, zejména v Čechách se pak objevovalo vysoké procento sňatků mezi židy a křesťany. Na druhou stranu zde existovaly i ortodoxní skupiny (převážně na venkově a ve východní části území) a silný sionistický proud.⁵⁹

Zpočátku fungující národnostní stát byl od 30. let vnitřně ohrožován požadavky Němců žijících v pohraničí na připojení se k Německu. Tato politika reprezentovaná stranou SdP příznivě reagovala na německou nacionálně socialistickou ideologii a pangermanistické úsilí.⁶⁰ Tyto snahy o autonomii německého pohraničí byly podpořeny Adolfem Hitlerem a po mezinárodních jednáních došly naplnění v podobě odtržení německých Sudet od Československa.⁶¹

⁵¹ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918 – 1929*. Praha: Paseka, 2000. ISBN: 80-7185-328-3, str. 154

⁵² Jelikož u osob, které v práci zmiňuji nelze vždy jednoznačně určit, zda byli Židy v etnickém slova smyslu anebo židy vyznávajícími judaismus, rozhodla jsem se pro přehlednost užívat jednotné označení žid s malým písmenem, které v této práci znamená žid dle Norimberských zákonů.

⁵³ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918 – 1929*. Praha: Paseka, 2000. ISBN: 80-7185-328-3, str. 150 - 162

⁵⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-027-6, str. 99

⁵⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-027-6, str. 382 - 387

⁵⁶ Totéž platí pro maďarskou menšinu na slovenském území.

⁵⁷ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5, str. 36 - 41

⁵⁸ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5, str. 21-25

⁵⁹ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5, str. 209 - 213

⁶⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-119-1, str. 70 - 90

⁶¹ Podrobněji viz: ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. ISBN 80-86101-19-3, str. 270 - 383

3.2 Antisemitské projevy v Česko-Slovenské republice

Stát existující mezi zabráním Sudet Německem 1. října 1938 a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava dne 16. března 1939 se nazýval Česko-Slovensko, neoficiálně pak Druhá republika. Ztráta 30% území a třetiny původního obyvatelstva vedla k hospodářským problémům.⁶² Obyvatelstvo propadlo zklamání z postupu Francie a Velké Británie při podpisu Mnichovské dohody a následným projevům představitelů vlády.

Do vnitrozemí proudily davy českých a židovských uprchlíků ze Sudet, kteří se často nesetkávali s projevy solidarity. Ba naopak krizová situace a nedostatek místa pro nově příchozí rozdmýčovala antisemitské projevy.⁶³ A to i na státní úrovni – vláda obtížně čelila nacistickému nátlaku na přijímání protizhiovských nařízení. Postupně docházelo k propouštění židovských zaměstnanců ze státní správy a omezování emigrace. Narůstalo množství nacionální a antisemitské propagandy.⁶⁴

3.3 Perzekuce v Protektorátu Čechy a Morava

Pronásledování a následná genocida židů v první polovině 20. století, dnes také nazývaná šoa stojí na nacistické ideologii.⁶⁵ Německá nacionálně socialistická ideologie vycházející z pokřivené teorie darwinismu považovala rasu árijských Němců za nadřazenou všem ostatním.⁶⁶ Naopak rasou parazitující, která nepřinesla nic dobrého pro společnost a tudíž si v rámci „přirozeného výběru“ zasloužila být vyhlazena, se stali židé.⁶⁷

Pro vyvraždění židovstva se vžil eufemismus „konečné řešení“. Pro efektivní likvidaci byly vytvořeny vyhlazovací tábory, např.: Belzec, Sobibor, Chelmno či Treblinka.⁶⁸ Mnoho pronásledovaných zahynulo i v koncentračních táborech, např.: Buchenwald, Flossenbürg, Saschenhausen či Ravensbrück. Zde byli vězni vystaveni nelidskému zacházení, byli týráni, trápil je hlad, zima, zoufalé ubytovací podmínky a téměř nulová lékařská péče.⁶⁹ Krom toho

⁶² GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6, str. 163 - 180

⁶³ LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech: křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. Liberec: Severočeské muzeum, 2013, ISBN 978-80-87266-14-4, str. 103 - 107

⁶⁴ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6, str. 92 - 132

⁶⁵ HORNÍK, Jan. *Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda*. Praha: Rybka, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8, str. 213

⁶⁶ HORNÍK, Jan. *Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda*. Praha: Rybka, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8, str. 120 - 123

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ ALY, Götz. *"Konečné řešení": přesun národů a vyhlazení evropských Židů*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-833-8, str. 199 - 216

⁶⁹ BREITMAN, Richard. *Architekt "Konečného řešení". Himmler a vyvraždění evropských Židů*, Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7, str. 170 - 175

se v koncentračních táborech prakticovalo „vyhlazení prací“, které spočívalo v těžké práci na dlouhé směny. To v kombinaci s nedostatečnou stravou, vedlo často k úmrtí.⁷⁰ Pro segregaci židů sloužila ghetta, např.: Varšavské ghetto, Lodžské ghetto či ghetto Terezín. I zde zemřelo mnoho vězněných, kteří byli nuceni přežívat namačkáni v malém prostoru, což spolu s nedostatkem jídla, šatstva a minimální hygienou vedlo k postupné devastaci organismu, který nedokázal odolat často se vyskytujícím epidemiím.⁷¹

Antisemitismus se za německého nacionálního socialismu stal legitimním v podobě Norimberských zákonů⁷². Byly vydány 15. září 1935 a obsahovaly⁷³ definici žida na základě příslušnosti jeho předků k židovské náboženské obci.⁷⁴ Podle Norimberských zákonů se židem stával ten, kdo měl alespoň tři židovské prarodiče. Člověk se dvěma židovskými prarodiči byl považován za míšence prvního stupně, či za položida.⁷⁵ Pokud ale žil v manželství se židem, nebo členem židovské náboženské obce, byl považován za žida úplného. Míšenci druhého stupně pak byli podle Norimberských zákonů ti, kteří měli jednoho židovského prarodiče.⁷⁶ Na míšence se také vztahovala antisemitská opatření jako na židy, nebyla ale tak přísná. Zejména u míšenců druhého stupně se očekávala integrace do společnosti.

Jak je vidno, Norimberské zákony nereflektovaly osobní identifikaci jedince, a to jak etnickou, tak náboženskou. Proto často byly za židy označeny i osoby, jež se za židy nepovažovaly. Přesto i je postihla perzekuční opatření a nezdědka smrt.

Dne 16. března 1939 podepsal Adolf Hitler⁷⁷ v Praze Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.⁷⁸ Tím vznikl nový, nesvobodný stát, v němž již byla uplatňována

⁷⁰ JELÍNEK, Tomáš. *Nucená práce v nacionálním socialismu*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „*Nepřichází-li práce k Tobě...*“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003, str. 16 - 33

⁷¹ BREITMAN, Richard. *Architekt "Konečného řešení"*. Himmler a vyvraždění evropských Židů, Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7, str. 98 - 101

⁷² Viz příloha č. 1

⁷³ Definice byla uvedena konkrétně v Nařízení k zákonu o říšském občanství. *Nařízení k zákonu o říšském občanství* [online] [vid. 8. 6. 2016] Dostupné z: <http://klempera.tripod.com/nzakon3.htm>

⁷⁴ BREITMAN, Richard. *Architekt "konečného řešení"*: Himmler a vyvraždění evropských Židů. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7, str. 50 - 52

⁷⁵ KOCOUREK, Ludomír. *Recepce norimberských zákonů v Říšské župě Sudety*: Ludomír Kocourek. In: *Židé v Čechách*. Praha: Židovské muzeum v Praze ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci, 2007, ISBN 978-80-86889-58-0, str. 46-59

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Adolf Hitler (20. dubna 1889 – 30. dubna 1945) byl německý politik a představitel Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP), od 30. ledna 1933 působil jako německý kancléř a od roku 1934 se stal prakticky hlavou státu až do své smrti. Více informací o jeho osobě podává např.: KERSHAW, Ian. *Hitler: 1836-1945: Nemesis*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-634-3

⁷⁸ Více o Protektorátu Čechy a Morava viz: MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium, 2012. ISBN: 978-80-87284-20-9, nebo: MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního*

antisemitská politika naplno. Například Norimberské zákony vešly v protektorátu v platnost již 21. června 1939 v podobě Nařízení říšského protektora o židovském majetku.⁷⁹

Prvním krokem k naplnění konečného řešení židovské otázky v protektorátu bylo uskutečnění tzv. ghetta bez zdí.⁸⁰ Tímto označením popisujeme stav, kdy antisemitská opatření postupně zbavovala židy určené dle Norimberských zákonů občanských a politických práv a věznila je tak v jejich vlastních, či sběrných bytech. Tyto osoby tak pomalu mizely z kolektivní paměti, což později usnadnilo jejich deportace.⁸¹

Židé označení Norimberskými zákony byli postupně omezováni ve výkonu svých povolání (nejprve lékaři a právníci).⁸² Pokud podnikali, či vlastnili podíly v nějaké firmě, byly tyto podniky převedeny pod nucenou německou správu tzv. Treuhänderů. Toto vyvlastňování bylo jen částí procesu zvaného arizace, ve kterém byl postupně židům odebrán veškerý cenný majetek.⁸³ Ten byl uskladněn a evidován – často v uzavřených synagogách a jeho správou byli často pověřeni židovští duchovní, nebo v místní komunitě známé osoby. Ty pak byly často podezřívány z kolaborace, což vedlo k vnitřnímu rozkladu židovské menšiny.⁸⁴

Identifikace židů byla nejprve vedena v občanských legitimacích, posléze od 1. září 1941 museli židé starší šesti let nosit na oděvu viditelnou žlutou šesticípou hvězdu s nápisem JUDE. Tak bylo od pohledu patrné, na koho se perzekuční opatření vztahují.⁸⁵ Těch bylo celkem 215. Židy omezovaly v nákupu (pouze označené obchody ve vymezených hodinách), volném pohybu (časové omezení, zákaz návštěv veřejných prostranstvích, zákaz opuštění místa bydliště). Židům byly přidělovány prostřednictvím lístkového systému menší porce potravin, určena podřadná místa v dopravních prostředcích. Židovské děti nesměly navštěvovat školy.⁸⁶

režimu v českých zemích 1939-1945. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0, či: GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4

⁷⁹PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3, str. 30 – 51

⁸⁰KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení—: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academica, 1991. ISBN 80-200-0389-4, str. 50 - 58

⁸¹PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3, str. 144 - 148

⁸²KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení—: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academica, 1991. ISBN 80-200-0389-4, str. 19

⁸³KUBŮ, Eduard. „Arizace“ a arizátoři: drobný a střední židovský majetek v úvěrech *Kreditanstalt der Deutschen (1939-45)*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-1000-0, str. 17 - 25

⁸⁴KUBŮ, Eduard. „Arizace“ a arizátoři: drobný a střední židovský majetek v úvěrech *Kreditanstalt der Deutschen (1939-45)*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-1000-0, str. 87 – 90

⁸⁵KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení—: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academica, 1991. ISBN 80-200-0389-4, str. 72 - 76

⁸⁶KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení—: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academica, 1991. ISBN 80-200-0389-4, str. 213 - 223

Přechod ke konečnému řešení v protektorátu zajišťovala Ústředna pro židovské vystěhovalectví v Praze.⁸⁷ Jí byly podřízeny všechny židovské náboženské obce (podléhající židovské náboženské obci v Praze), které musely odevzdat evidenci všech svých členů a posléze všech židů dle Norimberských zákonů ve svém obvodu. Dále musely dohlížet na výběr speciálních daní a poplatků od židů a pomáhat těm, kteří po ztrátě zaměstnání měli finanční problémy.⁸⁸ Pro Ústřednu pro židovské vystěhovalectví v Praze ještě třídily osoby zařazené do transportu a následně dozíraly na jeho hladký průběh, což je v očích běžných židů zdiskreditovalo, ačkoliv seznamy deportovaných vytvářela ústředna.⁸⁹

Ústředna pro židovské vystěhovalectví odtransportovala z českých zemí mezi let 1941 – 1941 více jak 81 000 židů určených dle Norimberských zákonů. Z toho přibližně 1500 internaci ve vězeňských zařízeních přežilo. Přibližně dalších 7000 osob zemřelo vlastní rukou, nebo v důsledku stíhání gestapem či policií.⁹⁰ Ústředna ale zajišťovala i oficiální emigraci – touto cestou do roku 1939 opustilo české země 26 093 židů.⁹¹ Vzhledem k tomu, že v roce 1939 žilo na území protektorátu přibližně 120 000 židů,⁹² a že ne všechny oběti jsou známe, lze odhadem tvrdit, že bezprostředně po válce zůstalo na českém území jen asi 6% původní židovské populace. Tento počet se dále měnil v závislosti na tom, jak se navraceli přeživší židé z vězeňských zařízení a ovlivňovaly ho i emigrační vlny.

⁸⁷ KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana; HYNDRÁKOVÁ, Anna. *Židé v protektorátu: hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942 : dokumenty*. Praha: Maxdorf, 1997. ISBN 80-85800-82-9, str. 64

⁸⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3, str. 159 - 164

⁸⁹ KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana; HYNDRÁKOVÁ, Anna. *Židé v protektorátu: hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942 : dokumenty*. Praha: Maxdorf, 1997. ISBN 80-85800-82-9, str. 174 - 178

⁹⁰ *Epilog*. [online] [vid. 3. 5. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/epilog-3/>

⁹¹ *Protižidovská politika po zřízení Protektorátu Čechy a Morava*. [online] [vid. 3. 5. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/protizidovska-politika-po-zrizeni-protektoratu-cechy-a-morava/>

⁹² Tamtéž.

4 Život Marcela Vinického do roku 1930

4.1 Původ

Marcel Vinický⁹³ pocházel z bilingvní česko-německé rodiny s částečně židovskými kořeny,⁹⁴ která patřila do vyšší vrstvy měšťanské společnosti. O jeho matce Marii Antonii Winické toho víme jen málo a veškeré informace pocházejí až z doby po smrti Marcela Vinického.

Zajímavou postavou je Marcelův otec, JUDr. Ottakar Winicky.⁹⁵ Narodil se 13. června 1872, původně pocházel z Ústí nad Labem a studoval nejprve v Českých Budějovicích a po absolutoriu doktorátu práv na Karls - Ferdinands Universität zůstal v Praze. Tam sloužil nejprve v Císařsko – královské armádě (1897 – 1917). Po vzniku Československé republiky se hlásil k československé státní příslušnosti a pracoval na Ministerstvu pošt a telegrafů v Praze, přičemž do funkce Vrchního poštovního rady byl roku 1920 jmenován prezidentem Masarykem.⁹⁶

Právě JUDr. Ottakar Winicky⁹⁷ přispíval k intelektuálnímu a kulturnímu ovzduší rodiny svou literární tvorbou. Psal zejména poezii a dramata v literárním okruhu pražských Němců, jehož velkou většinu tvořili židé.⁹⁸ Dnes jsou jeho díla v duchu německého novoromantismu a symbolismu z přelomu století téměř zapomenuta.⁹⁹ Z jeho děl můžeme jmenovat např.: *Cantilenen der Einsamkeit* 1902,¹⁰⁰ *Das bunte Schild* 1910¹⁰¹ či *Das Buch der Befreiung* 1928.¹⁰² Ottakar Winicky se stýkal s mnoha významnými literáty a byl i členem literárních spolků Schutzverband Deutscher Schriftsteller a PEN Klub.¹⁰³ Na svou činnost získal opakovaně stipendia od společností podporujících rozvoj kultury.¹⁰⁴

⁹³ Viz příloha č. 2

⁹⁴ Podle Norimberských zákonů byli prarodiče Marcela Vinického z matčiny strany, Anna a Dr. Viktor Robžekovi židé.

⁹⁵ Jméno rodiny se objevuje v obou variantách: Vinický i Winicky, což je vzhledem k bilingvním členům a změnám v obecně preferovaném jazyku pochopitelné. Používám tudíž u jednotlivých členů tu variantu, která se v pramenech vyskytuje nejčastěji.

⁹⁶ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

⁹⁷ Viz příloha č. 3

⁹⁸ ADLER, Hans Günther. *Literární tvorba Pražské školy*. Praha: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-8659-59-4, str. 11 či KROLOP, Kurt. *O pražské německé literatuře*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2013. ISBN: 978-80-86911-42-7, str. 70– 72

⁹⁹ Toto tvrzení platí pro české prostředí. Tvořbě Ottakara Winického (zejména z literárního hlediska) se v současnosti věnuje v SRN badatelka Julia Nesswetha z univerzity v Lipsku.

¹⁰⁰ WINICKY, Ottokar. *Cantilenen der Einsamkeit*. Mind: J. C. C. Bruns;1902

¹⁰¹ WINICKY, Ottokar. *Das bunte Schild: neue Gedichte*. Wien; Leipzig: Hugo Heller & Cie., 1910

¹⁰² WINICKY, Ottokar. *Buch der Befreiung*. Leipzig: Bruno Volger Verlagsbuchhandlung, 1928

¹⁰³ DOLENSKÝ, Antonín. *Kulturní adresář ČSR; Biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníků*. Česká Lípa: Českolipská knih- a kamenotiskárna, 1936. Str. 616

¹⁰⁴ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

4.2 Mládí

Je tedy patrné, že rodina, ve které Marcel Vinický vyrůstal, byla bohatá na kulturní podněty a on se od mládí mohl pohybovat ve vyšších kruzích. Zároveň můžeme předpokládat, že plynule ovládal český i německý jazyk, což později potvrdí i jeho další působení. Vzhledem k místu bydliště, původu matky a společenským stykům otce lze rodinu zařadit do početného německy mluvícího židovstva v Praze.¹⁰⁵

Tím se dostáváme k otázce vyznání Marcela Vinického. V žádostech o pas udává římskokatolickou příslušnost¹⁰⁶ (jako jeho otec na jeho školních vysvědčeních). Tento zápis pochází až z období po vzniku protektorátu a může být tak preventivní ochranou před antisemitskou politikou okupantů. Nemáme žádný přímý důkaz o jeho vyznání.

Stejně tak lze tápat v otázce národnostního cítění. Vzhledem k jeho jazykové vybavenosti, stykům, studiím a pracovní činnosti můžeme předpokládat, že se jako rodiče neidentifikoval s konkrétní národnostní skupinou. Tomuto stavu říkáme národnostní indifferenci¹⁰⁷ a týká se těch lidí, kteří sami sebe nevnímají jako členy nějakého etnika či národnostní skupiny. Jejich osobní identifikace se zakládá na jiných hodnotách a určení národnosti se jim dostane uměle od etnicky smýšlející majority.

Marcel Vinický se narodil 18. července 1905 v Praze, kde také prožil celý svůj život. S rodiči bydlel až do roku 1925 v Mánesově ulici čp. 43 Praha 7.¹⁰⁸ Místo jeho vyrůstání je zajímavé, neboť Vinohrady byly již od konce devatenáctého století známé vysokou koncentrací osob židovského původu. Jen v Mánesově ulici krom Vinických žili i další členové kroužku pražských Němců (Oskar Baum, Paul Kornfeld, Oskar Wiener a Rudolf Weis).¹⁰⁹ Ostatně pouze z Mánesovy ulice bylo za protektorátu deportováno 821 židů.¹¹⁰ Mezi lety 1916 – 1924 vystudoval Vinický německé státní gymnázium nejprve na Praze 12 a poté na Praze 2.¹¹¹ Po skončení studií se v roce 1925 se neúspěšně pokusil získat stipendium

¹⁰⁵ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5, str. 78 - 82

¹⁰⁶ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

¹⁰⁷ Podrobněji viz: LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-752-0, str. 37 – 64

¹⁰⁸ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezidium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498

¹⁰⁹ CHRASTILOVÁ, Jiřina; WAGNEROVÁ, Magdalena. *Zlomky z židovské Prahy*. Praha: Havran, 2014. ISBN 978-80-87341-23-0, str. 181 - 182

¹¹⁰ PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1, str. 162

¹¹¹ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezidium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498

na studium praktické jevištní techniky.¹¹² Marcel Vinický také hodně cestoval, první pas získal roku 1920, aby mohl ze zdravotních důvodů navštívit evropské země s výjimkou Maďarska a Ruska. O rok později platnost průkazu prodlužoval.¹¹³

¹¹² Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

¹¹³ Tamtéž.

5 Třicátá léta

Další profesní dráha Marcela Vinického vedla na právnickou fakultu Deutsche Karluniversität Prag,¹¹⁴ kde studoval v letech 1930 – 1937. Krom přednášek práva absolvoval i lekce filosofie.¹¹⁵ Po úspěšném složení státní zkoušky získal titul JUDr. Již v roce 1932 žádal Policejní ředitelství v Praze o vstup do politické služby právní, přípravné služby konceptní a přípravné soudní služby. Po opakovaných politických prověrkách, ve kterých byl shledán počestným a mravným občanem žijícím spořádaným životem, toto povolení získal.¹¹⁶ Při studiu (v roce 1934) navštěvoval důstojnickou školu Dvacátého osmého pěšího pluku ve Vršovicích, kde se vzdělávali důstojníci pěchoty v záloze spadající pod 1. divizi. Zároveň tak plnil prezenční vojenskou službu, během které získal hodnost podplukovníka v záloze.¹¹⁷ Z průběhu profesní přípravy Marcela Vinického tak můžeme vidět silný vliv rodiny, zejména otce, který krom právnické kariéry také působil v armádě.

Po skončení studií pracoval jako právník na Pražské burze cenných papírů (Krocínova 3, Praha 1).¹¹⁸ Krom toho z dokumentů vyřizujících pozůstalost Marcela Vinického vyplývá, že se někdy v této době angažoval ve vedení podniku Baklax a. s. na výrobu umělých hmot, který sídlil v Praze - Libni v ulici Balabenka 319. Firma vyráběla zejména gramofonové desky.¹¹⁹ Jeho pozice není zcela jasná, neboť ve firmě figuroval ještě druhý ředitel, kterým byl JUDr. Vladimír Hořák. Z motáku, který v roce 1942 poslal tajně Marcel Vinický z Malé pevnosti Terezín, můžeme usuzovat, že byl investorem a dohlížel na účetnictví: „...jednou se taky bude zkoumati určité jiné účetnictví než to, kterého se dovolávají, že se divím a že krajně jsem rozhořčen, že, když já jsem v podniku v nejhroších jeho dnech peníze dával, jsem se nedovolával účetnictví, nýbrž pomohl, když hořela výplata, když se kupovaly lysy aby byl obrat atd. ... pokud pamatují s každým továrním nádeníkem, zakládaly se fondy dětské apod. úředníkům, které nebyly, jak se domnívám já, zakladateli a podnik postavili na nohy, že vůbec existuje, se po dobu roku s různou formou platilo a platí do Haleluja...“.¹²⁰

Dalším významným rysem tohoto životního období Marcela Vinického je časté cestování. Soukromá korespondence ho několikrát zastihuje na služební cestě v Brně, kde

¹¹⁴ Více o vývoji Karlovy univerzity lze najít zde: Podrobnější přehled situace na univerzitě lze najít zde: ŠTEMBERKOVÁ, Marie. *Univerzita Karlova: historický přehled*. Praha: Karolinum, 2011

¹¹⁵ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

¹¹⁶ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezidium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

¹¹⁹ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

¹²⁰ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

většinou bydlíval v hotelu Astoria.¹²¹ Proč nevyužil ubytování u své blízké příbuzné Marie Müllerové, která s manželem bydlela v Brně na adrese Martínkova 7,¹²² není jasné. Krom Brna ho dopisy zastihly i například v Ostravě.

Mimo pracovních povinností pěstoval Marcel Vinický na cestách i množství společenských styků. Nejprve vyjel za účelem návštěv do Německa v roce 1931¹²³ a o šest let později si nechal vystavit nový průkaz pro cestování po celé Evropě.¹²⁴

Jistý zmatek panuje v otázce bydliště. Zkoumané prameny¹²⁵ uvádějí několik různých míst po Praze, někdy i víc adres pro jeden rok. Můžeme se jen domnívat, že v rámci procesu osamostatnění si hledal vhodný podnájem. V roce 1930 pobýval zejména ve Slezské ulici 30/I Praha 12 a také na Moravské 5 na Vinohradech. V následujícím roce bydlel v Perucké ulici na Praze 12. Pro rok 1933 se v záznamech nacházejí dvě adresy, a to: již zmíněná Perucká a dále Fochova třída 79 Praha 12. Rok na to udává Marcel Vinický své bydliště na adrese Krásova 35 Praha 11. Další záznamy pocházejí, až z roku 1937 kdy se z Krásovy ulice, kde je toho roku již hlášena jeho žena Hana Vinická, přestěhoval do Legerovy na Praze 12 a později do bytu v č. p. 3 v Mikovcově ulici (Praha 12).

Ve třicátých letech můžeme sledovat zajímavé změny v soukromém životě Marcela Vinického. Z počátku třicátých let se dochovala bohatá korespondence¹²⁶ soukromého rázu, kterou mu posílala jistá Líza Adlerová. Obsahem dopisů se budu zabývat podrobněji v samostatné kapitole. Zde je na místě podotknout, že Vinický a Adlerová spolu měli vážný vztah, zvažován byl dokonce sňatek. Proč nakonec došlo k rozchodu, není známo a stejně tak nejsou další informace o soukromí Marcela Vinického.

Bílé místo¹²⁷ v mapě jeho života končí 30. dubna 1937 na magistrátním úřadu v Praze. Tam se odehrál sňatek Vinického¹²⁸ s Hanou (rozenou Mendlovou), které se budu věnovat

¹²¹ Výjimkou je pobyt u Ignaze Kohna na adrese Zelný trh 20. Tradiční jméno Kohn opět ukazuje na styky Vinického s židovskou komunitou. Více viz: Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

¹²² Informace o Marii Müllerové a jejím bydlišti lze najít zde: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

¹²³ Vzhledem k informacím obsaženým v soukromé korespondenci se můžeme domnívat, že tato cesta vedla za rodinou Lízy Adlerové do Berlína.

¹²⁴ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

¹²⁵ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429; Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezídium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

¹²⁶ Dopisy jsou uloženy ve fondu Ottakara Winického, otce Marcela Vinického. Viz. Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

¹²⁷ Jedinou výjimkou je zmínka Marie Müllerové v památníku: „*Já znala jeho pubertu, viděla i žila s ním jeho dospívání. Já znala jeho mužná léta, jeho lásky i nenávisti. Já znala celé jeho neradostné mládí.*“ Vzhledem

v samostatné kapitole. Podle záznamů Marie Müllerové¹²⁹ Ottakar a Marie Antonie Winičtí s rozhodnutím syna nesouhlasili. Údajně se měli cítit dotčeni nespolečenským chováním své snachy, která se jim nepřišla předem v doprovodu otce představit. Podle Marie Müllerové ale Marcel Vinický toto setkání nezprostředkoval záměrně.¹³⁰

Není známo, jak a kde se Marcel Vinický se svou ženou seznámil. Informace o jejich společném životě po svatbě jsou skoupé a lze je získat převážně z památníku napsaného Marií Müllerovou¹³¹. (Záznam o návštěvě manželů Vinických, při které oznámili očekávání potomka.¹³²) Dalším zajímavým pramenem je pozůstalostní řízení po Marcelu Vinickém.¹³³ V něm obsažený soupis majetku z pětipokojového bytu v Mikovcově ulici nám nastiňuje obrázek ekonomického zajištění mladé rodiny. Soudní znalec František Glazar vyčíslil celkovou hodnotu vybavení včetně starožitných a uměleckých předmětů na 60 325 Kč.

V této době již byla Československá republika na počátku národnostní krize. Tu prostřednictvím Sudetoněmecké strany Konráda Henleina vyvolaly německé nacionálně socialistické tendence, které od roku 1935 bujely v Německu. Sudetští Němci stupňovali své nároky na menšinová práva. To vyvrcholilo roku 1938, kdy sjezd Sudetendeutsche Partei v Karlových Varech přednesl svůj požadavek na autonomní území v rámci Československa a na svobodné vyjádření německého světového názoru tj. nacismu.¹³⁴

Manželům Vinickým se 20. září 1938 narodila dcera Nora.¹³⁵ Rodina byla ale záhy rozdělena všeobecnou mobilizací Československa ve dnech 23. – 30. září 1938, která zahrnovala i Marcela Vinického. Obsazení Maginotovy linie bylo zejména psychologickou demonstrací faktu, že se Československá republika navzdory Hitlerovým Berchtesgadenským

k dalším dostupným informacím, lze usuzovat, že Müllerová byla obeznána se vztahem Marcela Vinického a Lízy Adlerové a byla Vinickému nablízku i v době jeho ukončení. Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 list

¹²⁸ Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

¹²⁹ Marie Müllerová byla sestřenicí Vinického, dcera sestry Ottakara Winického. Narodila se 20. března 1900 a dětství trávila v blízkosti Marcela Vinického. Vznikl mezi nimi tak pevný, téměř sourozenecký vztah. Marie Müllerová sepsala v letech 1943 – 1946 památník, ve kterém vzpomíná na rodinu Marcela Vinického. Viz. Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 list

¹³⁰ VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 33 -34

¹³¹ Viz příloha č. 4

¹³² Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 list

¹³³ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹³⁴ Více viz KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1, str. 512 – 516

¹³⁵ Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

požadavků nehodlá vzdát veškerého území osídleného Němci. Do mobilizace odmítla nastoupit spousta Němců žijících v ČSR.¹³⁶ Vinický tak službou ve slovenském Ružomberoku projevil podporu státu a zároveň nesouhlas s nacismem.

Vzhledem k silným vazbám na židovské prostředí, národnostní indiferenci a intelektuálnímu zaměření rodiny se Viničtí obávali setrvat v okleštěné republice, od které se odvrátili silní spojenci.¹³⁷ Ze záznamů Policejního ředitelství nepřímo vyplývá, že manželé plánovali emigraci. Marcel Vinický v březnu 1939 získal povolení pro obchodní návštěvu Německa¹³⁸ a Hana Vinická nechala 13. března zapsat malou Noru do svého pasu.¹³⁹ Jelikož Vinický měl v Londýnské Barclay's Bank uloženo 223 liber,¹⁴⁰ můžeme se domnívat, že útočiště před nacismem měla poskytnout Velká Británie.

Jejich plány ale nevyšly. Ještě ten den vyhlásili Slováci samostatný Slovenský štát. V reakci na to počala německá armáda obsazovat Česko – Slovensko a i přes jednání prezidenta Háchy¹⁴¹ s Hitlerem 15. března došlo k úplné okupaci. Následujícího dne 16. března vyhlásil Adolf Hitler v Praze vznik Protektorátu Čechy a Morava.¹⁴² Vinický se nevzdával a ještě v srpnu téhož roku získal pas do všech evropských států.¹⁴³ Můžeme se jen domnívat, že jeho ženě, která byla dle Norimberských zákonů považována za židovku, se to nepovedlo, a proto ani poté nikam neodcestovali.

5.1 Soukromá korespondence

Ve fondu otce Marcela Vinického, JUDr. Ottakara Winického,¹⁴⁴ který je uložen v Památníku národního písemnictví na pražském Strahově, se dochoval jeden karton soukromé korespondence určené jeho synovi. Proč jsou dopisy takto uloženy, není jasné.

¹³⁶ KVAČEK, Robert. *Československý rok 1938*, Praha: 2011, ISBN 978-80-87286-11-1

¹³⁷ Většina obyvatelstva vnímala Mnichovskou dohodu jako zradu. Zahraniční státy přitom postupovaly v umírněné politice appeasementu, která spočívala v uspokojení protivníka s cílem vyhnout se ozbrojenému sporu.

¹³⁸ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

¹³⁹ Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

¹⁴⁰ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

¹⁴¹ Emil Hácha (12. července 1872 – 27. června 1945) byl český právník, politik a překladatel. Mezi lety 1938 – 1939 byl prezidentem Česko – Slovenska a poté v letech 1939 – 1945 i prezidentem Protektorátu Čechy a Morava. Více informací lze najít například v: PASÁK, Tomáš, *Emil Hácha (1938 – 1945)*. Praha: Rybka, 2007, ISBN 978-80-87067-04-8

¹⁴² KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8, str. 410 – 420

¹⁴³ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429

¹⁴⁴ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

Karton obsahuje 180 položek z let 1929 – 1930.¹⁴⁵ Převážně se jedná o dopisy, kterých je 160, dále tam je osm korespondenčních lístků, deset pohledů, jeden telegram a jedna vizitka s nápisem „JUDr. Marcell Winicky“.¹⁴⁶

Veškerá korespondence je došlá. Zasílala ji jistá Líza Adlerová, které se budu věnovat ve zvláštní kapitole. Psala německy a používala kombinaci latinky a kurentu. To ztěžuje porozumění textu. Závažnějším faktem je, že některé byly dopisy psány nekvalitním inkoustem či dokonce tužkou. Takovéto zápisy jsou dnes již tak vybledlé, že jsou prakticky nečitelné.

Občas se v dopisech objevují příписy dalších společných známých, obvykle se jedná o několika řádkové zdravice bez hlubšího obsahu. Výjimku tvoří dopis od Margot Blochové: „Margot Bloch. Milý Marceli! Děkuji pěkně za Tvůj milý dopis, moc mě potěšil. Nemůžu nyní hrát Paní Zimu¹⁴⁷ ani Šípkovou Růženku, protože nemám čas. Již brzy přijde Vánoční muž, přeji si pro svou panenku koupací čepici a oblečení na sport. Ty také cosi dostaneš, Líza již ví co, já ale ne! Mnoho polibků posílá Tvoje dcera Margot Bloch.“¹⁴⁸ Jak z obsahu textu, tak ze vzhledu písma (dopis je psán tiskacím písmem s velkými literami) lze usuzovat, že autorkou je malá holčička. Patrně se jedná o sestřenici Lízy Adlerové, potom není jasné, proč dívka použila označení „Tvoje dcera“. Vzhledem k tomu, že se s Vinickým znala jako s blízkým rodinným přítelem bychom očekávali spíše označení ve smyslu „Tvoje malá, či Tvoje kamarádka“ apod.

Ačkoliv Margot Blochová popisuje Vánoce s dárky a Vánočním mužem,¹⁴⁹ tedy v křesťanském pojetí, vyrostla spíše v židovském prostředí. Alespoň to můžeme očekávat vzhledem k informacím podávaným Lízou Adlerovou. Ta také v roce 1944 zmiňuje dívčin zajímavý osud: „Hodně teď myslím na svou sestřenici, šestnáctiletou Margotku, která mi byla vždycky obzvlášť blízká, víc svou kuráží než příkladem. Když po „křišťálové noci“ v Berlíně přišli odvést její rodiče k transportu na Východ, má sestřenka utekla a našla útočiště v rodině

¹⁴⁵ Vzhledem k obsahu dopisů se domnívám, že se nejedná o kompletně zachovalou korespondenci.

¹⁴⁶ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

¹⁴⁷ Postava z klasické pohádky německého původu. Více viz: *Paní Zima* [online] [vid. 27. 12. 2015] Dostupné z: <http://www.pohadky.org/index.php?co=pohadka&pohadka=350>

¹⁴⁸ V originále: „Margot Bloch. Lieber Marcell! Ich danke schön für Deine Liebesbriefe, ich habe mich sehr gefreut. Ich kann jetzt nicht Frau Holle und Dornröschen spielen, weil ich keine Zeit habe. Jetzt kommt schon bald der Weihnachtsmann, ich wünsche mir, für meine Puppe eine Bas Ken mütze und einen Trainingsanzug. Du bekommst auch was, die Lise weiß schon was, ich sa Käse aber nicht! Viele Küsse schickl Deine Tochter Margot Bloch“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

¹⁴⁹ Mytická postava, která naděluje vánoční dárky na severu Německa. Weihnachtsmann je popisován jako muž s rudými vlasy a vousy v plášti a je tedy patrně jakousi verzí na Santa Clause, či Dědu Mráze, což jsou bytosti inspirované sv. Mikulášem. Více viz: VEČERKOVÁ, Eva; FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0, str. 277 – 309

továrního mistra z podniku, kde byla totálně nasazena. Rodina ji schovávala tak dlouho, dokud se sousedé nezačali příliš zajímat. Pak musela Margotka do ilegality. Mistr jí zprostředkoval pobyt u přátel v Hamburku a pak v Hannoveru. Otec této rodiny seděl v káznici z politických důvodů už dva roky a jeho manželka tvrdila, že se jim sotva může stát ještě něco horšího. Nakonec i tam začala mé sestřenici hořet půda pod nohama, takže se odstěhovala k jiné rodině do Hannoveru. Měli tam hodně dětí, a tak se domnívali, že se další, byť trochu starší v tom houfu ztratí. Margotce mezitím odbarvili vlasy a obstarali ji zfalšované osobní doklady na „árijské“ jméno. Žila ovšem bez potravinových lístků a peněz, jen z velkorysé pomoci těch dobrých a slušných německých antifašistů. Že jí ti Němci pomohli, že riskovali vlastní svobodu, ba dokonce i vlastní život, nelze dost ocenit. Vždyť neměla nic než je. Já s ní samozřejmě ztratila kontakt, poslední zprávu o ní jsem dostala ještě v Praze na podzim roku 1940. Držím jí palce, jí i jejím ochráncům, a chtěla bych doufat, že se po Hitlerově pádu sejdem.“.¹⁵⁰ Další osudy Margot Blochové se nepodařilo vypátrat, nicméně její život do roku 1940 vypovídá o lidské solidaritě a na konkrétním příkladu ukazuje, že německý nacionální socialismus neoslovil zdaleka všechny Němce, jak by se občas z jednostranného výkladu dějin mohlo zdát.

Obsah korespondence je ryze soukromý a zachycuje silný, patrně milenecký vztah mezi Marcelem Vinickým a Lízou Adlerovou. Podrobněji se obsahu dopisů věnuji v kapitole Vztah Marcela Vinického a Lízy Adlerové.

¹⁵⁰ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 54 - 55

6 Marcelův život v Protektorátu Čechy a Morava

Pro následující období života Marcela Vinického převažují prameny osobní povahy. Významným zdrojem informací je Památník,¹⁵¹ který pro dceru Vinického, Noru Vinickou, napsala její teta Marie Müllerová.¹⁵² V textu zaznamenává nostalgické vzpomínky na rodinný život Vinických. Zmiňuje, že přístup Marcela Vinického k otcovství byl zpočátku prý spíše chladný, ale že si dceru nakonec zamiloval a učil ji lumpárnám.¹⁵³

Z památníku nepřímo vyplývá, že se rodina během válečných let snažila o co možná nejnormálnější život, např.: „*O Vánocích 1940 to již Jsi¹⁵⁴ chápala a mluvila všechno. A roztomile asi znělo, když Tvuj tatiček „plakal“ že nic nedostal, a Ty Jsi mu řekla „nebreč, dostaneš jindy, mamičko von brečí že nic nedostal“ a plakala jsi také.*“¹⁵⁵ Tyto idylické chvílky byly jistě vykoupeny strachem a obavami, neboť Hany Vinické se postupně dotýkala opatření „ghetta bez zdi“, která ji omezovala v běžném životě a přenášela se i na zbytek rodiny.

Ačkoliv byl Marcel Vinický podle Norimberských zákonů považován za žida (jako míšenec prvního stupně se židem stával, neboť uzavřel sňatek s židovkou po 15. září 1935),¹⁵⁶ sám se považoval za árijce. Údajně o svém rasově čistém původu měl mít i doklady: „*Já taky že následkem manž. nejsem A, předložil však doklady pokud je měli, že ano.*“¹⁵⁷ Marcel tedy i nadále chodil do práce, poslouchal rádio, používal telefon, a žil život bez antisemitských omezení.¹⁵⁸ Z pozdějších soudních řízení ohledně jeho pozůstalosti vyplývá, že dokonce na svůj účet ukládal finance židovských příbuzných z manželčiny strany,¹⁵⁹ aby je ochránil před arizací. Tyto peníze nakonec pro větší bezpečnost převedl na účet JUDr. Vladimíra Hořáka, druhého ředitele již zmíněné firmy Baklax a. s. Ten o tom po válce vypovídal: „*Dr. Winický,*

¹⁵¹ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁵² Sestřenice Marcela Vinického. Příbuzenský vztah je vysvětlen v textu, muzeum ale vede památník pod signaturou obsahující nesprávné označení „sestra“. Viz: Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁵³ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁵⁴ Rozuměj Nora Vinická.

¹⁵⁵ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁵⁶ Přesná definice žida viz: *Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. června 1939.* [online] [vid. 13. 4. 2016] Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Na%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_%C5%98%C3%AD%C5%A1sk%C3%A9h_o_protektora_v_%C4%8Cech%C3%A1ch_a_na_Morav%C4%9B_o_%C5%BEidovsk%C3%A9m_majetku_ze_dne_21._%C4%8Dervna_1939

¹⁵⁷ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹⁵⁸ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁵⁹ Jedná se o Davida Mendla a Kláru Augsteinovou. Více viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

bývalý ředitel fy. Baklax a. s. chtěl zachrániti před gestapem určitou peněžitou hotovost a proto se mnou jednal v r. 1941 nebo 1942 o způsobu, jakým by to bylo možno provést. Dohodli jsme se na tom, že peníze vloží na můj účet u jmenované firmy. Jeho vklad byl skutečně po celou válku na mém účtě a jest tam až do dnešního dne. Zdůrazňuji, že nejde o půjčku firmě nebo mně, nýbrž o uschování peněz před zabavením gestapem; Dr. Vinický sám si byl toho vědom, že mu peníze tímto způsobem můžeme zachrániti a nekládal je na můj účet jako půjčku.“¹⁶⁰

Možná právě tyto majetkové přesuny vedly k pozdějšímu zatčení Marcela Vinického. To první proběhlo brzy ráno 3. července 1942 příslušníky Schutzpolizei¹⁶¹ u něj doma. Vinický byl odveden dvěma muži a další dva hlídali jeho ženu a dceru. Podle Marie Müllerové byl Marcel Vinický vyslýchán jako svědek ve věci ing. Davida a propuštěn již to odpoledne.¹⁶² Žádné podrobnosti, které by mohly vést k objasnění situace, nejsou v památníku uvedeny.

Brzy po této události, která s ním patrně otfřasla, navštívil Vinický s dcerou svou sestřenicí Marii Müllerovou v její letní vile v Postupicích¹⁶³ a ta jej na oplátku doprovodila do Prahy.¹⁶⁴ Památník zaznamenává Vinického obavy z dalšího zatčení, které vedly k tomu, že začal promýšlet zaopatření dcery v případě svého uvěznění. Proto 18. srpna 1942 požádal Marii Müllerovou, zda se mu o dceru v takovém případě postará a Müllerová mu to slíbila.¹⁶⁵

Toto opatření se ukázalo jako prozíravé, neboť Vinický byl záhy skutečně znovu zatčen a uvězněn. Dne 3. září 1942 byl telefonicky (ač židům bylo zakázáno užívat telefonu¹⁶⁶) zavolán „do kanceláře celního úřadu (Zollamtstelle), prý kvůli jednání o nějakém předpisu v protokolu. Podle památníku odešel tedy s tím, že se vrátí brzy odpoledne. Později se telefon ozval znovu. Byl to hovor z kanceláře, kde sháněli Marcela.“¹⁶⁷ Vinický tehdy nedorazil ani do kanceláře celního úřadu, ani do své vlastní, neboť byl zatčen a internován u

¹⁶⁰ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹⁶¹ Jedná se o protektorátní pořádkovou policii. Více viz: MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva*. Praha: Police History, 2001. ISBN 80-86477-01-0, str. 23

¹⁶² Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁶³ Dům dodnes stojí na adrese Votická 126, Postupice (okres Benešov).

¹⁶⁴ Podrobněji viz: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 36 – 37

¹⁶⁵ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁶⁶ V roce 1942 byl telefon odebrán všem domácnostem, kde žil více jak jeden žid. Viz: ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941 - 1945. Tvář nuceného společenství*. Brno: Barrister & Principal, 2003, str. 35. Proč se toto nařízení nedotklo Vinických, není jasné.

¹⁶⁷ VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 38

Trestního soudu na Karlově náměstí.¹⁶⁸ Budova v té době sloužila jako věznice gestapa, a prošlo jí mnoho členů protinacistického odboje, ale například i příbuzní parašutistů Kubiše a Valčíka.¹⁶⁹ Cely byly přeplněné, v místnosti určené pro dva vězně se jich muselo tísnit až osm. Proto není divu, že zde v roce 1940 propukla epidemie tyfu.¹⁷⁰

6.1 Věznice Pankrác

Marcel Vinický byl 19. října 1942 přesunut z budovy Trestního soudu do věznice Pankrác.¹⁷¹ V tzv. Pankráckých knihách¹⁷² je jako důvod jeho zadržení uvedena oddělením gestapa II B Mohrbek nezákonná manipulace s majetkem (Vermögensverschiebung). To by mohlo souviset s výše popsaným ukládáním židovských peněz na účet firmy Baklax. Také Hana Vinická byla internována na Pankráci,¹⁷³ ale vzhledem k odděleným celám a dennímu řádu vazby je nepravděpodobné, že by manželé byli ve věznici v kontaktu.

Budova věznice Pankrác byla za svým účelem vystavena v letech 1885 – 1889. Ve třicátých letech dvacátého století ji doplnila nově vystavená budova soudu a 16. března 1939 ji zabralo gestapo a udělalo z ní svou věznici. Bylo zde zřízeno i popraviště zvané „sekyrárna“. Za nacistické okupace¹⁷⁴ tudy prošlo tisíce vězňů odsouzených za odbojovou činnost ale i za přestupky týkající se držení nepovolených předmětů či velkého množství potravin anebo za poslouchání zahraničního rozhlasu.¹⁷⁵

Životní podmínky ve věznici byly krušné. Vězni dostávali minimum jídla a krom ranní půlhodinky pochodování po dvoře, při které byl přísně trestán jakýkoliv kontakt s ostatními vězni, trávili čas na cele, přičemž ležení na posteli a spánek přes den byly přísně zakázány. Někteří vězni měli neustále na ruku pouta, jiní byli nuceni k práci (výroba kartonových krabic, lepení sáčků, třídění součástek, loupání slídy apod.). Drobné činnosti byly vykonávány

¹⁶⁸ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

¹⁶⁹ Jozef Gabčík, Jan Kubiš a Josef Valčík spáchali dne 27. května 1942 úspěšný atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Více viz: HAASIS, Helmut G. *Smrt v Praze: atentát na Reinharda Heydricha*. Praha: Prostor, 2015. ISBN 978-80-7260-315-2

¹⁷⁰ PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1, str. 351 - 352

¹⁷¹ Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Hana Vinická byla uvězněna 19. října 1942. Přesný den ukončení vazby v Pankrácké věznici není z nepřesných záznamů znán. Viz: Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

¹⁷⁴ V této době se v areálu věznice nacházela: protektorátní česká věznice, německá policejní věznice gestapa a německá soudní věznice. Marcel Vinický byl patrně vězněn v policejní věznici gestapa. Více viz: KYR, Aleš: *Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice*. In: Historická penologie 2008, str. 31

¹⁷⁵ KYR, Aleš; KAFKOVÁ, Alena; FÁBRYOVÁ, Lena. *Z minulosti do přítomnosti pankrácké věznice: (1889 – 2009) publikace u příležitosti 120 výročí*. Vazební věznice Praha – Pankrác: 2009 str. 86 - 92

na cele. Hromadná hygiena probíhala jedenkrát za 3 týdny, v celách bylo chladno.¹⁷⁶ Životní podmínky nejlépe ilustruje skutečnost, „že se vězňové umývali ve vodě ze záchodu, který stál v rohu cely. Po každém jídle v něm umývali i své nádobí. Z nedostatku tekutin záchodovou vodu i pili“.¹⁷⁷

Vězňové byli opakovaně vyslýcháni, výslech byl často provázán s bitím a násilím. Po skončení vyšetřování byl stanoven rozsudek. Pokud nebyl vězeň odsouzen k smrti, byl obvykle odvezen do koncentračního či pracovního tábora. To byl i tento případ. Marcel Vinický byl 2. prosince 1942 převezen do Malé Pevnosti Terezín.¹⁷⁸

Budova věznice slouží svému účelu dodnes jako Vazební věznice Pankrác. Po skončení války zde byli internováni nacističtí zločinci, zrádci a kolaboranti. Významnou úlohu sehrála věznice i za minulého režimu, neboť zde bylo uvězněno a popraveno mnoho politických vězňů.¹⁷⁹ I dnes zde jsou výkony trestu, budova s nechvalně proslulou „sekyrárnou“ je ale upravena jako památník a nachází se tam i výstava k dějinám vězeňství.¹⁸⁰

6.2 Malá pevnost Terezín

Pevnostní město Terezín bylo založeno roku 1780 Františkem Josefem II.¹⁸¹ Dnes je známé hlavně pro soustředění osob označených za židy dle Norimberských zákonů. Malá pevnost, která vznikla jako součást města, sloužila jako věznice už za první světové války.¹⁸² Roku 1940 zde vznikla policejní věznice pražského gestapa, určena původně zejména pro politické vězně.¹⁸³ Posléze zde byli internované osoby stíhané gestapem pro pracovní či majetkové přestupky, členové odboje, anebo ti, co se snažili pomáhat židům. Židé dle Norimberských zákonů zde byli vězněni výjimečně, zejména tehdy když porušili antisemitská nařízení, či se dopustili přestupku v ghettu.¹⁸⁴

¹⁷⁶ PLACHÁ, Pavla; ZEMANOVÁ, Věra. *Životní podmínky v nacistických věznicích na českém území*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „Nepřichází-li práce k Tobě...“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003, str. 84

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

¹⁷⁹ KÝR, Aleš; KAFKOVÁ, Alena; FÁBRYOVÁ, Lena. *Z minulosti do přítomnosti pankrácké věznice: (1889 – 2009) publikace u příležitosti 120 výročí*. Vazební věznice Praha – Pankrác: 2009 str. 115 - 178

¹⁸⁰ Kýr, Aleš. *Památník Pankrác*. In: Historická penologie 2003, str. 3 - 12

¹⁸¹ Více viz: HOFMANN, Jaroslav. *Město se jménem panovnice*. In: Země světa. 2012. ISSN 1213-8193, str. 54-59

¹⁸² Byl zde vězněn například atentáčník na Františka Ferdinanda d'Este, Gavrilo Princip.

¹⁸³ Malá pevnost Terezín, věznice Pankráce a věznice gestapa na Karlově náměstí v Praze podléhaly pravomoci Untersturmführera SS Paula Soppy. Více viz: KÝR, Aleš: *Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice*. In: Historická penologie 2008, str. 31

¹⁸⁴ TYL, Otakar; KULIŠOVÁ, Táňa. *Terezín. Malá pevnost. Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1955. str. 31 - 38

Ani v Malé pevnosti, které velel obávaný sadista Heinrich Jöckel,¹⁸⁵ nepanovaly dobré životní podmínky. Vybavení cel bylo nedostatečné, některé byly vytvořeny jen ze skladovacích prostor. Vězni dostávali velmi málo stravy a nekvalitní šatstvo, ale zároveň byli nuceni pracovat. Pro práci byly zřízeny dílny (truhlárna, tiskárna), některé činnosti se odehrávaly i mimo Malou pevnost (terénní úpravy, práce pro okolní firmy, zemědělské práce apod.).¹⁸⁶ Bezpečnost práce neexistovala, vězni byli často ponižováni a týráni. Hlad, zima, náročná práce, nedostatek hygieny a lékařské péče vedly k tomu, že mnoho vězňů zemřelo ať už v důsledku nemocí, vysílení nebo úrazů.¹⁸⁷

Marcel Vinický byl „ubytován“ v cele číslo 5 a jeho pracovní náplní byl úklid parku.¹⁸⁸ Jeho žena, která byla v Malé pevnosti uvězněna také, se na ženském oddělení¹⁸⁹ se zabývala pletením.¹⁹⁰ Ačkoliv muži i ženy byli v Malé pevnosti odděleni, ke kontaktům docházelo a to zejména v průchozí prádelně.¹⁹¹ Podle svědectví Marcela Vinického víme, že i on svou ženu jednou či dvakrát týdně vídal.¹⁹²

Dne 22. února 1943 byli manželé Viničtí společně deportováni do vyhlazovacího tábora Osvětim.¹⁹³ V pramenech není uvedeno, zda byli umístěni v Osvětim I, nebo Osvětim II – Birkenau či Osvětim III – Monovice.¹⁹⁴ Jelikož ten den neodešel z ghetta Terezín žádný transport,¹⁹⁵ lze předpokládat, že manželé byli převezeni speciální dopravou – možná osobním nebo nákladním autem.

¹⁸⁵ Heinrich Jöckel narození 10. července 1898 vstoupil do NSDAP ve třicátých letech a ačkoliv neměl dostatečné vzdělání, stal se velitelem prvního koncentračního tábora na území bývalého ČSR ve Skrochovicích. V letech 1940 – 1945 velel Malé pevnosti, kde žil i se svou rodinou, pro kterou nechal postavit plavecký bazén. Stavbu provedli vězni, kteří na něj vzpomínají zejména pro jeho kruté chování. Po válce byl odsouzen a popraven 26. října 1946 v Litoměřicích. Více viz: NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. Praha: Naše vojsko, 1988, či LOZOVIUKOVÁ – KOČOVÁ, Kateřina. *Malá pevnost Terezín a MLS Litoměřice v roce 1948*. In: *Svět historie – historikův svět. Sborník profesoru Robertu Kvačkovi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN: 978-80-7372-214-2. str. 517 – 540

¹⁸⁶ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. Praha: Naše vojsko, 1988, str. 13 - 50

¹⁸⁷ VAŠEK, František. *Postavení českých internovaných ve věznicích a káznicích během nacistické okupace*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „*Nepřichází-li práce k Tobě...*“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003, str. 73 - 74

¹⁸⁸ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹⁸⁹ Více viz: ŽENATÁ, Kamila; Milan OHNÍSKO; HÁJ, Petr. *Ženský dvůr/ The women's yard*. Praha: Schrödingerova kočka, 2013. ISBN 978-80-260-3864-1

¹⁹⁰ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹⁹¹ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. Praha: Naše vojsko 1988, str. 54

¹⁹² Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹⁹³ Více viz: DWORAK, Deborah; PELT, Robert Jan Van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-751-X

¹⁹⁴ Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

¹⁹⁵ Více viz: *Terezínská pamětní kniha: Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. Praha: Melantrich, 1995. ISBN 80-7023-225-0

V Osvětimi je čekala i smrt. Vinický zahynul 5. května 1943¹⁹⁶ a jeho žena 1. dubna 1943.¹⁹⁷ Vzhledem k nejasnému umístění ve vyhlazovacím táboře není zřejmé, jakým způsobem manželé zemřeli. Patrně s nimi vzhledem k důvodům zatčení (o kterých pojednávám v následující kapitole) nebylo zacházeno jako se židy, ale lze je považovat spíše za politické vězně. Tudiž zjevně nebyli obětmi plynových komor.

6.2.1 Moták

O průběhu věznění Marcela Vinického v Malé pevnosti Terezín máme jedinečný doklad v podobě motáku, který se Marcelovi podařilo odtamtud odeslat.¹⁹⁸ Dopis v originále napsaný inkoustovou tužkou na třech očíslovaných arších¹⁹⁹ adresoval Vinický svému kolegovi z firmy Baklax, inženýru Quidu Arnoštovi. Moták je podepsaný krycími jmény Rawuzl namísto Marcela a Micky místo Hana.

První část dopisu²⁰⁰ obsahuje zoufalou žádost o zaslání potravin a popis hladu, který vězně sužoval: „*Každopádně prosím znovu Tebe i rodiče: posilejte prosím pravidelně týdně jak mně, tak Micky baličky, jak žádáno:*

1./ rodiče: buchtu neb perník neb placky neb jakékoliv jiné pečivo, sýry /: třeba tavené:/, antypasto je-li citron, - jablka – cibuli - česnek – trošku čaje a podobné

2./ Ty neb Waltrovi /: mají prameny a dej prosím každou cenu:

Sádlo neb škvarky v sádle, uzené, salám, jakékoliv mazání na chleba, chleba, cukr a sacharin, umělý med, marmeládu, bombonky, jaternice, jelitka a podobné, sušenky atd, atd

my máme jen polivku v poledne a večer a 25 dkg chleba denně a hlad je veliký, tím větší když všichni ostatní dostávají, jen my čekáme marně od soboty do středy a od středy do soboty a vždy marně a ostatní jen tu a tam sousto dají a my hladovíme, hladovíme a tělesně scházíme.“²⁰¹ Bonbóny, jitrnice, jelita či sušenky jsou v době přidělového lístkového systému dost nereálnou žádostí. Možné je, že Vinický měl vzhledem ke svému postavení „árijce“ až do zatčení možnosti pestřejší stravy (vzhledem k ekonomickým poměrům patrně na černém

¹⁹⁶ *Polizeigefängnis Theresienstadt 1940-1945*. [online] [vid. 16. 4. 2016] Dostupné z: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=12078

¹⁹⁷ *Polizeigefängnis Theresienstadt 1940-1945*. [online] [vid. 16. 4. 2016] Dostupné z: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=11563

¹⁹⁸ V pramenech jsou uvedena dvě odlišná data doručení, jedno odkazuje na podzim roku 1942, druhé na počátek roku následujícího. Vzhledem k tomu, že v motáku je zmínka o Štědrém večeru a přijatém vzkazu ze dne 18. ledna 1943, je pravdivé druhé datum. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

¹⁹⁹ Moták se zachoval v opise pro soudní řízení v záležitosti Marcelova dědictví. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²⁰⁰ Celé znění dopisu uvádím v příloze, viz příloha č. 5

²⁰¹ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

trhu). Nebo ho několik měsíců vazby izolovalo od reality natolik, že nedokázal posoudit skutečné možnosti svých blízkých. Prosbu lze interpretovat také jako pokus o sebeironii.

Krom potravin a peněz na ně žádal Vinický i o předměty denní potřeby a oblečení pro Hanu Vinickou, což opět dokládá nejen vzájemný styk manželů, ale ilustruje to i nedostatečnou hygienu a ošacení vězňů Malé pevnosti: „*Prosime, prosime a o Micky at' také prosim Heda hlavně. Micky válenky a tepláky nedostala dosud, potřebuje 1/. Tepláky, 2/. Sportovní boty, pokud možno hned, jelikož každý den můžeme odejiti. Ja bych na věcech potřeboval jen kartáček na zuby a na prádla každých 14 dnů jen 2 – 3 kapesníky a 1 punčochy a 1 ponožky*“.²⁰² Krom těchto předmětů prosil i o zaslání fotografií dcery a malý polštář pro svou ženu. Obě by zútlunilo nuzné cely, vybavené často jen dřevěnými pryčami.²⁰³

Vinický dále ujišťuje ing. Arnošta o plynulosti poštovního styku a zasílá návod, jak do potravinového balíčku ukrýt předměty v Malé pevnosti zakázané: „*A mně vždy týdně v Tvém balíku, jak jsem prosil; 1 balíček cig. Tabáku /: vyfasuj a vezmi za to z mých Egypt:/ + cig. Papírky, šikově zalitý do marmelády: kelimek /: lepenky:/ na dno balíček, druhý do a nad marmeládu, neb podobně.*“.²⁰⁴

V další části dopisu se Vinický dovolává finančního zajištění. Z motáku vyplývá, že když druhému řediteli firmy Baklax, JUDr. Václavu Hořákovi svěřil své peníze, pověřil ho také jejich správou a užíváním. Marcel Vinický při psaní motáku věděl, že JUDr. Hořák tyto instrukce nedodržel a proto prosí ing. Arnošta, aby se zasadil o jejich řádné vyplacení: „*Jen rozhodně: Peškovi k rukám Marušky*²⁰⁵ *pravidelně 1. každého měsíce 2.000—K a to zpět od 1.IX. 42, tedy hned 12.000.—a pak dále po 2.000.---, rovněž každý obnos, který by pro dítě mimořádně bylo zapotřebí, dále Tobě každý obnos, který potřebuješ pro věci pro nás, dále 1x čtvrtletně T/43 počínaje činží pokud byt je pro nás zachován /: prokurista Barták pojišťovna Koruna, jdi prosim k němu, je moc hodný*“.²⁰⁶ S výčtem finančních požadavků souvisí i odhad Marcela Vinického vlastního majetku a určení Marie Müllerové jako poručnice Nory Vinické pro případ úmrtí rodičů: „*Konečně jsem Marušce určil pro případ, že bychom se živi nevrátili, jako poručníky Peštička*“.²⁰⁷ Právě tyto informace vedly k tomu, že byl moták po válce považován za poslední vůli.

Nejdůležitější částí dopisu je ovšem pasáž pojednávající o důvodech zatčení a věznění Marcela Vinického: „*Věc: Jak jsem Ti již jednou sdělil: jsme viněni*“:

²⁰² Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²⁰³ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. Praha: Naše vojsko, 1988, str.: 124

²⁰⁴ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²⁰⁵ Rozuměj Noře Vinické pod správou Marie Müllerové.

²⁰⁶ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²⁰⁷ Tamtéž.

1./ Já David – doznal jsem podle spisů Zollfdt.

2./ Já že nenechal Micky reg. aby ji Mörl vyvezl, popřel, jelikož reg. o rok dříve než Mörl, pak já sám úřadu /Zollfd Mörla udal.

3./ Já – byt Kozákův, mám i jiný majetek – popřel jsem podle pravdy

4./ Já – když toto nesesedlo: že Micky telefonovala mým telef., čtla moje noviny, že jsme měli „Velké zásoby“ a jiné blbosti přitažené na vlasech a vymyšlené – popřel jsem; hotovo“.²⁰⁸

Vzhledem ke zkratkovitosti záznamu, který se odkazuje na předchozí komunikaci je obtížné pramen interpretovat. První bod patrně souvisí s výsledkem 3. července 1942 ohledně neznámého ing. Davida.²⁰⁹ Onen David není v žádném z dostupných pramenů zapsán celým jménem, což znemožňuje jeho identifikaci a tudíž pochopení celé záležitosti.

U čísla dva se dozvídáme, že se Vinický snažil zabránit deportaci své ženy, která byla registrovaná jakožto židovka. S tím souvisí i čtvrtý bod, ve kterém je Vinický viněn z toho, že ženě umožnil věci židům zakázané antisemitskými nařízeními (telefonování atd.). Marcel Vinický to dle svých slov popřel, záznamy v památníku ale jasně dokládají, že Hana Vinická skutečně telefonu používala.²¹⁰

Co se třetího obvinění týče, nejsme vzhledem k neznalosti dalších údajů, jež by mohly vést k identifikaci daného Kozáka schopni zjistit, o co šlo. Nicméně je patrné, že Vinického popírání viny se minulo účinkem, neboť v záznamech se jako provinění uvádí již zmíněné nezákonné manipulace s majetkem.²¹¹

A patrně právě majetek hrál v otázce uvěznění hlavní roli. Alespoň podle tvrzení ostatních vězňů Malé pevnosti Terezín: „U nás tvrdí, jelikož ještě nejsme pryč, „znalci zdejší“, že: *bud' máme polic. trest anebo jsme zde, jelikož mám devis.*“.²¹² Můžeme se tedy domnívat, že hlavní příčinou stíhání gestapem, byly Vinického majetkové poměry, ačkoliv jeho židovské styky a falšovaný původ mu jistě neprospěly. Že byl hlavním zájmem gestapa jeho majetek, dokládá fakt, že v bytě Vinických (574/3 Mikovcova, Praha 7)²¹³ sídlilo po uvěznění manželů gestapo.²¹⁴ To zde vytvořilo tajný aparát maskovaný jako expediční firma

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Více viz: Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

²¹² Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²¹³ Viz příloha č.

²¹⁴ Informaci jsem získala od pamětnice JUDr. Marty Ehlová. Ta se narodila 2. dubna 1946. Mezi lety 1948 – 2000 žila s rodinou v bytě Vinických v Mikovcově ulici. Podle ní byly kovové zárubně vstupních dveří bytu poničené a tato závada měla údajně vzniknout během Pražského povstání, kdy se do tajné úřadovny gestapa snažil dostat rozlícený dav. (Rodina Ehlových poškození opravila až v roce 1963.) O utajeném aparátu gestapa a falešné firmě Albatros se dozvěděla od původních obyvatel domu, manželů ing. Viléma a Štěpánky Juglových.

Albatros s kontaktní osobou Jaroslav Nebeský.²¹⁵ Ve skutečnosti šlo o konfidenta Jaroslava Nachtmanna, který se ve spolupráci s gestapem snažil infiltrovat a zničit odboj. Jeho specializací, která byla zároveň zaměřením celého aparátu v Mikovcově, byly protiparašutistické akce.²¹⁶

Marcel Vinický se obával zařazení do transportů, které odcházely z ghetta Terezín, neboť se mezi vězni proslýchalo, že pracovní podmínky v koncentračních a pracovních táborech jsou mnohem horší než ve věznici v Malé pevnosti.²¹⁷ Proto prosil ing. Arnošta o jakékoliv intervence, které by vedly k pozdržení vyšetřování jeho případu: „*V tom případě mám veškerý zájem, aby se táhla, táhla rep. abych byl předá českým úřadům zpět /: okre. fin. řed. ./, což si mohou prosadit načež Gest. řízení musí počkati až do odpykání druhého trestu /: to jest čas, čas:/. ... Podle těchto námětů prosím o pomoc, pomoc znovu a konečně: zde se proslýchá, že prý k 10. výročí byla nějaká amnestie, pravda!*
Když jó, zda tato by mohla býti!“.²¹⁸

Moták končí rekapitulací všech úkolů pro ing. Arnošta. Následuje instrukce, že má být dopis předán Marii Müllerové a ta jej měla po přečtení zničit. Vzhledem k tomu, že Arnošt vzkaz nepředal, nedošlo k jeho zničení. Přepis motáku se tak uchoval v soudní dokumentaci k pozůstalostnímu řízení po Marcelu Vinickém (soud ho považoval za závěť).²¹⁹

Juglovi žili v domě již za první republiky. Narátorka si dále vybavuje článek v novinách (patrně Lidových), který vyšel v roce 1968 a pojednával o gestapu v Mikovcově. Také si pamatuje na řeči Vinohradských starousedlíků, kteří si pamatovali na návštěvníky aparátu, mezi kterými byl i Karel Čurda. Rozhovor s JUDr. Martou Ehlovou se uskutečnil 27. března 2014 v Praze.

²¹⁵ Jaroslav Nachtmann (1915 – 1995) sice vystudoval zubní lékařství, ale nakonec se stal strážníkem v Praze. Navázal spolupráci s Willim Leimerem, což byl spolupracovník gestapa organizující tzv. „volavčí síť“, které měly odhalit členy odboje a usvědčit je z činnosti. Nachtmann po válce navázal krátkou spolupráci se Státní tajnou bezpečností, a nakonec emigroval do SRN, kde i zemřel. Více viz: ŠOLC, Jiří. *Ďáblova past: (Hlášení o výsledcích akce KAREL)*. Praha: Exact Service, 1993., ISBN 80-901380-3-9. str. 97

²¹⁶ PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1. str. 362 – 363

²¹⁷ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 47

7 Dědické řízení

Ke kompletnímu vyličení životních osudů Marcela Vinického patří i popis majetkových řízení odehrávajících se po jeho smrti. Brzy po skončení 2. světové války se započal soudní spor o pozůstalost, který vedl Okresní soud civilní pro Prahu - jih a notářství ve Francouzské ulici Praha 7.²²⁰ Prvotním impulsem pro zahájení dědického řízení bylo soudní prohlášení Marcela Vinického za mrtvého, vydané 10. srpna 1945. O dědictví se přihlásil Jaroslav Müller, manžel Marie Müllerové. Müllerovi byli poručníky nezvěstné Nory Vinické, která jako jediný potomek Vinického byla přímým dědicem.²²¹

Z historického hlediska je pozůstalostní řízení zajímavé nejen jako doklad solidarity v době arizace, ale i jako shrnutí majetkového zajištění Marcela Vinického. Přehled jeho ekonomické situace nám umožňuje udělat si lepší představu o životě dobře zajištěného prvorepublikového gentlemana.

První fáze řízení spočívala v evidenci majetku Vinických. Hodnota movitého majetku byla vyčíslena na 60 325 Kčs.²²² Tato pozůstalost připadla do správy Jaroslavu Müllerovi, který ji nakonec se svolením soudu prodal za 65 525 Kčs. Získaný obnos byl uschován pro Noru Vinickou.²²³ Problém nastal s bytem Vinických, který od 30. srpna 1943 obýval Jaroslav Ženatý.²²⁴ Byt byl nakonec po právu přiznán Noře Vinické, v zastoupení Jaroslava Müllera.²²⁵

V evidenci majetku Vinického pomohl soudu moták jím zaslaný z Malé pevnosti Terezín. O existenci dopisu zpravili soud manželé Müllerovi dne 3. října 1945. Moták byl v tu chvíli stále ve vlastnictví ing. Quido Arnošta, který jej navzdory uvedeným instrukcím manželům pouze ukázal.²²⁶ Müllerovi považovali moták za závěť Marcela Vinického, a proto

²²⁰ Zápisy z tohoto řízení jsou uloženy v Archivu hlavního města Prahy. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²²¹ Nora Vinická byla v průběhu války deportována do ghetta Terezín a následně do vyhlazovacího tábora Osvětim. Odtud se nevrátila, ale zároveň neexistoval důkaz jejího úmrtí. Proto ji soud považoval za nezvěstnou a zahájil soudní řízení, kterého by se Nora vzhledem ke svému věku stejně neúčastnila. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²²² Viz výše vyčíslení hodnoty majetku Vinických soudním znalcem Františkem Glazarem.

²²³ Podrobněji viz.: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 51

²²⁴ Zápisy ze soudního řízení udávají, že si Jaroslav Ženatý měl činit nárok na bytové vybavení, neboť jej podle rozhodnutí Místního národního výboru pro Prahu 7 považoval za německý majetek. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45. Podle Jiřího Padevěta byl Jaroslav Ženatý do bytu unesen násilím gestapem, a byl zde nucen prozradit spolupráci s odbojem. Celá akce přitom byla připravena tak, aby to vypadalo, že za únosem stojí právě odboj. Jaroslav Ženatý se podle Padevěta nepřiznal a tak byl vězněn v Terezíně, kde se dožil osvobození. Viz: PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1, str. 362 - 363

²²⁵ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²²⁶ Tamtéž.

byl dopis na ing. Arnoštovi soudně vyžádán.²²⁷ Podle informací v něm uvedených byl dohledáván další majetek Vinického, např.: vkladní knížka uložená ve Vinohradské záložně s hodnotou 10 595,60 Kčs.²²⁸

Dne 9. ledna se do soudního sporu zapojili kolínští příbuzní Hany Vinické se svými pohledávkami.²²⁹ David Mendl²³⁰ i Klára Augsteinová²³¹ se dovolávali peněz, které svěřili Marcelovi v době arizace. Ten je jak víme, ukládal na účet firmy Baklax.²³² Klára Augsteinová zároveň vnesla návrh, na prohlášení Nory Vinické za mrtvou, neboť v případě Nořina úmrtí se stávala spoludědičkou. Jaroslav Müller okamžitě odmítl jak obě pohledávky,²³³ tak návrh soudního prohlášení Nory Vinické za mrtvou: „*Nepovažuji Noru Vinickou za mrtvou a vedu po ní stále pátrání. Zjistil jsem na repatriačním úřadě, že v Polsku a Polskem obsazeném Německu se nachází přes 2,000 000 malých dětí různé národnosti, které tam byly zločinnými Němci zavlčeny. Ve většině případů byly tyto malé děti zavlčeny do německých rodin z důvodů germanizačních a otrockých. Pátrání jest velice těžké a může se státi, že takto zavlčené dítě se přihlásí také po delší řadě let až rozumově natolik vyspěje, že bude schopné samo o sobě uvažovati a o svém původu pátrati a samo se přihlásiti. Vzal jsem na sebe já i moje žena závazek, že budeme o dítě se starati a jeho majetek chrániti a je vychovávat i tento závazný slib v každém případě dodržíme.*“.²³⁴ Soud dal za pravdu Jaroslavu Müllerovi.

Na základě motáku byl soudně kontaktován již zmíněný JUDr. Hořák z firmy Baklax, který spravoval Marcelem Vinickým uložené peníze. Se zpožděním, které odůvodňoval dlouhodobou nepřítomností hlavního podnikového účetního, sdělil 5. února 1946 zbylou částku, která k danému dni činila 358 292,05 Kčs.²³⁵ To v součtu s výše uvedeným jměním

²²⁷ Ing. Quido Arnošt donesl moták soudu dne 5. prosince 1945 a pomohl s jeho přepisem, neboť text byl obtížně čitelný. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²²⁸ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ David Mendl (tchán JUDr. Vinického) byl považován za nezvěstného, stejně jako Nora Vinická. (Nevrátil se dosud z Malého Trostince, ani nebyly důkazy o jeho smrti.) V soudním řízení byl zastupován svým příbuzným Janem Augsteinem, který požadoval částku 200 000. Viz.: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²³¹ Jedná se o tetu Hany Vinické, narozenou 7. dubna 1875 v Táboře, která přežila internaci v ghettu Terezín. Podle svých slov svěřila Marcelu Vinickému 180 000,-. Více viz: *Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghett Łódź, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów* [online] [vid. 16. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=ghetto&col=id&value=1126659> a Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²³² Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²³³ Pohledávky kolínských příbuzných zamítl později i soud. Viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

Vinického a 223 librami, které byly uloženy v Londýně²³⁶, činilo 404 347,10 Kč. Tuto částku náležící stále nezvěstné Noře Vinické převzal 15. října 1946 do správy její poručník Jaroslav Müller.²³⁷

²³⁶ Jednalo se o Barclay's Bank v Londýně na Piccadilly Cirkus. Částka tam uložená pocházela od strýce Marcela Vinického, Dr. Tazlera a nikdy nebyla vyplacena, neboť dle vyjádření soudu neexistovala vzájemnost mezi ČSR a Velkou Británií, která by tento úkon umožňovala. Více viz: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²³⁷ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

8 Osudové ženy Marcela Vinického

Při zkoumání pramenů dokumentujících život Marcela Vinického, vystávaly na povrch další zajímavé osudy. Jejich analýza vedla ke zjištění, že Vinický byl výrazně ovlivněn několika ženami, které mají mnoho společného. Všechny byly bilingvní a vzhledem k neexistujícím či rozporuplným nacionálním projevům je lze označit za národnostně indiferentní. Všechny byly označeny Norimberskými zákony za židovky, a tudíž byly nuceny snášet (ačkoliv každá v jiné míře) rasové perzekuce. Pokud to prameny dokládají, jednalo se vždy o silné osobnosti.

To že se Vinický obklopoval právě takovými typy žen, nám o něm hodně vypovídá. Díky jeho blízkým víme, že ovládal plynule češtinu i němčinu, sympatizoval s židovským prostředím apod. A protože tyto ženy výrazně ovlivnily jeho život a naopak, rozhodla jsem se zahrnout je do diplomové práce.

8.1 Marie Antonie Winická

Matka Marcela Vinického Marie Antonie Winická pocházela ze Žatce. Narodila se 6. června 1880 do židovské rodiny Dr. Viktora Robžeka. Její matka se jmenovala Anna, za svobodna Glašerová. Z jejího mládí se nedochovaly žádné informace, víme jen, že se provdala za Ottakara Winického a měla s ním syna Marcela Vinického. Vzhledem k manželovu finančnímu zajištění a společenským stykům rodiny, lze předpokládat, že byla ženou v domácnosti a ve svém okolí váženou osobou.²³⁸

Ačkoliv byla dle Norimberských zákonů považována za židovku, nebyla deportována a válečné období přežila ve svém bytě v Mánesově ulici. Musela se samozřejmě podrobit všem antisemitským opatřením. Zvláště poslední roky po smrti manžela²³⁹ pro ni musely být obtížné, neboť všechen majetek Ottakara Winického zdědila jeho neteř Marie Müllerová.²⁴⁰ K zásluhám o její přežití se po válce hlásil Jaroslav Müller: „*Paní navrhovatelka [Marie Antonie Winická] byla zatčena až v polovině dubna 1943 a sice byla na ni uvalena policejní vazba proto, že nebyla hlášena jako Židovka. Na telegrafickou výzvu v den zatčení odjela má manželka do Prahy a intervencí mého příbuzného vládního rady polic. ředitelství Karla Hera byla ihned propuštěna na svobodu. Že tedy unikla osudu ostatních Židů, má děkovat mému*

²³⁸ Podrobněji viz.: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 23 - 25

²³⁹ 13. července 1943 Viz: Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁴⁰ Patrně proto, že Marie Müllerová nebyla považována za židovku a tudíž její majetek nepodléhal arizaci.

zásahu a možnosti podplacení gestapa a jest jistě jednou z mála Židů, kteří unikli koncentračnímu táboru.“²⁴¹

Jaroslav Müller²⁴² také v soudních řízeních tvrdil, že Winická nutila celou rodinu mluvit německy a angažovat se v německém spolkovém a kulturním životě.²⁴³ Proti tomuto nařčení mluví fakt, že ona sama v oficiálních dokumentech uváděla jako rodnou řeč češtinu a taktéž zápisy jejích výpovědí u soudu jsou vedeny plynulou češtinou. Nicméně vzhledem k rodnému městu lze předpokládat, že ovládala i němčinu. Marie Antonie Winická tak patrně patří jako většina zde uvedených osob mezi bilingvní a národnostně indiferentní osoby.²⁴⁴

8.1.1 Obnovení dědictvého procesu

Dva roky po ukončení soudního řízení, ve kterém došlo k vyčíslení a evidenci majetku Marcela Vinického, jež zdědila jeho nezvěstná dcera Nora Vinická, byl proces obnoven. Zažádala o to Marie Antonie Winická dne 18. září 1948. Svůj požadavek odůvodnila slovy: „s projednáním pozůstalosti nesouhlasím a žádám o její obnovu celého řízení. Jsem totiž dědičkou Nory Vinické zcela nemajetná, odkázaná jen na skrovnou pensi a nemám nejmenších prostředků. Nesouhlasím s žádnou odměnou p. Jaroslavu Müllerovi...“.²⁴⁵ Marie Antonie Winická se považovala za řádnou dědičku majetku svého syna Marcela Vinického. Soud toto uznal a prohlásil Winickou dědičkou dne 5. listopadu 1948,²⁴⁶ neboť Nora Vinická byla v únoru úředně prohlášena za mrtvou.²⁴⁷

Marie Antonie Winická dle svých slov hodlala rozdat dědictví mezi příbuzné z Kolína, jejichž pohledávky byly předtím soudně zamítnuty.²⁴⁸ Posléze 7. března 1949 své rozhodnutí změnila a vzdala se dědictví: „...ve prospěch Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu a fašismu v Praze, s tím určením, aby výnosu pozůstalostního jmění bylo použito zejména ku podpoře sirotek politických vězňů a jejich pozůstalých, přičemž ponechává Svazu osvobozených politických vězňů, aby o způsobu použití výnosu tohoto jmění i případně jmění kmenového sám zcela volně a svobodně rozhodoval..... Svazem

²⁴¹ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura M 998/47

²⁴² Jaroslav Müller vystupoval v soudním sporu o dědictví Vinického jako protistrana Marie Antonie Winické. Proto je potřeba brát jeho informace kriticky. Po válce bylo vyzdvihováno vše české a německé projevy byly zatracovány. Müller se mohl pokoušet Marii Antonii Winickou zdiskreditovat.

²⁴³ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²⁴⁴ Podrobněji viz.: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 24 - 25

²⁴⁵ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

²⁴⁸ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

*osvobozených politických vězňů miní paní Marie Vinická celostátní spolek se sídlem v Praze, pokud by však stanovy tohoto spolku odmítaly, resp. znemožňovaly přijetí dědictví, miní paní Marie Vinická pod pojmem Svaz osvobozených politických vězňů místní odbočku v Praze, pokud se týče v Praze XII.—... prohlašujíc, že věc zcela uvážila a že tak prohlašuje zejména za tím účelem, aby tímto způsobem uctila památku svého syna JUDra Marcella Vinického, jeho manželky a své vnučky“.*²⁴⁹ Svaz politických vězňů ale v dané době procházel organizačními změnami, které zdržovaly samotné vyjádření spolku ohledně dědictví. Svaz nakonec na počátku roku 1950 zaujal odmítavé stanovisko odůvodněné pozůstalostními dluhy.²⁵⁰

Marie Antonie Winická tedy musela učinit nové rozhodnutí, co s dědictvím po synovi bude. Nakonec jej přenechala Marii Müllerové, která jej převzala 23. června 1950.²⁵¹ V následujících měsících probíhalo vypořádání pohledávek za Marcellem Vinickým, v důsledku čehož bylo zůstavitelovo jmění sníženo na 65 120, 60,- Kčs.²⁵²

Dědické řízení bylo oficiálně ukončeno dne 20. listopadu 1950. V následujících měsících musel soud znovu zasahovat, neboť Spořitelna a záložna Praha 12 odmítala Marii Müllerové vydat obsah Marcelovy vkladní knížky. Částku 14.997,- Kčs tak Müllerová získala až dne 29. května 1953.²⁵³

8.2 Líza Adlerová

Líza Adlerová²⁵⁴ byla první velkou láskou v životě Marcela Vinického. Informace o jejich vztahu, který je obsahem další podkapitoly čerpám z výše zmíněné soukromé korespondence.²⁵⁵ Než se jím budu zabývat, je třeba sdělit dostupné informace o Líze

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Podrobněji viz: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 54

²⁵¹ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²⁵² Podrobněji viz: VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 55

²⁵³ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

²⁵⁴ Hned na začátku je třeba uvést na pravou míru otázku uvedeného křestního jména. Líza/Lisa se vyskytuje v osobních dopisech a je tak podepsána i její autobiografická kniha. V databázi Institutu Terežinské iniciativy, Památníku Terezín i pramenech Národního archivu je vedena pod jménem Alžběta. Podle Anety Plzákové z Institutu Terežinské iniciativy je tomu tak proto, že Líza/Lisa jsou jen zkrácené varianty jména Lisebeth/Elisabeth, tedy české Alžběty. V práci zachovávám jméno Líza, neboť právě s touto variantou se oficiální Alžběta nejvíce ztotožňovala.

²⁵⁵ Viz: Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

Adlerové, která se narodila 19. srpna 1907 Emilu Adlerovi a Bertě, rozené Blochové.²⁵⁶ Rodný list jí byl vystaven v České Lípě tamní matrikou židovské náboženské obce.²⁵⁷ Emil Adler byl obchodník a krom dcery měl ještě syna Karla Adlera.²⁵⁸

V dopisech z třicátých let udává Líza Adlerová střídavě dvě adresy odesilatele. První z nich je v Československu: Böhmische Leipe, Brückengasse 8, a druhá německá: Berlin – Schöneburg, Innsbruckerstrase 7.²⁵⁹ Jelikož historička Marie Vojtíšková tvrdí, že Líza Adlerová byla českolipská rodačka,²⁶⁰ můžeme předpokládat, že německá adresa pobytu je vlastně adresou berlínského strýce Ernsta/Arnošta Blocha. Ernst Bloch byl otcem již zmíněné sestřenice Margot Blochové a zároveň jeden z bratrů Berty Blochové.²⁶¹ Je pravděpodobné, že Líza Adlerová u jeho rodiny často pobývala.

Další informace o Líze Adlerové²⁶², a jejím životě do konce třicátých let vyplývají z drobných zmínek v jejích dopisech a knize, kterou později napsala. Z těchto zlomků lze usuzovat, že Adlerová skutečně trávila svá dětská léta převážně v České Lípě: „*Spolužáci na nás, židovské děti, po cestě do školy nebo po vyučování pokřikovali ošklivá slova. Jednou – dosud se na to pamatuji – mě urážela jedna velká, silná holka, a já, malá, jsem se bránila – nejdříve slovy, pak pěsti. Holka na mě žalovala učitele, že jsem ji uhodila, a ten na oplátku uhodil do obličeje mne.*“.²⁶³ Tato vzpomínka určitě není ojedinělým zážitkem prvorepublikové školačky, neboť podle tehdejších zákonů musely všechny děti bez ohledu na rozdíly v náboženské příslušnosti navštěvovat veřejné školy. Žáci izraelského vyznání pak obvykle navštěvovali hodiny náboženství a hebrejštiny, které v České Lípě probíhaly v obecním domě v ulici U Synagogy.²⁶⁴ Je víc než pravděpodobné, že mezi tyto žáky patřila i Líza Adlerová. Po vystudování reálného gymnasia²⁶⁵ se vyučila švadlenou.²⁶⁶

²⁵⁶ Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství, manipulační období 1941-1950, signatura S 1006/20, Alžběta Scheuerová. Dokumenty byly digitalizovány Institutem Terežinské iniciativy v rámci projektu Terežinské album.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Adlerová Berta: *Přezkoumání státní příslušnosti* [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/107376-adlerova-berta-prezkoumani-statni-prislusnosti/>

²⁵⁹ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁶⁰ VOJTÍŠKOVÁ, Marie. *Židé v České Lípě*. Libice nad Cidlinou: VEGA, 1999. ISBN: 80-85627-98-1, str. 91

²⁶¹ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 55

²⁶² Viz příloha č. 7

²⁶³ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 105 - 106

²⁶⁴ VOJTÍŠKOVÁ, Marie. *Židé v České Lípě*. Libice nad Cidlinou: VEGA, 1999. ISBN: 80-85627-98-1, str. 84

²⁶⁵ Zmínku o tom lze najít v souvislosti se znalostí francouzského jazyka viz: SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 74

²⁶⁶ Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství, manipulační období 1941-1950, signatura S 1006/20, Alžběta Scheuerová. Dokumenty byly digitalizovány Institutem Terežinské iniciativy v rámci projektu Terežinské album.

V dopisech i knize se Adlerová několikrát přiznává k židovské víře, přičemž ze zmínky o Vánočním stromku během Chanuky²⁶⁷ můžeme předpokládat, že její rodina nepatřila k ortodoxním židům: „Dnes je židovský svátek! Chanuka! Židovské Vánoce My zde sice ne, neboť budeme mít pro Margot vánoční stromeček. Večer jsme pozvaní k Weinreichovým, dáme si večeři a já k oslavě dne přinesu pár květin.“.²⁶⁸ Vzhledem k tomu, že se chanuka často kalendářně překrývá s Vánocemi, dochází občas ve 20. století spolu s integrací židů do křesťanské společnosti v některých rodinách k prolínání tradic obou svátků.

Že rodina Adlerů patřila mezi aktivně praktikující, dokazují vzpomínky Lízy Adlerové na angažovanost jejích příbuzných: „Dnes jsem při výdeji jídla potkala paní Köblerovou, která bývala pokladnicí židovského ženského spolku, kterému předsedala moje matka.“²⁶⁹ Jmenoval se »Spolek zbožných žen«. Členky se staraly i o chudé ženy a muže v obci, a když některá žena zemřela, umyly ji a oblékly do rituálně předepsaných, ručně ušitých rouch a uložily do rakve.“.²⁷⁰ Posmrtné rituály mají v judaismu velký význam, neboť pomáhají nebožtíkově duši, aby se vrátila k Bohu. Spočívaly v přesně stanovených činnostech se speciálními pomůckami a modlitbami. Proto jim byla věnována pozornost a byly zakládány charitativní organizace sloužící k jejich zajištění. Členové těchto skupin pak požívali v židovských komunitách velké vážnosti.²⁷¹

²⁶⁷ Jedná se o osmidenní židovský svátek, nazývaný též Svátek světel. Připomíná se znovuvysvěcení Chrámu, poté co byl dobyt zpět na Makabejských. Podle legendy našli kněží džbánec s olejem pro chrámový svícen, bylo ho ale málo. Přesto měl údajně svícen vydržet hořet osm dní. Proto židé na památku zapalují osmiramenný svícen nazvaný chanukija. Tradičními pokrmy jsou bramborové placky či koblihy, oboje smažené na oleji. Hrají se hry, děti většinou se speciální káčkou zvanou drejdl, dospělí karty. Dětská vítězí hra s drejdlem obdrží drobný peněžitý dárek. Více viz: NOSEK, Bedřich; DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9, str. 241 - 248

²⁶⁸ V originále: „Heut ist jüdischer Feiertag! Chanuka! Jüdische Weihnachten..... Wir hier zwar nicht, denn wir werden ja für Margot eine Christbaum haben! Abend sind wir bei Weinreichs eingeladen, nehmen uns unser Nachtmahl mit und zu Feier des Tages werde ich ihr paar Blümchen mitbringen!“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁶⁹ Berta Adlerová (matka Lízy Adlerové) byla jakožto židovka deportována 12. února 1942 z Prahy do ghetta Terezín transportem X, č. 959 o celkovém počtu 1002 osob, ze kterých přežilo jen 86. Z ghetta Terezín byla dne 30. dubna 1942 převezena transportem As, č. 850 do koncentračního tábora v Zamošči. Zde zahynula stejně jako dalších 979 osob z tisícičlenného transportu. Zamošć je renesanční město v Polsku, cca 54 km od hranic s Ukrajinou. Koncentrační tábor pro sovětské zajatce, osoby vysídlené v rámci kolonizace a místní židy, kterých bylo na 11000, vznikl v Rotundě. Více viz: Berta Adlerová [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/74292-berta-adlerova/> a Transport X (12. 02. 1942 Praha -> Terezín) [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/transport/564-x-praha-terezin/> , Transport As (30. 04. 1942 Terezín -> Zamošć) [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/transport/14-as-terezin-zamosc/> , dále: Informacje. Historia. Opis tego co działo się w Zamościu. [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.turystyka.zamosc.pl/pl/page/290/historia.html>

²⁷⁰ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 15 - 16

²⁷¹ Více viz: NOSEK, Bedřich; DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9, str. 131

Z dopisů je jasné, že Líza Adlerová uměla perfektně německy, to se dá ovšem vzhledem k německým příbuzným a životu v Sudetech předpokládat. Z jejích vzpomínek vyplývá, že plynule ovládala i český jazyk: „...*přistoupil ke mně jakýsi starší pán, přísně se podíval a zvýšeným hlasem a hodně arogantně se na mně obořil: >>Milá paničko<< ... >>to bylo naposled, co jste v Praze promluvila německy. Zde máme teď zase Československou republiku! A v našem československém státě se už nikdy německy, ani žádnou jinou okupantskou řečí, mluvit nebude! ŽÁDNOU! Pamatujte si to! Paničko!<< - Zděšením jsem ze sebe nevypravila ani slovo. Neuvědomila jsem si, že jsem s Olgou mluvila německy. Doposud jsem s kamarádkami v lágru mluvila pouze česky, a jen když jsem musela, ve styku s nacisty při hlášení, s kápo-ženami, při apelu anebo při práci s mistrem, jsem používala němčinu. Uznala jsem, že muž měl pravdu, a omluvila jsem se. Předsevzala jsem si, že dobrovolně už nikdy nepromluví ani slovo německy.“²⁷² Tato vzpomínka pochází z roku 1945 a je tedy ovlivněna bezprostředními válečnými zážitky, nicméně naznačuje, že ani Adlerová se neidentifikovala pomocí jazykové příslušnosti a tudíž i ji lze považovat za národnostně indiferentní.*

Jak už bylo zaznamenáno výše, Líza Adlerová často cestovala. A to nejen do Berlína za svými příbuznými. Prostřednictvím pohledů zaslaných Marcelovi víme, že na přelomu let 1929 – 1930 navštívila Karlovy Vary i Chomutov, Hamr na jezeře, Doksy či Tereziiny lázně v Dubí (obec na Teplicku).²⁷³ Pobyt v lázních a rekreačních střediscích byl v té době u střední a vyšší vrstvy oblíbenou kratochvílí. Ve volném čase Líza Adlerová ráda chodila do divadla, navštěvovala známé a příležitostně sportovala (viz výše uvedená zmínka o hraní tenisu).

Hlavní část dopisů určených Marcelovi Vinickému vyplňuje sdílení osobních zážitků, kde Adlerová popisuje svůj společenský život, návštěvy divadelních her a kina, sportovní aktivity, výlety a různé společenské podniky. Například: „*Zde se od včera nestalo nic nového, včera večer jsme byli s Hansem Müllerem v kině, film vůbec nebyl tak špatný. Dnes chci pokud počasí vydrží nepršet jít hrát tenis, nejprve ale chci hrát bridž.*“²⁷⁴ Nebo: „*Tak přece dnes večer jdu do divadla. Dávají, „Podvádím Tě jen z lásky!“ s Emmy Stürmovou a Alfrédem Hutligem a mou přítelkyní Marií Schipper! Lístek stojí 1 '50 M[arek], tedy 12 Kč.*“²⁷⁵ Zmínky

²⁷² SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 140

²⁷³ Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁷⁴ V originále: „*Hier gibt's seit gestern nichts neues, gestern abend waren wir mit Hans Müller mi Kino, der film war gar nicht so schlecht. Heute will ich wenn das Wetter so bleibt es nicht regnet Tennis spielen gehn, sonst aber Bridge spielen.*“, Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁷⁵ V originále: „*Ich geh' heute abend also doch in's Theater. Man gibt, „Ich betrüg Dich nur aus Liebe!“ mit Emmy Stürm und Alfred Hutlig s meiner Freundin Marie Schipper! Die Karte Kostet 1 '50 M[ark] also 12 Kč.*“;

o návštěvě divadla, které v České Lípě fungovalo v městské tělocvičně,²⁷⁶ se v korespondenci objevují často, z čehož můžeme usoudit, že Líza Adlerová byla náruživou divačkou a všeobecně ráda sledovala kulturní dění.

Právě tyto pasáže popisující všední život mohou být použity širším způsobem, neboť jsou pramenem k dějinám každodennosti počátku 30. let v Československu u střední a vyšší střední vrstvy, ke které Adlerová patřila. (Důkaz o tom nám mohou poskytnout právě její společenské a volnočasové aktivity, na které musela vynakládat dostatek finančních prostředků a styky s lidmi jako Marcel Vinický.)

Ukazují například, že od dobře vychované mladé dámy, za kterou můžeme Lízu Adlerovou považovat, se očekávala jistá charitativní činnost, jakou může být třeba návštěva nemocných: „*Odpoledne jsem byla nejprve v nemocnici u Marty a pak u paní Prösslové.*“.²⁷⁷ Dalším ukazatelem společenské úrovně bylo i vzdělání a jeho průběžné rozšiřování. To dokazuje zmínka v jednom z dopisů, kdy Adlerová oznamuje, že se začala učit anglicky a připojuje několik osvojených slovních spojení: „*hezký chlapec – Duha kolem mých ramen..... Johnson. Sladký, sladký jeho vzorový hlas.*“.²⁷⁸ Ta mohou napovídat, že se jazyk učila podle anglických písní.

8.2.1 Vztah Marcela Vinického a Lízy Adlerové

Lízu Adlerovou pojil s Marcelem Vinickým velice silný, patrně milenecký vztah. Vyplývá to například z oslovení, kde se často opakuje: „*Můj nejmilejší Marcell*“,²⁷⁹ „*Nejmilejší Mari*“²⁸⁰ a podobně. Adlerová využívá k oslovení spoustu zdvořilostí, jako Mari a Marli. Často se vyskytuje i označení Pützi či Pützinko: „*Pützinko, posílám tisíc polibků a 2*

Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁷⁶ Viz: *Jiráskovo divadlo*. [online] [vid. 8. 12. 2015] Dostupné z: <http://www.cl-kultura.cz/jiraskovo-divadlo>

²⁷⁷ V originále: „*Nachmittag war ich heut' erst im Krankenhaus bei der Marte und dann bei der Frau Prössl.*“, Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁷⁸ V originále: „*bonny boy – Rainbow round my shoulder..... Johnson. Sweet, sweet his masters voice.*“, Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁷⁹ V originále: „*Mein geliebter Marcell*“, Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸⁰ V originále: „*Lieber Mari*“, Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

obzvlášť pěkné!“.²⁸¹ Dalším důkazem může být i přímé vyznání lásky: „Marli, Nejmilejší, Pützi, miluji Tě tak moc, že Ti to nedokážu říct.“.²⁸²

Líza Adlerová často popisuje své pocity běžné při vztahu na dálku, jako touha a stesk: „Vždy když nyní jdu ulicemi, pokaždé přemýšlím nad tím, jak by bylo krásné, kdybychom tudy šli společně. Přijed' sem prosím brzy! Již počítám dny... Marli, můj milovaný, žij blaze. Pro dnes ještě tisíc polibků“.²⁸³ Nebo: „Kdy sem zase přijedeš? Musíš se rychle uzdravit!!! Těším se již na Tebe, protože Tě mám tak strašně moc moc ráda!“.²⁸⁴ V dalším z dopisů lze nalézt obtisk rtů pisatelky. Ta často vyjadřuje přání být Marcelovi Vinickému nablízku a to dokonce i po intimní stránce: „Marli, co si přeji?, to Ty přece víš, až to bude poprvé, budu zcela bez přání! Marli, kdyby se k Tobě dostala moje láska skrz mou ohleduplnost, nebyla bych teď v Berlíně a Ty sám v Praze!!“.²⁸⁵

Jejich vztah a nebyl vždy zcela bez problémů, v jednom z dopisů se objevuje i hádka. Adlerová se v textu pohoršuje nad vyjádřením Marcel Vinického ohledně jejích tělesných půvabů, které ji pohoršilo: „Ty jsi veliký ukrutný ničema! Na konec vůbec nevíš proč se s Tebou musím hádat? Pokrytče! Já jsem již přečetla Tvůj ohavný čin! Mám tedy nohy do K? Co je tak úplně ne? A to píšeš Ty ale ještě k tomu moje mamka. ... Za to Ty budeš pykat! Nohy do X! Tak nazýváš moje krásné nohy? No počkej, prvnímu muži který pochválí moje nohy, dám za to polibek. Jen jako pomstu protože Ty jsi tak špatný člověk! Máš teď dost?“.²⁸⁶ V jiném listu zas autorka pochybuje o síle Marcelových citů: „Jsem celkem žárlivá! Mari!

²⁸¹ V originále: „Pützinko, ich schicke Dir tausend Küsse und 2 extra schöne!“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸² V originále: „Marli, Liebst, Pützi, ich liebe Dich so sehr, dass ich es Dir gar nicht sagen Kann!“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸³ V originále: „Immer wenn ich jetzt die Strassen lang gehe, denke ich immer, wie schön es war, als wir zusammen hier gingen. Bald kommst Du ja her! Ich zählte schon die Tage. Marli, mein Geliebtes, leb wohl. Für heute noch tausend Küsse“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸⁴ V originále: „Wann kommst du denn schon hier? Du musst schnell gesund werden!!! Ich freue mich ja schon so auf Dich, weil ich Dich so srecklich sehr sehr lieb habe!“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸⁵ V originále: „Marli, was ich mir wünsche?, das weißt Du doch, wenn es erst so weit sein wird, werde ich ganz wunschlos sein! Marli, wenn ich durch meine Schnoncht danach und meiner Liebe zu Dir erreichen Kömnte, wär ich jetzt nicht in Berlin und Du allein in Prag!“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸⁶ V originále: „Du bist ein großer grauer Schuft! Weißt am Ende gar nicht warum ich so schimpfen muss mit Du? Scheinheiliger! Ich habe schon Deine Untat gelesen! Also K Füße habe ich? Was so ist wohl nichts? Und das schreibst Du auch noch dazu meiner Mama. ... Das wirst Du büßen!! X Füße! Meine schönen Beinen nennst Du so? Na warte, dem ersten Mann der meine Beine lobt, gebe ich dafür einen Küss. nur aus Kache weil Du so schlecht bist! Hast Du jetzt genug?“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

Mám důvod být žárlivá? Nebo jsem Tvoje Ruth?“.²⁸⁷ Tento podpis (Ruth) se nachází v závěru všech dopisů, jméno Líza se objevuje jen v adrese odesilatele. Jedná se sice o tradiční židovské jméno, nikde ale není záznam o tom, že by se jednalo o oficiální druhé jméno Lízy Adlerové. Lze tedy vyslovit hypotézu, že se jednalo o jakousi milostnou přezdívku.

Není jasné, proč se jejich vztah rozpadl, neboť korespondence není zachována kompletně. Marcel Vinický patrně měl v úmyslu pojmut Lízu Adlerovou za ženu, přičemž prvním krokem mělo být seznámení své nastávající se svými rodiči. V jedné z odpovědí se totiž píše: „*Ve skutečnosti se moc těším, až konečně uvidím Tvou maminku! Budu mít sevřený krk a pak také budu velmi způsobilě jíst s nožem a vidličkou a nebudu prostořeká, (Bůh chraň)...*“.²⁸⁸ Zda a jak toto setkání proběhlo, není v korespondenci zaznamenáno, následuje jen zmínka vypovídající o jakémsi nedorozumění ohledně zasnoubení: „*Já nevím co se Tě dotklo, když já jsem Ti psala v souvislosti s prstenem každopádně jsem se necítila vůbec vinná, protože to jsi byl Ty! Měl by sis zapamatovat, že já Tě miluji a nikdy jsem neměla v úmyslu Tě nějak urazit!*“.²⁸⁹ V následujících dopisech není tato záležitost znovu řešena, ale vzhledem k citům, vyplývajícím z dalších listů se můžeme domnívat, že nebyla příčinou rozchodu.

8.2.2 Život Lízy Adlerové v holocaustu

Osud Adlerové po rozchodu s Marcelem Vinickým, byl poměrně dramatický. Líza Adlerová jakožto židovka zažila „konečné řešení židovské otázky“. Podařilo se jí ho přežít a později pod manželským jménem Scheuerová vydala knihu autobiografických vzpomínek, kterou nazvala *O smrti*, která se nedostavila²⁹⁰. Kniha poprvé vyšla v Německu v roce 1983²⁹¹ a v roce 1994 v České republice,²⁹² přičemž se nejedná o překlad, ale o znovu napsání příběhu

²⁸⁷ V originále: „*Ich bin überhaupt eifersüchtig! Mari! Hab'ich Grung zum eifersüchtig sein? Oder bin ich Deine Ruth?*“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸⁸ V originále: „*Ich freue mich eigentlich sehr endlich Deine Mama zu sehen! Ich werde mir halt den Hals und dann auch sehr artig mit Messer und Gabel essen und nicht vorlaut, (Gott behüte)...*“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁸⁹ V originále: „*I weiß nicht was Dich pikiert hat, als ich Du wegen dem Ring schrieb jedenfalls fühle ich mich gar nicht schuldig, dass Du es warst! Merken sollst Du Dir, dass ich Dich lieb habe, und nie die Absicht habe Dich irgend wie zu kränken!*“; Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125

²⁹⁰ Knihu zdobí výtvarná díla Lízy Adlerové. Viz příloha č. 8

²⁹¹ SCHEUER Lisa. *Vom Tode, der nicht stattfand: Theresienstadt, Auschwitz, Freiberg, Mauthausen*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1983. ISBN: 3-499-15239-8

²⁹² SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5

bilingvní autorkou.²⁹³ Kniha zaznamenává zážitky z koncentračních táborů a vypovídá tak o nacistické perzekuci židů. Ačkoliv se jedná o barvitý pramen k dějinám holocaustu, nebyla knize a autorce dosud věnovaná odborná pozornost.

Dne 27. května 1934 se Líza Adlerová provdala za Alfréda Scheuera.²⁹⁴ Její muž se narodil 22. září 1904, byl chemik²⁹⁵ a pocházel z Ostravy.²⁹⁶ Ze vzpomínek, které Líza Adlerová na muže zanechala ve své knize, je patrné, že se jednalo o velkou lásku a „osudový vztah“. Podle vzpomínek Adlerové žili manželé po sňatku v České Lípě. Poté co byli svědky násilí během křišťálové noci,²⁹⁷ se jako mnoho dalších sudetských židů rozhodli odejít do vnitrozemí. S obtížemi se přes Mělník dostali do Prahy, kde dlouho sháněli ubytování a zaměstnání.²⁹⁸ Podle záznamů Alfréda Scheuera našli manželé útočiště v Praze na adrese Dlouhá 10, Praha I.²⁹⁹ Jeho žena ale ve vzpomínkách udává, že bydleli v Pařížské ulici, č. p. 3.³⁰⁰

Vrcholem antisemitských zákonů přijímaných v protektorátu, byly transporty židů do koncentračních a vyhlazovacích táborů.³⁰¹ Jejich organizaci pomáhala zajišťovat Ústředna pro židovské vystěhovalce v Praze, která ve spolupráci s pražskou židovskou náboženskou obcí vedla registr všech židů určených podle norimberských zákonů a schraňovala majetek, který podlehl arizaci.³⁰² Ačkoliv Ústředna podléhala nacistické správě, jejími zaměstnanci byli zejména židé a mezi nimi i manžel Lízy Adlerové: „... *Alfréd, jako znalec, byl vedoucím jednoho takového skladiště, které mělo název >>Umělecký sklad pro příslušníky oddílu*

²⁹³ UTITZ Bedřich. *Předmluva*. In: SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 7-8

²⁹⁴ Oddací list vystavila židovská matrika v České Lípě. Viz: Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství, manipulační období 1941-1950, signatura S 1006/20, Alžběta Scheuerová. Dokumenty byly digitalizovány Institutem Tereziánské iniciativy v rámci projektu Tereziánské album.

²⁹⁵ Údajně měl být společníkem lučební továrny v okolí České Lípy. Viz: *Adlerová Berta: Přezkoumání státní příslušnosti* [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/107376-adlerova-berta-prezkoumani-statni-prislusnosti/>

²⁹⁶ *Databáze obětí holocaustu* [online] [vid. 8. 12. 2015] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/120781-alfred-scheuer/>

²⁹⁷ Křišťálová noc je eufemismus pro nacistický pogrom na židech, který se projevoval především demolicí a zapalováním židovského majetku. Během listopadu 1938 proběhl po celé říši. V České Lípě nacisté udeřili z 10. na 11. listopadu, kdy zapálili mimo jiné i synagogu. Více viz: LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech: křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. Liberec: Severočeské muzeum, 2013, ISBN 978-80-87266-14-4, str. 54 - 57

²⁹⁸ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 41 - 42

²⁹⁹ *Alfred Scheuer* [online] [vid. 8. 12. 2015] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/120781-alfred-scheuer/>

³⁰⁰ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 31

³⁰¹ Více viz: KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“: *Genocida českých Židů v německé protektorátní politice*, Praha: Academia 1991. ISBN 80-200-0389-4, str. 76 - 81

³⁰² Více o arizaci viz: KUBŮ, Eduard. „*Arizace*“ a arizátoři: *drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45)*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-1000-0, str. 13- 27

zbrání SS a členy gestapa<<.³⁰³ Ukládal tu starožitný nábytek, perské koberce, rozvěšoval obrazy a dával do vitrín cenný porcelán a vzácné knihy. Vedl přesný katalog. Když pak přišli vysoce postavení muži v černých uniformách i se svými ženami a členy >>Wehrmachtu<<, musel je provádět tím skladem jako aukční síní. Vybrali si, co se jim líbilo, Alfréd vyplnil >>dodací listiny<< opatřené jmény a adresami >>kupců<< a zařídil odvoz.“.³⁰⁴ Manželé mylně doufali, že je pracovní zařazení Alfréda Scheuera uchrání od transportu. Dne 30. ledna 1942 se přesto museli s transportními čísly X 214 a X 215 dostavit do Veletržního paláce.³⁰⁵

Ve Veletržním paláci se museli shromažďovat židé zařazení do transportů. Prošli zde další evidenci, jejímž cílem bylo zajistit veškerý majetek nad povolených 50kg transportních zavazadel.³⁰⁶ Už zde se ukazovalo nelidské chování, kterému byli v plné míře deportovaní vystaveni v koncentračních a vyhlazovacích táborech:³⁰⁷ „*Veletržní palác: teď obrovský chlív, ve kterém jako dobytek, po stovkách napěchovaní, čekáme na odvoz do Terezína. ... Psí zima a neuvěřitelná špína! ... Než jsme se ve Veletržním paláci dostali do takzvané >>šlojsky<<,³⁰⁸ byl mráz, prý 27 stupňů pod nulou, a leželi jsme na holé zemi.*“.³⁰⁹

Poté co manželé absolvovali průchod šlojskou, byli znovu vyvoláni a po další pečlivé evidenci vyřazení z transportu: „*Teď nám Obersturmbannführer oznámil, že naše věci jsou už na cestě do Terezína, batohy zůstanou v paláci, a my že budeme odvezeni během půl hodiny do našeho bytu ... Byt byl samozřejmě už zapečetěný, a to znamená i vyklizený, takže jsme museli jít do Josefovské na Ústřední židovský vystěhovalecký úřad pro klíče. Tam jsme se konečně dověděli, proč jsme se tak rychle ocitli opět na svobodě: německý vedoucí skladu nebyl s Alfrédovým náhradníkem spokojen a vyžádal si Alfréda jako nepostradatelného znalce*

³⁰³ „Dlouhá 923/5 Od roku 1942 v domě sídlil sklad Treuhandstelle číslo 10, ve kterém byly uchovávány obrazy, grafika, porcelán, sklo, uměleckoprůmyslové předměty, kožichy, klavíry, umělecké lustry a nábytek, zrcadla a paroží.“ Viz: PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1, str. 119

³⁰⁴ SCHEUEROVÁ, Lída. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 27

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ Mezi říjnem 1941 a červencem 1943 byl na pozemku těsně souvisejícím s Veletržním palácem vytvořen sběrný tábor o kapacitě 40 000 lidí, kteří se zde shromažďovali na transport. Prostor dříve sloužící Pražským vzorkovým veletrhům byl oficiálně pronajat Ústřednou pro židovské vystěhovalectví, která organizovala deportace. Příchozí zde hlídala a často i ponižovala německá pořádková policie. Té museli deportovaní odevzdat majetkové přiznání, klíče od bytu a vůbec veškeré cennosti. Poté zde vyčkávali do transportu, který odjížděl z nádraží Praha – Bubny, kam se chodilo pěšky. Více viz: PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1, str. 620 - 626

³⁰⁷ Více o jednotlivých koncentračních a vyhlazovacích táborech a tamních životních podmínkách podává devítidílný cyklus: *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7

³⁰⁸ Schleusse, neboli šlojska je výraz pocházející z ghetta Terezín, které označuje prostory, ve kterých jsou nově příchozí řádně zaevidováni. Krom registrace sloužila k prohledání deportovaných, kterým byl zabavován veškerý majetek nad povolených 50kg transportních zavazadel a cennosti. Více viz: KRYL, Miroslav. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech 1941-1944*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-042-2, str. 42

³⁰⁹ SCHEUEROVÁ, Lída. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 28 - 29

starožitností; to on prosadil, že manžela i mne poslali zpátky. Alfréd žádným znalcem starožitností nebyl, ale v té době se neuvěřitelné věci dály denně; chemik mohl pracovat jako starožitník a historik umění zase třeba v chemické laboratoři; nikdo se tomu tenkrát nijak zvlášť nedivil.“³¹⁰ Líza Adlerová dále v knize uvádí obtíže, jakými procházela při získání odevzdaného majetku, který by činil byt obyvatelným. Zmiňuje se i o nedůvěře, která provázela jejich návrat. Mnozí známí si jej totiž údajně vysvětlovali jako výsledek kolaborace.

8.2.3 Ghetto Terezín

Manželé nakonec do ghetta Terezín deportováni byli. V deportačních záznamech Alfréda Scheuera je uveden transport Cc, č. 440 ze dne 20. listopadu 1942, ve kterém bylo deportováno 1002 osob, z čehož přežilo pouhých 161.³¹¹ Líza Adlerová byla zařazena do transportu Cc, č. 441,³¹² který téhož dne odvezl 1000 osob.³¹³

Velká část knihy se věnuje popisu každodenního pobytu v ghettu.³¹⁴ Manželé bydleli odděleně, ale udržovali spolu pravidelný kontakt během volného času. Jejich hlavní náplní byla práce. Alfréd Scheuer byl zařazen jako chemik,³¹⁵ jeho žena nejprve uklízela v márnici a poté vyráběla umělé květiny z papíru a pírek. Krom toho se Líza Adlerová přihlásila do nádražní služby, která odváděla nově dorazivší do ghetta. Díky této činnosti se setkala s Bialistockými dětmi: „Hrozný, srdcervoucí pohled, samé malé děti, polomrtvé hladem a zimou. A co bylo nejhorší, úplně vystrašené. I nás se bály! Dorozumění nebylo možné. Jejich řeč taky – přesto, že se v ghettu mluvilo všemi jazyky Evropy – nikdo neznal. Zvedaly jen vyzábblé ruce směrem k nám a my jsme pochopili, že se bojí bití. Měly žízeň a hlad, ale netroufaly si pít a jíst. Hrůza! Okamžitě je vedli z vlaku do připravených baráků, kam k nim pak kromě lékaře a vybraného zdravotního personálu už nikdo nesměl. Personál a lékař se do ghetta už nevrátili, takže se nikdo nedověděl, odkud ty děti pocházely a kam je později z ghetta

³¹⁰ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 30 - 31

³¹¹ *Transport Cc č. 440 (20. 11. 1942 Praha -> Terezín)* [online] [vid. 4. 2. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/transport/124-cc-praha-terezin/>

³¹² *Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghett Łódź, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów* [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=ghetto&col=id&value=2041066>

³¹³ *Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghett Łódź, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów* [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=Transport_do_T&col=kod&value=Cc

³¹⁴ Více o životních podmínkách v ghettu Terezín viz: CHLÁDKOVÁ, Ludmila. *Terezínské ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 80-206-0283-6 nebo: KRYL, Miroslav. *Osud vězňů terezínského ghetta: [v letech 1941-1944]*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-042-2

³¹⁵ *Seznam chemiků v Terezíně* [online] [vid. 8. 12. 2015] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/database-dokumentu/dokument/137104-seznam-chemiku-v-terezine/>

odvezli. “. ³¹⁶ Jednalo se o děti v rozmezí 6 – 12 let, které pocházely z ghetta Bialystoku. Jejich rodiče byli většinou popraveni po povstání, které v ghettu propuklo. Děti pobývaly v ghettu jen krátce a v říjnu 1943 byly i se svými opatrovníky poslány do Osvětimi, kde všichni zahynuli v plynových komorách. ³¹⁷

Adlerová také pokračovala v charitativní činnosti, která byla již výše zmíněna. Navštěvovala staré a nemocné ženy a pečovala o ně, ačkoliv pomoc spočívala většinou v útěšných rozhovorech. Zaznamenává tak i situaci německých židů, kteří si „pobyt“ v ghettu zaplatili v dobré víře, že se jedná o světoznámé lázně Theresienstadt. Jednalo se například o válečné vysloužilce z Německa či Rakouska, či jiné osoby, které ve společnosti požívali příliš velké vážnosti na to, aby jen tak zmizeli. Pro tyto osoby, které přijížděly do ghetta naprosto nepřipravené na situaci a díky nedostatečné výbavě a deziluzi rychle umíraly, se vžilo označení prominenti. ³¹⁸ Většina deníkových zápisků, ze kterých je kniha sestavena vypovídá o neutěšené situaci vězňů. Zachycuje úmrtí, nemoci, týrání a hlad: „... obvykle jen pečené bramborové slupky, které se mi někdy podaří vyhrabat z hromad odpadků za kuchyní, a které pak omyté >>griluji<< mezi dvěma cihlami nad ohníčkem z třísek. Vařit je zde skutečně pravé umění. Z ničeho se musí povést něco požitelného k vylepšení zcela nedostatečné stravy ghettu.“. ³¹⁹

8.2.4 Vyhlažovací tábor Osvětim

Celou knihou se jako stěžejní myšlenka vine láska Lízy Adlerové k manželovi. Alfred Scheuer byl ale odeslán transportem do Osvětimi. ³²⁰ Tato skutečnost přivedla jeho ženu k neočekávanému rozhodnutí. Přihlásila se dobrovolně do příštího transportu na východ. ³²¹ Z dalších zápisků vyplývá, že k odchodu z ghetta vedla Adlerovou zejména naděje, že se dostane blíže ke svému muži.

³¹⁶ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 33 - 34

³¹⁷ Více viz: KLIBANSKI, Bronka. *Děti z ghetta Bialystok v Terezíně*. In: BROD, Toman. *Terezínské studie a dokumenty*. Editor Miroslav KÁRNÝ, editor Margita KÁRNÁ. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0582-X, str. 71- 84

³¹⁸ HYNDRÁKOVÁ, Anna; KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana. *Prominenti v ghettu Terezín (1942-1945)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. ISBN 80-85270-51-X, str. 54- 63

³¹⁹ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 24

³²⁰ Jedná se o transport Em (1. 10. 1944 Terezín -> Osvětim), který vzl 1501 osob, z čehož přežilo 377 lidí. Alfréd Scheuer do něj byl zařazen pod číslem 603, viz: *Transport Em (01. 10. 1944 Terezín -> Osvětim)* [online] [vid. 4. 2. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/transport/53-em-terezin-osvetim/>

³²¹ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 44

Líza Adlerová se tedy dobrovolně přihlásila do transportu En, č. 316, který 4. října 1944³²² odvezl do vyhlazovacího tábora Osvětim Birkenau 1500 osob.³²³ V Osvětimi, na polském území byly životní podmínky mnohem horší než v Terezíně. Dozorci se k vězňům chovali krutě, jídla bylo mnohem méně a nevalné kvality, vězni měli zoufale nedostatečný oděv a dřevěné baráky, ve kterých bydleli, je nemohly ochránit před chladem. Hned po příjezdu probíhala selekce. Deportovaní byli děleni do skupin, přičemž staří a nemocní lidé a často i malé děti byly okamžitě odesíláni do plynových komor. Druhé skupině pak byly sebrány zbylé osobní věci, oholeny vlasy a ochlupení, a vykázáno „ubytování“. To se opouštělo zejména při kontrole počtu vězňů. Osvětim byla největším vyhlazovacím táborem, právě zde se po experimentálním vyzkoušení začalo pro hromadné popravy vězňů v plynových komorách používat Cyklonu – B. Ovšem i ti vězni, kteří nebyli zplynováni, často umírali hladem a zimou.³²⁴

S vězni se v Osvětimi přestalo zacházet jako s lidmi. I tady ale Líza Adlerová nepřestala doufat, že v okamžicích, kdy jí je dovoleno opustit ubikaci uvidí svého muže: *„Vedou nás zrovna na latrínu; ostatně procházka, která se opakuje dvakrát denně, je beztak surrealistický sen. Houf nahých žen, které se třesou zimou a vysílením, poháněny fúriemi v bláznivých zástěrách a ve vysokých holínkách obutých naboso. Kápa, která pominutě křičí a tlouče pažbami hlava nehlava vše, co jim přijde pod ruce. Nahé nás bijí, aby nás donutily sednout si na posrané latríny, což je nařízení prý z hygienických důvodů nutné, a pak, když konečně sedíme jako slepice na hřadě, rozdávají nám ubohý denní příděl: krajíc chleba, tenký plátek červeného salámu a kávovou lžičku marmelády. >>Chleba<< je černý a mazlavý, >>salám<< není uzenina, ale na červeno obarvená kaše v plastické kůžičce a >>marmeláda<< je zahuštěná řepná šťáva. Abychom si uvolnily ruce, sedíme bez opory na latríně. Svou tělesnou potřebu konáme za strašného smradu a co nejrychleji, abychom stačily zhltnout to, co bude pro 24 hodiny naší jedinou potravou. A pak, znovu doprovázeny křikem, opustíme o překot latrínu, musíme spěchat, protože venku už čeká zástup dalších žen a jejich poháněči. Seděly jsme zády k řadám mužů nahých jako my. Bydlí ve vedlejším bloku, ale zpředu jsme je ještě nikdy neviděly. Pokusila jsem se otočit, jestli nezahlédnu Alfréda, hned jsem ovšem – spolu s těmi děvčaty, která měla stejný nápad – utržila ránu obuškem, jak se*

³²² Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghet Lódž, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=ghetto&col=id&value=2041066>

³²³ Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghet Lódž, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=Transport_z_T&col=kod&value=En

³²⁴ Více viz: DWORK, Deborah; PELT, Robert Jan Van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-751-X, str. 299 - 343

říká >>na holou<<. - >>Kápo je kápem<<, řvala na mě jedna z hlídaček, >>Kápo vidí všecko!<< - Má touha vidět manžela je stejná jako touha jiných žen!“. ³²⁵ Podle vzpomínek Lízy Adlerové byli členové jejího transportu ubytováni v tzv. cikánském táboře, ³²⁶ což byla část Osvětimi II – Birkenau, označená BIIe. A to přesto, že ten byl prvotně určen pro Romy, kteří byli jako „nepřizpůsobiví“ členové společnosti také určeni k likvidaci. Romští vězňové měli jiné podmínky, byly jim ponechány šaty a až na výjimky neopouštěli tábor v pracovních komandech. ³²⁷

Část knihy, která se věnuje Osvětimi, není příliš obsáhlá. Jednak patrně proto, že autorka ve vyhlazovacím táboře dlouho nezůstala, druhým důvodem jsou i zdravotní komplikace spojené s prodělaným potratem. ³²⁸ Psychické utrpení a fyzická indispozice s tím spojené přehlušilo ostatní zážitky: „...nebudu mít žádné dítě. Přišla jsem o ně na seřadišti při apelu. Stály jsme zase hodiny a hodiny v >>semknutém šiku<< v ledové zimě, když se mi najednou udělalo hrozně zle. Navzdory té zimě jsem náhle ucítla horko v celém těle a začala krvácet. Jak jsem tak nahá stála, řinula se mi dolů po nohách krve, aniž jsem se mohla otřít nebo očistit. Obryně v uniformě SS s divokým vlčákem u nohy nás bedlivě pozorovala a spatřila, co se mi stalo. Patrolovala s tím psem pořád sem a tam, ale najednou vykročila ke mně. Než se mě však mohla zeptat co a jak, začala jí Věra vysvětlovat, že se mi zrovna přihodilo něco velmi normálního a částečně to vlastně i souhlasilo. Mnoho žen, které v ghettu dávno ztratily menstruaci, tu zcela neočekávaně začaly krvácet, vysvětlovaly jsme si to šokem způsobeným další, ještě drastičtější změnou životních podmínek.“. ³²⁹ Chování dozorkyň v dané situaci lze považovat za druh sexualizovaného násilí ³³⁰ a znovu poukazuje na drastické podmínky, jimž byli vězni ve vyhlazovacích táborech vystavováni. Solidarita ostatních vězeňkyň pomohla Líze Adlerové přežít fyzické komplikace.

³²⁵ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 53 - 54

³²⁶ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 50

³²⁷ Více viz: NEČAS, Ctibor. *Aušvicate hi khér báro: Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II - Brzezince*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0398-7, nebo: *Cikánský tábor v Osvětimi*, [online] [vid. 7. 2. 2016] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/cikansky-tabor-v-osvetimi-ii---birkenau/>

³²⁸ Líza Adlerová dle svých vzpomínek otěhotněla v ghettu Terezín, krátce před tím, než byl Alfréd Scheuer odtransportován. SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 50

³²⁹ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 51

³³⁰ AMESBERGER, Helga; JELINEK, Elfriede; AUER, Katrin; HALBMAYR, Brigitte. *Sexualizované násilí: ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-585-2, str. 62 - 80

8.2.5 Pobočný tábor Freiberg

Líza Adlerová byla v Osvětimi přibližně měsíc, v listopadu 1944 byla vybrána v selekci spolu s dalšími ženami na nucenou práci. Ocitla se tak s táborovým číslem 54359³³¹ v továrně pracovního tábora ve Freibergu,³³² který byl jedním z 95 pobočných táborů koncentračního tábora Flossenbürg.³³³ Do Freibergu bylo postupně umístěno na 1000 žen z Osvětimi, přičemž přibližně 178 bylo z Čech, asi 158 žen pocházelo ze Slovenska a víc jak polovinu celkového počtu tvořily Polky. Pobočné pracovní tábory sloužily k internaci práce schopných vězňů, kteří zde byli využíváni na otrockou práci ve prospěch válečického Německa. Náplň práce se lišila dle typu tábora.³³⁴ Ačkoliv pracovní nasazení bylo velmi náročné, pro mnoho vězňů znamenalo záchranu života, protože životní podmínky nebyly v pracovních táborech tolik devastující.

Po třítýdenním pobytu v karanténě ve Freibergu byla Líza Adlerová zařazena k výrobě letadlových křídel, přičemž místní vězeňská šeptanda měla tvrdit, že se údajně jedná o díly pro V-2.³³⁵ Práce v továrně byla náročná, ale životní podmínky o něco lepší než v Osvětimi, což dávalo větší šanci na přežití. Vězenkyně dostávaly lepší stravu, měly lepší ubytování i oděv:³³⁶ „*Jen ta šestnáctihodinová pracovní doba, za neustálého hulákání dohlížitelů všeho druhu, je skoro k nevydržení, zvláště poslední hodina je nad lidské síly, jsme hladové, oběd je dávno zapomenuto, nohy oteklé, záda zkřivená od těžkých břemen, a ta nesnesitelná únava! ... Konečně voda v umývárně a chvíle úlevy! Z několika kohoutků najednou si pustím studený proud vody a podle starého židovského zvyku se pokouším čistit zuby palcem, a pak už se jen >>odebírám<< na lože. Po dvou, třech nocích jsem na slamníku nevydržela, sotva se zhaslo, vrhaly se na nás ze stropu celé houfy štěnic a zakusovaly se do pokožky. Je to hrozné, tahle*

³³¹ Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghetta Łódź, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów [online] [vid. 27. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=ghetto&col=id&value=2041066>

³³² Více viz: *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Band 4. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7, str. 113 - 116 či HNÁTOVÁ, Hana: *Setkání ve Flossenbürgu*. In: Terezínská iniciativa 36. [online] [vid. 6. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.terezinstudies.cz/TI/casopis-terezinska-iniciativa/2006/newsletter36.pdf>

³³³ Přímě do Flossenbürgu Líza Adlerová zavedena nebyla. Informace o Flossenbürgu viz: *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Band 4. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7, str. 17 - 67

³³⁴ Informace o životě v pobočných pracovních táborech podává např.: ROUS, Ivan. *Tábory a válečná výroba*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2012. ISBN 80-87213-10-0, str. 104 - 230

³³⁵ Raketa V-2, vynález Wernera von Brannana měla nosnost až tuny materiálu, dolet kolem 300km o rychlosti více jak 5000 km/h. Zbraň byla vyvíjena v podzemní továrně v Pötenmünde. Do boje byla nasazena až v září 1944 a její užití tak už nemohlo zvrátit konec války. Více viz: HÁK, Zdeněk. *Zázračné zbraně - V 1 bezpilotní letounová střela, V 2 jednostupňová raketa na kapalně pohonné hmoty, V 3 dalekonosné dělo s postupně odpalovanými náložemi*. Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 1999. ISBN 80-86011-08-9

³³⁶ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 60 - 66

hrůza je cenou za příjemné teplo ústředního topení.“³³⁷ Vězenkyně svoje životní podmínky zlepšovaly svépomocí, která spočívala ve výrobě předmětů denní potřeby z materiálu ukradeného v továrně. Získaly tak jehly a nitě, díky kterým z odložených hadrů ve volném čase šily oděvy, hřebeny, kartáčky na zuby apod. Někdy se jim podařilo i ukrást zbytky jídla. Situaci tak můžeme přirovnat k jejímu životu v ghettu Terezín, kde také vězni vyráběli různé předměty pro zlepšení podmínek.³³⁸

Za dobu, kterou Adlerová strávila v internaci, přežila několik nemocí, které popisuje v knize. Ve Freibergu utrpěla vážný úraz: *„Měla jsem smůlu, místo do plechu jsem si vyvrtala díru do pravé dlaně. Pekelně to bolí, ale šára nedovolí, abych přestala pracovat, přestože sotva udržím nástroje. Mistrovi je však jedno, co dělám, hlavně když stojím u stroje a dělám, že pracuji pro vítězství! Ovšem obvazy, aspoň tmavě bílá vata, nejsou k dispozici. Doktorka Mautnerová mi na ránu dala kotouč šedého klozetového papíru, žádný desinfekční prostředek, nic. Po třech dnech ruka zhnisala, silně otekla a začala mokvat.“³³⁹* Ačkoliv v areálu byla zřízena ošetrovna, její vybavení bylo zoufale nedostatečné a navíc mohlo posloužit jen opravdu vážným či nakažlivým případům. Proto i zde docházelo k úmrtím. Adlerová měla nicméně štěstí: *„Ruka vypadala hnusně, hnis hrozně smrděl, až Erna Rapová se konečně slitovala a dovolila mi, abych se nastěhovala k ní. Druhý den ráno si pečlivě prohlédla mou ruku a dala mi dobrou radu. Zdála se mi sice hrozně nechutná, ale co člověk neudělá ze zoufalství?! ... Radila, abych si pokaždé, když půjdu na záchod, umyla ránu ve vlastní moči. Nemohu popsát, jak hrozně to v otevřené ráně pálí, ale stal se zázrak – už za dva tři dny začal hnis mizet, zápach povoloval, rána se uzavřela, tvořila se jizva.“³⁴⁰*

Krom výše popsaných obtíží život ve Freiburské továrně stěžoval neustálý strach s bombového útoku, neboť nad městem často přelétala letadla. Zatímco bachaři a mistři ve výrobě měli k dispozici kryt, vězenkyně ne. Na počátku roku 1945 se s blížícím koncem války situace zhoršila. Vězenkyně opět dostávaly horší stravu a byly vystaveny horšímu zacházení ze strany vězňů. V únoru pak na obzoru mohli obyvatelé Freiburgu pozorovat Drážďany hořící po bombardování.³⁴¹ Právě tyto signály dávaly vězenkyním víru v to, že se válka pro Německo vyvíjí nepříznivě.

³³⁷ SCHEUEROVÁ, Liza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 66

³³⁸ Více viz: KRYL, Miroslav. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech 1941-1944*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-042-2, str. 54 - 68

³³⁹ SCHEUEROVÁ, Liza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 68

³⁴⁰ SCHEUEROVÁ, Liza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 77

³⁴¹ Jedná se o nálet na Drážďany ve dnech 13. – 15. února 1945, který byl proveden Velkou Británií a USA. Útok zničil historické centrum města (např. barokní katedrálu Frauenkirche) a způsobil velké ztráty na životech i majetku. Více viz: TAYLOR, Frederick. *Drážďany: úterý 13. února 1945*. Praha: BB art, 2005, ISBN 80-7341-478-3

8.2.6 Koncentrační tábor Mauthausen

Někdy během února byla Líza Adlerová spolu s ostatními vězenkyněmi naložena do vlaku. Cílovou zastávkou třítydenní cesty byl koncentrační tábor Mauthausen v Rakousku. Mauthausen byl prvním táborem mimo německé území a zpočátku sloužil hlavně pro zajatce z Polska a později Ruska, židé tam začali být přiváženi až po roce 1941. Tábor s označením III. stupně nechvalně proslul brutalitou páchanou na vězních, kteří v rámci pracovní náplně dřeli v kamenolomu na „schodech smrti“, kde museli vléct těžké kvádry po kluzkých schodech anebo hloubili podzemní prostory pro továrny. Hlavním programem bylo „vyhladit práci“. Ke konci války byla zásobovací situace naprosto zoufalá, vězni umírali hladu a objevily se i případy kanibalismu.³⁴²

Členky transportu byly ubytovány v pobočném táboře Gusen. Adlerová ho označuje za „cikánský tábor“. Vzhledem k několikanásobnému přeplnění kapacity koncentračního tábora Mauthausen byly postupně vytvořeny další pobočné tábory a tak do konce války vznikly koncentrační tábory Gusen I, Gusen II a Gusen III. Líza Adlerová v knize neuvádí, v které z poboček byla internována. Zmiňuje jen, že v jejím táboře bylo hodně Rusů, pročež se lze domnívat, že byla vězněna v zajatecké části pobočného tábora Gusen I, který sloužil zejména pro internaci zajatých sovětských důstojníků.³⁴³ Ženy z transportu byly zbaveny šatů a ubytovány v dřevěném baráku obsahujícím pouze holé palandy. V táboře záhy propukla epidemie skvrnitého tyfu a počet mrtvých vzrůstal: *„Postupující rozklad morálky našich hlídačů jen dokazoval, že již ani oni o výsledku války nepochybují. Každé ráno byly v tom >>barákovém městě<<, ve všech ulicích i mezi jednotlivými ubikacemi, odkládány mrtvolky a ležely tam až do večera, než je táborová písařka sepsala a četa vězňů odvezla na kárách.“*³⁴⁴

Vedení tábora uprchlo před blížící se armádou spojenců a 5. května 1945 osvobodili Mauthausen vojáci 41. průzkumné jednotky 11. americké obrněné divize.³⁴⁵ Jelikož Líza

³⁴² Více viz: *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Band č. 4. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7, str. 293 - 347

³⁴³ Více viz: *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Band č. 4. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7, str. 371– 382 či DOBOSIEWICZ, Stanisław. *Mauthausen-Gusen; w obronie życia i ludzkiej godności*. Warsaw: Bellona, 2000. ISBN 83-11-09048-3

³⁴⁴ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 112

³⁴⁵ Jednotka pod vedením rotného Alberta J. Kosieka vyrazila ze základny v Katzdorfu s úkolem propátrat území a zjistit, zda most přes řeku Gusen unese těžkou vojenskou techniku. Do Mauthausenu vstoupili v půl desáté dopoledne, se záměrem zatknout zde příslušníky SS. Jednotka obsahující přibližně 20 mužů byla sice stavem přeživších vězňů a situací v táboře zděšena, bohužel ale neměla prostředky, potraviny, ani lidskou sílu potřebnou k efektivnímu zásahu. Proto záhy odjela a až následujícího dne dorazily další americké jednoty, které ve spolupráci s vězeňskou samosprávou začali řešit mauthausenské problémy. Více viz: JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces: americká vojenská justice v Německu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2336-0, str. 69 - 71

Adlerová uměla anglicky, působila jako tlumočnice.³⁴⁶ Trvalo ovšem dlouho, než se podařilo zvládnout situaci – zažehnat epidemii, pohřbit mrtvé, udržovat pořádek, zaopatřit vězně: „*Po dlouhé době jíme lžící, skoro civilizovaně. Dostaly jsme hustou bramborovou polévku s dost velkými kusy masa, chutnala báječně, opravdu. ... Následky nezvyklého jídla začaly rychle působit. Jedna po druhé jsme dostávaly strašlivý bolestný průjem. Nestačily jsme dost rychle utíkat, jak námi lomcovaly křeče. Dnes, třetí den od našeho osvobození Jedenáctou armádou, se nám už daří podstatně lépe. Včera večer nám znovu rozdali teplé jídlo: rýžovou kaši bez jakékoli přísady vařenou ve vodě, ale chutnala jako na nejlepší hostině, a byla zdravá.*“.³⁴⁷ S organizací osvobozeného tábora pomáhali sami vězni sdružení v mezinárodním výboru, který se zabýval udržením pořádku, distribucí potravin a zabránit lynčování kápů (vězňů, kteří výměnou za osobní výhody pracovali pro dozorce), neboť ti měli být předáni soudu.³⁴⁸ Teprve po stabilizaci situace se začal organizovat návrat vězňů.

V euforii z konce války se ve vězních (v Mauthausenu byla vězněna řada komunistů) probudila politická angažovanost: „...vrátila jsem se na barák a viděla dvě děvčata, jak cosi podivného šijí. Byla to velká červená vlajka. Ne nová, vlastně jen odpáraly černý hákový kříž z rudého podkladu a zaměnily ho za srp s kladivem ze žlutého materiálu. ... A tak dnes vítáme sovětskou delegaci! Velká legrace! Aspoň podle mých pocitů! Samí důstojníci! Navíc i důstojnice, také v těch komických rubaškách se spoustou pestrých vyznamenání, která jim klinkají na hrdých řadrech. Stály jsme kolem nich v polokruhu navlečené do hadrů, na kterých se dosud vyjímal červený trojúhelník a velké černé >>T<<, vyznamenání udělené nám! Sověti pronášeli květnaté proslovy a dělali, jako by zde v Mauthausenu a vůbec ve všech ostatních koncentracích existoval jen jeden jediný osvoboditel, totiž oni. My jsme přitom věděli, že se to, aspoň v našem případě, nezakládá na pravdě. Drželi jsme však zdvořile pusy.“.³⁴⁹ Adlerová nesouhlasila s jednostrannou adorací.³⁵⁰

Dne 19. května 1945 nasedla Líza Adlerová spolu s dalšími vězni původem z Československa do speciálního vlaku.³⁵¹ Ten je s krátkou zastávkou na slavnostní uvítání v Českých Budějovicích dovezl druhý den do Prahy. Ani ve Freiburgu, ani v Mauthausenu Adlerová nepřestala myslet na svého muže a proto se hned po návratu sháněla po jakýchkoli informacích o něm. Záhy je získala od muže, který byl taktéž vězněm v ghettu Terezín:

³⁴⁶ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 117 - 119

³⁴⁷ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 120

³⁴⁸ JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces: americká vojenská justice v Německu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2336-0, str. 70

³⁴⁹ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 122 - 123

³⁵⁰ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 124

³⁵¹ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 134

„Vyprávěl zvolna a opatrně volil svá slova: >> Lízo, musím ti říci něco velmi důležitého. Nečekej už na Alfréda. Byl jsem spolu s ním celou dobu od odjezdu z Terezína. Nejdříve jsme byli v Osvětimi na selekci, pak v Buchenwaldu³⁵² a nakonec nás odvezli do Meuselwitzu. Alfréd byl dobrý člověk, výborný kamarád. Vždy poctivý, to jsme věděli už v Terezíně, takže jsme si u něho schovávali denní přiděl chleba, abychom ho na posezení nesnědli. Alfrédovi jsme slepě důvěřovali. Koncem března naši továrnu totálně vybombardovali a nás vyhnali na nádraží, kde nás naložili do dobytčáků a vozili několik týdnů Německem. Potom, když na nás zaútočila hloubková letadla, hnali nás dál pěšky, přes lesy, a každého, kdo nemohl dál, gestapáci bez milosti zastřelili. Za námi se táhla krvavá stopa mrtvých těl. Jednou v noci jsme – tři nebo čtyři chlapi – utekli z pochodu smrti a zůstali v malém lesíku. Alfréd by tenkrát ještě s námi. Ale jako první onemocněl. Dostal kožní infekci, měl vyrážku po celém těle, asi ze špíny. Měl vysokou horečku, trpěl zimnicí a už ani chodit nemohl, chudák, zůstal ležet. Tak jsme ho zabalili do staré králičí kožky, kterou jsme v lesíku našli, naložili ho na žebříňák a táhli s sebou. Mohlo to být 28. dubna, kdy už nevydržel trmácení, hlad a útrapy a zemřel. Pochovali jsme ho v lese blízko německo-českých hranic u Karlových Var. Lízo, << pokračoval Tomáš, >> často o tobě mluvil, měl tě moc rád! <<„^{353 354} Toto je epilog knihy, kterou autorka uzavírá slovy: „Proč jsem vlastně přišla zpátky já? PROČ?“³⁵⁵

O poválečném životě Lízy Adlerové víme jen to, že v roce 1954 bydlela v Praze II. na adrese Žitná 30.³⁵⁶ Ona sama pak sděluje jen: „Musela jsem si vydělávat jako tlumočnice němčinou na živobytí.“³⁵⁷

8.3 Hana Vinická

Manželka Marcela Vinického se narodila 24. ledna 1906 v Kolíně.³⁵⁸ Jejími rodiči byli MUDr. David Mendl a Berta Mendlová. Oba pocházeli z Tábořska a byli registrováni u

³⁵² Koncentrační tábor Buchenwald vznikl v červenci 1937 původně jako tábor pro politické vězně z Německa nedaleko města Výmar. Jednalo se převážně o mužský tábor, nebylo zde víc než 1000 žen. Více viz: *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Band č. 3. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7, str. 301 – 357

³⁵³ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 141

³⁵⁴ Alfréd Scheuer byl v Buchenwaldu veden jako vězeň číslo 94664 a datum jeho úmrtí se shoduje s tím, které udává Líza. Viz: *Oběti ghetta Terezín a transportů z českých zemí do ghett Lódž, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów* [online] [vid. 7. 2. 2016] Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=ghetto&col=id&value=1806819>

³⁵⁵ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 142

³⁵⁶ Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství, manipulační období 1941-1950, signatura S 1006/20, Alžběta Scheuerová. Dokumenty byly digitalizovány Institutem Tereziánské iniciativy v rámci projektu Tereziánské album.

³⁵⁷ SCHEUEROVÁ, Líza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5, str. 140

židovské náboženské obce. MUDr. David Mendl vlastnil vilu se soukromou ordinací ORL. Z toho je patrné, že rodina Mendlů patřila k vyšší vrstvě společnosti. Za druhé světové války byli manželé Mendlovi deportováni do ghetta Terezín a poté do vyhlazovacího tábora Malý Trostinec, kde zahynuli.³⁵⁹

O Haně Vinické³⁶⁰ samotné máme pak málo informací. V žádném z dostupných pramenů sama neudává národnost³⁶¹ a ani neexistuje přímý pramen dokládající jazykovou vybavenost. Co se náboženství týče, můžeme čerpat poznatky z podaných žádostí o pas.

V té první, vyhotovené k 1. červnu 1937 je uvedeno izraelské vyznání. Ve druhé žádosti z roku 1939 je již uvedená římskokatolická příslušnost.³⁶² Jelikož v této žádosti dochází k připsání dcery Nory Vinické, která byla 7. listopadu 1938 pokřtěna v římskokatolickém kostele sv. Ludmily na Praze 7, (Marcel Vinický vždy udával katolické vyznání³⁶³ stejně jako jeho otec Ottakar) nabízí se tři možná vysvětlení. Hana Vinická buď tak splynula s katolickým prostředím, že konvertovala, anebo římskokatolické vyznání udávala jako prevenci před antisemitismem, ačkoliv byla židovkou. Třetí možností je, že nebyla nábožensky aktivní a vyznání v dokumentech udávala proto, že v dané době bylo zvykem se k nějaké víře hlásit.³⁶⁴ Osobně se přikláním spíše k druhé možnosti. V památku psaném Marií Müllerovou je totiž zaznamenána vzpomínka na nesouhlasnou reakci Hany Vinické poté, co Müllerová pokřizovala neteři čelo.³⁶⁵ Že by čerstvá konvertitka ke křesťanství odmítala pokřizování, se mi nezdá pravděpodobné.

Charakteristika osobnosti Hany Vinické se zachovala v obdivných vzpomínkách Marie Müllerové: „Protože ona byla žena a matka jedinečná, byla taková jakou jsme mimo

³⁵⁸ Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

³⁵⁹ VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014, str. 25 – 28

³⁶⁰ Viz příloha č. 9

³⁶¹ V kartotékách Policejní věznice Terezín je uváděna židovská národnost, to je vzhledem k původu pramenů třeba brát s rezervou. Stejně kritický přístup je potřeba zvolit k popisu nadšeného češství Hany Vinické, které se nachází v pozůstalostním řízení. Viz *Polizeigefängnis Theresienstadt 1940-1945*. [online] [vid. 26. 11. 2015] Dostupné z:

http://www.pamatnikterezin.cz/vyhledavani/malapevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=11563 a Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³⁶² Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

³⁶³ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941 1950, karton 12429

³⁶⁴ Více o církvích a náboženství v Československu viz: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6, str. 321 – 324

³⁶⁵ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 list

*své vlastní mámy druhé nepoznala. Byla to ta nejhodnější a nejlepší máma, žena hlubokého citu, rozšafnosti, jemná, velice vzdělaná moudrá. Při její malé drobné postavičce, by nikdo nečekal, jak energická, vytrvalá, odhodlaná i jak bojovné srdce byla. Měla to, čemu se říká sportovní duch.*³⁶⁶

Po svatbě se Vinická se stala ženou v domácnosti, jak bylo v daných kruzích obvyklé. Zaměstnávaly ji také mateřské povinnosti, se kterými ji pomáhala chůva domácky nazývaná „teta Gusti“.³⁶⁷ Postupně ji v běžných činnostech začala omezovat protižidovská nařízení, kterými se museli řídit židé žijící v protektorátu, jako například omezená doba nákupů, omezení cestování, označení žlutou hvězdou apod.³⁶⁸

Jak už jsem ale uvedla výše, Hana Vinická tato nařízení zcela nedodržovala.³⁶⁹ A snad právě proto ani ona neušla zatčení. Byla uvězněna 15. října 1942 ve věznici Pankrác. Jako důvod zatčení udávají pankrácké knihy porušení nařízení P. V. O. (Verstoss g. P. V. O.).³⁷⁰ Vzhledem ke zkratkovitému záznamu, se mi nepodařilo objasnit, v čem toto nařízení spočívalo.

O jejím pobytu v Pankrácké věznici máme jedinou konkrétní informaci, a to že stíhání vedlo oddělení gestapa II B M Röllich.³⁷¹ Lze ovšem předpokládat, že i Vinická se zde setkala s přecpanými celami, hladem, nedostatečnou hygienou a nucenou prací.³⁷² Vzhledem ke špatně vyplněným evidenčním záznamům z věznice,³⁷³ není ani jasné, kdy byla převezena do Malé pevnosti Terezín. Určitě to bylo 24. dne některého z posledních měsíců roku 1942.

V Malé pevnosti Terezín byla Hana Vinická přidělena k ručním pracím, které vykonávala na cele. Z motáku zaslaného Marcelem Vinickým víme, že se občas měla možnost s manželem i přes oddělené ubytování vidat. Také ji trápil hlad a nekvalitní oděv.³⁷⁴ Manželův moták pamatuje i na výčet provinění Hany Vinické: „Micky:

1./ že není reg. doznala, že byla jen u obce, ne dále, když vyhrožoval Pešek útulek a pak slibil, že to nechá

³⁶⁶ Tamtéž.

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Více viz: KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0389-4, str. 50 – 58

³⁶⁹ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 list

³⁷⁰ Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² PLACHÁ, Pavla; ZEMANOVÁ, Věra. *Životní podmínky v nacistických věznicích na českém území*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „Nepřichází-li práce k Tobě...“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003, str. 84

³⁷³ Viz: Národní archiv, archivní fond Okupační vězeňské spisy 1938 – 1945, inv. č. 1077 a *Polizeigefängnis Theresienstadt 1940 – 1945* [online] [vid. 26. 11. 2015] http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=11563

³⁷⁴ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

2./ telefon: přiznala, že několikrátě během mé vazby, když ji advokáta volal – noviny: zásoby popřeno a ostatní blbosti. “. ³⁷⁵ Vinická se patrně odmítala podrobit registraci jakožto židovka podle Norimberských zákonů a provedla ji až poté, co ji úředník provádějící registraci pohrozil odebráním dítěte. Druhý bod upozorňuje na fakt, že ačkoliv se Hana Vinická nakonec registrovala jako židovka, nedodržovala antisemitská opatření - viz několikrát zmiňované telefonování. Vzhledem k těmto proviněním není překvapující, že: „Zde máme v osob záznamu: „přestupek žid. nařízení. “. ³⁷⁶ Lze tedy usuzovat, že záhadné nařízení P. V. O. se týká antisemitských opatření, která Hana Vinická porušila.

Vinická byla společně s manželem deportována 22. února 1943 do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. Ani v jejích záznamech není upřesněno, v které části tábora byla uvězněna. Zemřela zde 1. dubna 1943. ³⁷⁷

8.4 Nora Vinická

V této práci jsem již několikrát zmínila jediného potomka Marcela Vinického, dceru Noru Vinickou. Vinický dceru, která se narodila 20. září 1938, ³⁷⁸ velmi miloval, což je patrné i na jeho snaze dítě pečlivě zabezpečit. ³⁷⁹ Tuto skutečnost dokládají i idylické vzpomínky na dětství Nory Vinické z památníku Marie Müllerové, např.: „Jednou odešla mamička kamsi právě v době oběda a tak Ty jsi seděla s tatínkem sama u stolu. Stále Jsi mu předkládala mísy a misky, pak Jsi si opřela ručičkou hlavičku a řekla tátovi: To se bavíme co?“ ³⁸⁰

Právě památník je zdrojem drtivé většiny informací o Noře Vinické, díky záznamům v něm víme, že dívenka byla snědá a černovlasá. ³⁸¹ Poskytuje také vysvětlení přezdivek, které se vyskytují i v jiných pramenech: ³⁸² „Chceš vědět Jak vlastně Jsi přišla ke jménu Zuzanka a Pešek? Zuzanka Ti začala říkat teta Gusty v době než si Tví rodiče vymysleli tu Noru a než Tě pokřtili. Peškem Jsi se pokřtila sama. To bylo první Tvé hraní, chodit do kola, ručičky na

³⁷⁵ Tamtéž.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ *Polizeigefängnis Theresienstadt 1940 – 1945* [online] [vid. 26. 11. 2015] http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=11563

³⁷⁸ Toto datum je uvedeno ve spisech pocházejících z Policejního ředitelství pro Prahu 2. Viz: Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014. Marie Müllerová ale v památníku uvádí datum 3. září 1938, kdy se odehrávala všeobecná mobilizace. Patrně se jedná o chybu Müllerové způsobenou možná tím, že se o narození neteře dozvěděla o tři dny později. Viz: Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

³⁷⁹ Viz výše popsáná prosba Vinického k Marii Müllerové, aby se o jeho dceru postarala, či pravidelný přísun peněz na její výživu, které měl dodávat JUDr. Vladimír Hořák.

³⁸⁰ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Moták Marcela Vinického z Malé pevnosti Terezín.

*zádech a se mračit, říkat při tom: „pešek, pešek, pešek.“ Když táta přišel domů hned Jsi si chtěla hrát na peška, ale Ty jsi byla vždy tím peškem. A tak Ti ten Pešek zůstal pro vždy.“*³⁸³

Křest Nory Vinické se odehrál 7. listopadu 1938 v římskokatolickém kostele sv. Ludmily na Praze 7,³⁸⁴ a dívka zde získala další jména Maria Silvia.³⁸⁵

Marie Müllerová, autorka památníku a sestřenice Marcela Vinického k jeho rodině velmi přilnula, a jelikož sama neměla děti, velmi si neteř zamilovala. Již jsem výše uvedla, že dne 18. srpna 1942 Marie Müllerová slíbila Vinickým, že se v případě potřeby o jejich dceru postará. Tento slib skutečně naplnila, 11. září 1942³⁸⁶ po zatčení Marcela Vinického si Marie a její manžel Jaroslav Müllerovi odvezli Noru Vinickou do jejich sídla v Postupicích. Od této doby žila malá Nora Vinická u Müllerových a vzhledem k citům vyplývajícím z památníku³⁸⁷ není pochyb, že o ni bylo láskyplně pečováno. Z předchozího textu už víme, že dítě mělo být po dobu věznění rodičů zajištěno z peněz, které předtím uložil Marcel Vinický na účet firmy Baklax. Ty byly vypláceny do rukou Marie Müllerové.³⁸⁸

Jelikož matka Nory Vinické, Hana Vinická, byla židovkou a otec Marcel Vinický byl za žida dle Norimberských zákonů považován také, bylo i s Norou Vinickou zacházeno jakožto s židovkou.³⁸⁹ Vzhledem k tomu, že Marcel Vinický se považoval za árijce, se Müllerovi mylně domnívali, že Nora Vinická je míšenkou II. stupně.³⁹⁰ Proto se také snažili zabránit její deportaci: „*Jednal jsem tehdy s gestapákem Burgrem*³⁹¹ *a odmítl registraci splnit, uváděje, že Nora Vinická není židovkou dle t.zv. norimberských zákonů a jako malé dítě jest neškodná. To se mně podařilo a spis byl založen ad akta. Vzdor tomu byla Nora dne 28. dubna 1943*³⁹² *mně odebrána a poslána do Terezína. Stalo se to dle mých zjištění proto, že*

³⁸³ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

³⁸⁴ Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014

³⁸⁵ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³⁸⁶ Datum uvedené v památníku. V pozdějších soudních sporech o dědictví Jaroslav Müller tvrdil, že k převzetí Nory Vinické došlo již 15. srpna 1942. Srovnej: Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů a Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³⁸⁷ Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

³⁸⁸ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³⁸⁹ Vzhledem k tomu, že žila v árijské domácnosti a nebylo jí ještě šest let (což byl hraniční věk pro označení žlutou hvězdou), se jí patrně většina perzekucí nedotkla. Viz: KÁRNÝ, Miroslav. *„Konečné řešení — Genocida českých Židů v německé protektorátní politice.* Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0389-4. str. 28

³⁹⁰ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³⁹¹ Z pramenu není zřejmé, zda tím byl myšlen druhý velitel ghetta Terezín Anton Burger.

³⁹² Podle Marie Müllerové to bylo už 27. dubna 1943. Viz: Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

navrhovatelka³⁹³ sama, ač to nebylo nutné a nebyla k tomu vyzvána, provedla registraci svého syna Dr. Marcela Vinického, své snachy Hany i nezl. Nory, do židovského seznamu.³⁹⁴

Pětiletá Nora Vinická byla do ghetta Terezín deportována z Prahy. Její poručník Jaroslav Müller o tom později vypověděl: „U mne bydlela až do dne 29. dubna 1943, kdy jsem ji odvezl do Prahy a tam byla zařazena do transportu a následujícího dne odjela s transportem do Terezína. ... Dodávám, že Nora Vinická byla v Praze, kam jsem ji odvezl ubytována na jeden den ve sběrně sirotek v Belgické 15, kde však pouze přespala a dalšího dne odjela s transportem...“³⁹⁵ Dívka se tedy na jednu noc vrátila na rodné Vinohrady, jen pár bloků od bytu svých rodičů i prarodičů. Místo jejího ubytování je zajímavé. Židovský sirotčinec v Belgické ulici³⁹⁶ existoval již od roku 1896, kdy jej založil spolek B'nai B'rith.³⁹⁷ Sirotčinec byl původně chlapecký, pečovalo se zde o hochy od 6 let, do doby než odmaturovali. Zdejší judaistická výchova v duchu židovských tradic kladla důraz na kvalitní vzdělání chovanců.³⁹⁸ Za války ústav, stejně jako další sirotčince na Vinohradech pečoval i o děti, jejichž rodiče byli deportováni.³⁹⁹

8.4.1 Ghetto Terezín

Nora Vinická přijela do ghetta Terezín jedním z posledních transportů s označením Cz 44 dne 30. dubna 1943. Tímto transportem odjelo 47 osob, přičemž téměř 50% (23 deportovaných) přežilo.⁴⁰⁰

V ghettu Terezín v té době velel Anton Burger.⁴⁰¹ Odchozí transporty byly pozastaveny a ghetto procházelo rozsáhlou rekonstrukcí, kterou prováděli vězni. Opravovaly

³⁹³ Rozuměj Marie Antonie Winická.

³⁹⁴ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

³⁹⁵ Tamtéž.

³⁹⁶ V budově dnes funguje MŠ, ZŠ a gymnázium zaměřené na judaismus, židovskou kulturu a hebrejštinu. Škola úzce spolupracuje s židovskou obcí v Praze a Židovským muzeem. Viz: *Lauderovy školy* [online] [vid. 19. 4. 2016] http://www.lauder.cz/cs/zakladni_informace.html

³⁹⁷ Jedná se o jeden z nejznámějších židovských spolků, jejichž náplní byla humanitární činnost. Spolek B'nai B'rith funguje dodnes a má pobočky po celém světě. Viz: BARTOŠ, Adam. *B'nai B'rith a Česko(slovensko)* [online] [vid. 19. 4. 2016] <http://www.zvedavec.org/komentare/2011/12/4753-bnai-brith-a-ceskoslovensko.htm>

³⁹⁸ Více o historii židovského sirotčince v Belgické 15 viz: STEINOVÁ, Kateřina. *Osudy jednoho židovského sirotčince*. Praha: Lauderovy školy, 2012. ISBN 978-80-260-2406-4 nebo STEINOVÁ, Kateřina. *Historie budovy Lauderových škol*. [online] [vid. 8. 10. 2015] http://www.lauder.cz/docs/sp_historie-ls.pdf

³⁹⁹ CHRASTILOVÁ, Jiřina – WAGNEROVÁ, Magdalena. *Zlomky z židovské Prahy*. Praha: Havran, 2014. ISBN 978-80-87341-23-0, str. 183 - 184

⁴⁰⁰ *Nora Vinická*. [online] [vid. 27. 9. 2015] <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/130918-nora-vinicka/>

⁴⁰¹ Anton Burger žijící mezi lety 1911 – 1991 se narodil v Rakousku. Členem NSDAP byl od mládí a v roce 1935 získal německou státní příslušnost. Později se aktivně zapojil do anšlusu Rakouska a následně navázal spolupráci s Adolfem Eichmannem. Na počátku roku 1943 organizoval deportace židů z oblasti Soluně do Osvětimi, posléze v červenci 1943 převzal po Siegfriedovi Seidlovi velení ghetta Terezín, kde se neblaze proslavil krutým chováním vůči vězňům. Sám vytvářel deportační listiny. V březnu roku 1944 ho převezli do Athén, odkud řídil židovské transporty do Osvětimi. Jeho místo v ghettu Terezín zaujal Karl Rahm. Burger byl po válce dopaden v Salzburku, podařilo se mu ale utéci. Unikl tak vynesenému trestu smrti a v dalších letech žil

se budovy, plochy zeleně byly přeměněny na parky, ulice získávaly jména a zřizovaly se i společenské instituce, jako modlitebna, dětské hřiště či hudební pavilon. I interiéry budov byly upravovány a vybavovány nábytkem, který pocházel z arizací zabavených věcí. Tato „zkrášlovací akce“, ⁴⁰² kterou po Burgerovi převzal a vedl Karl Rahm, ⁴⁰³ neměla zlepšit životní podmínky vězňů. Cílem bylo přesvědčit širokou veřejnost, že Terezín je konečným sídelním židovským městem. Tomu také musel odpovídat počet obyvatel, a proto byly od září znovuobnoveny transporty na východ. ⁴⁰⁴

Od června roku 1944 byl Terezín veden Karlem Rahmem. Ghetto bylo upraveno do podoby zdánlivě funkčního Židovského sídelního území, s bankou, obchody i pohodlně vybavenými ubikacemi. Vězni byli pod pohrůzkami donuceni na případné dotazy odpovídat pochvalně. ⁴⁰⁵ Vše bylo připraveno na návštěvu zahraniční komise mezinárodního červeného kříže, která se uskutečnila 23. června 1944. Secvičené divadlo splnilo svou funkci a členové komise ⁴⁰⁶ se o ghettu Terezín, vyjádřili ve svých zprávách pochvalně. Považovali ghetto za „vzorový tábor, odkud nejsou vězni deportováni dále“. ⁴⁰⁷

O pobytu Nory Vinické v ghettu Terezín víme jen málo. Její poručník Jaroslav Müller po válce vypověděl, že dívka údajně pobývala v Terezíně v blízkosti své pratety, Kláry

v Německu pod falešným jménem Bauer. Jeho pravá identita byla odhalena až roku 1944. Více viz: MÜLLER – TUPATH, Karla. *Verschollen in Deutschland. Das heimliche Leben des Anton Burger, Lagerkommandant in Theresienstadt*. Berlin, 2000. nebo *Šéf terezínského ghetta Burger zemřel v 1991 jako čs. emigrant*. [online] [vid. 1. 9. 2015] Dostupné z: <http://www.shekel.cz/17034/sef-terezinskeho-ghettaburgerzemrel-v-1991-jako-cs-emigrant>

⁴⁰² Více viz: MUSILOVÁ, Jitka. *Nacistická propaganda terezínského ghetta*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Stanislav Tumis. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2010, str. 26 – 32

⁴⁰³ Karl Rahm (1907 – 1947) byl po Antonu Burgerovi posledním velitelem ghetta Terezín. Ve své funkci setrval až do konce války. Pocházel z Rakouska, vyučil se nástrojařem a kolem roku 1930 se připojil k nacistickému hnutí. V roce 1939 pracoval pod Adolfem Eichmannem ve Vídeňské centrální agentuře pro židovské vystěhovalce. V březnu 1944 převzal velení ghetta Terezín a řídil dokončení zkrášlovací akce i následné natáčení propagandistického filmu. Na sklonku války se mu podařilo utéct do Rakouska, byl ale dopaden a 30. dubna 1947 popraven v Litoměřicích. Viz: Fedorovič, Tomáš. *Nové poznatky o příslušnících SS v terezínském ghettu*. In: Terezínské listy 33/2005, s. 50-59 nebo KREJČOVÁ, Hana. *Karl Rahm. Otázky (ne)nastolené a (ne)zodpovězené*. In: *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu*. Praha – Opava 2002. ISBN: 80-86224-39-2, str. 180 - 204

⁴⁰⁴ KRYL, Miroslav. *Osud vězňů Terezínského ghetta v letech 1941 – 1944*. Brno: Doplněk 1999, ISBN 80-7239043-042-2 str. 68 - 75

⁴⁰⁵ MUSILOVÁ, Jitka. *Nacistická propaganda terezínského ghetta*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Stanislav Tumis. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2010, str. 26 - 27

⁴⁰⁶ Komisi tvořili: dr. Maurice Rossel, zástupce výboru Červeného kříže v Berlíně, Frants Hvass zástupce dánského ministerstva zahraničí, inspektor dánské Zdravotní péče Eigil Juel Henningsen a vysoce postavení důstojníci SS. Viz: *Propagandistická funkce Terezína* [online] [vid. 20. 4. 2016] <http://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-terezin/propagandisticka-funkce-terezina/>

⁴⁰⁷ Více viz: MUSILOVÁ, Jitka. *Nacistická propaganda terezínského ghetta*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Stanislav Tumis. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2010, str. 29 - 31

Augsteinové.⁴⁰⁸ Jaroslav Müller prý této skupince zasílal potravinové balíky.⁴⁰⁹ Ty byly potřeba, neboť zkrášlovací akce nezahrnovala lepší stravu, a tak vězni stále trpěli hladem.⁴¹⁰

Transport Et 393 do Osvětimi ze dne 23. října 1944 byl jedním z posledních, které opustily ghetto. Odvezl 1714 osob, mezi kterými byla i šestiletá Nora Vinická.⁴¹¹ Z tohoto počtu přežilo 197 osob a 1517 zahynulo.⁴¹² Marie Müllerová po válce tvrdila, že se k ní přišla: „...v září 1945 jakási Poprová, která prohlásila, že byla v koncentračním táboře v Osvětimě, kde znala dítě, které slyšelo na jméno „Pešek—, jež přežilo převrat. Kde dítě to nyní se nachází, nemohla udati.“⁴¹³ Toto tvrzení, jež se nepodařilo ověřit, bylo jedním z hlavních argumentů manželů Müllerových, kteří tvrdili, že Nora Vinická Osvětim přežila.

8.4.2 Prohlášení Nory Vinické za mrtvou

V pořadí druhou žádost⁴¹⁴ o úřední prohlášení Nory Vinické za mrtvou projevila její babička Marie Antonie Winická 12. června 1947. Motivy tohoto jednání byly majetkového rázu: „Podle všeobecné známé praxe nacistického vedení jako dítě [rozuměj Nora Vinická] mladší čtrnácti let byla ihned po příchodu usmrcena v plynových komorách a to tím spíše, že byla ve skupině sirotek, kteří na zvláštní příkaz němců byli zařazeni. Přirozeně se dosud nevrátila... Od poslední zprávy uplynula již doba šesti měsíců. Jsem její přímou babičkou, poněvadž otec i matka rovněž zemřeli koncentračním táboře, mám na věci právní zájem jako jediná v úvahu přicházející dědička, ježto jiných bližních příbuzných není.“⁴¹⁵

Jak už bylo výše uvedeno, Müllerovi odmítali dívku prohlásit za mrtvou, a proto soudní řízení prodlužovali. Neustále opakovali, že stále existuje naděje na její návrat. Dále také požadovali přesunutí soudního řízení do Brna jakožto územně příslušného města, neboť

⁴⁰⁸ Viz poznámka 133. Klára Augsteinová přijela do gheta Terezín 27. ledna 1943 transportem Co 999 z Uherského Brodu. Tento transport přivezl 1000 osob, z čehož zahynulo 936 osob a přežilo 64. *Oběti gheta Terezín a transportů z českých zemí do ghett Lódž, Minsk a do pracovního tábora Ujazdów*. [online] [vid. 16. 6. 2016] <http://www.pamatnikterezin.cz/vyhledavani/ghetto/detail.php?table=ghetto&col=id&value=1126659> a *Transport Co (27. 01. 1943—Uherský Brod -> Terezín)*. [online] [vid. 16. 4. 2016] <http://www.holocaust.cz/cz/transport/TRANSPORT.ITI.202>

⁴⁰⁹ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

⁴¹⁰ MUSILOVÁ, Jitka. *Nacistická propaganda terezínského gheta*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Stanislav Tumis. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2010, str. 30

⁴¹¹ Není jasné, v které části vyhlazovacího tábora byla Nora Vinická uvězněna. Patrně byla jako sirotek ihned po selekci usmrcena. Vzhledem k tomu, že 7. října 1944 došlo ke vzbouření vězňů a zničení jedné z plynových komor a zbylé se přestávaly používat, můžeme předpokládat, že byla zařazena do Terezínského rodinného tábora v bloku Osvětim II – Birkenau. Více o tomto bloku viz: BROD, Toman; KÁRNÝ, Miroslav; Margita, KÁRNÁ. *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau*. Praha: Melantrich 1994. ISBN 80-7023-193-9

⁴¹² *Transport Et (23. 10. 1944 Terezín -> Osvětim)*. [online] [vid. 20. 4. 2016] <http://www.holocaust.cz/transport/60-et-terezin-osvetim/>

⁴¹³ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45

⁴¹⁴ První neúspěšně vznesla Klára Augsteinová, viz výše kapitola Obnovení soudního sporu.

⁴¹⁵ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

podle nich byla poslední adresa bydliště Nory Vinické právě u nich v Brně.⁴¹⁶ Tento požadavek celé řízení protahoval, neboť muselo být nejprve zjištěno, kde měla dívka hlášené poslední bydliště, a kde má tudíž soud probíhat. Za tímto účelem byla nalezena policejní přihláška, která ale jako poslední bydliště uváděla sirotčinec v Belgické a proto bylo přemístění procesu zamítnuto.⁴¹⁷

Marie Antonie Winická následně přednesla odborný posudek o způsobech zacházení s dětmi v koncentračních táborech, který nechala vystavit: „*Potvrzení. Potvrzují tímto, že Nora Vinická narozená 21. 9. 1938 odešla 20. 9. 1944 transportem z Terezína ve skupině sirotek, které na zvláštní příkaz německé komandantury byly zařazeny do transportu do Osvětimi. Žádné z těchto dětí se nevrátilo, ježto byly zavedeny ihned z vlaku do plynových komor. Praha, dne 21. ledna 1946 Markéta Neumannová*“.⁴¹⁸ Tento posudek spolu s faktem, že Nora Vinická byla stále nezvěstná, dovedl soud k názoru, že je třeba ji prohlásit za mrtvou. Úředním prohlášením ze dne 19. března 1948 byla tedy Nora Vinická prohlášena za mrtvou k datu 23. dubna 1945.⁴¹⁹

⁴¹⁶ Martínková 7.

⁴¹⁷ Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ Tamtéž.

9 Závěr

Tato diplomová práce se zabývá životem JUDr. Marcela Vinického, pražského právníka a podnikatele. Marcel Vinický žil v letech 1905 – 1943. Zemřel v důsledku německého nacionálního socialismu ve vyhlazovacím táboře Osvětim a práce o jeho životě je tak mikrohistorickou ukázkou konkrétního příkladu holocaustu. Dalším výrazným rozměrem práce je prezentace každodenního života vyšší střední vrstvy a inteligence v Československé republice a to nejen na příkladu Marcela Vinického, ale i jeho blízkých.

Vzhledem k tomu, že Vinický nebyl veřejně známý, jsem musela poznatky o jeho životě čerpat z pramenů, neboť odborná literatura se o něm nezmiňuje. Většina těchto zdrojů byla uložena v archivech a obsahovala informace zejména soukromého rázu, nebo naopak oficiální úřední záznamy. Nejvýznamnějšími prameny se pro mě stal opis motáku, jež Marcel Vinický zaslal z Malé Pevnosti Terezín, uložený v Archivu hlavního města Prahy, a dále pak Památník určený dceři Marcela Vinického ze sbírek Severočeského muzea v Liberci a Vinického soukromá korespondence, která se nachází v Památníku národního písemnictví.

Právě posledně zmíněný zdroj mě přivedl k pátrání po přítelkyni Marcela Vinického, Líze Adlerové. Mé bádání odhalilo, že Líza Adlerová přežila internaci v několika koncentračních táborech a o svých zážitcích posléze napsala autobiografickou knihu O smrti, která se nedostavila. Ukázalo se, že tento jedinečný vydaný pramen k dějinám holocaustu nebyl dosud odborně zpracován, což jsem se rozhodla v této práci napravit. Výsledkem je sonda do různých druhů nacistických internačních zařízení, která zároveň umožňuje srovnání s osudem Marcela Vinického, jakožto politického vězně několika různých věznic. Tuto syntézu považuji za jeden z významných přínosů mé diplomové práce, neboť přináší odborné pozornosti dosud neznámé prameny (zaslaný moták a autobiografii). Ty jsou sice převážně osobní povahy, lze je však využít v obecném kontextu jelikož vypovídají o způsobech perzekuce a pobytu v různých typech věznic a táborů.

Dalším výrazným přínosem mé diplomové práce je připomínka skupiny národnostně indiferentního obyvatelstva. Na základě pramenných informací o životě a osobní identifikaci jednotlivých osob vysvětluji tento pojem a předvádím jeho konkrétní projevy.

Pro propojení a upřesnění životního příběhu Marcela Vinického s reáliemi první poloviny dvacátého století jsem využila informací z odborné literatury. Práci tak obohacuji o společenský a politický kontext, který zároveň kriticky hodnotí jednotlivé osudy popisované v pramenech. Ty opakovaně zmiňovaly několik žen, jež se pohybovaly v blízkosti Vinického. Jejich vliv byl natolik výrazný, že jsem se jim (a jejich životním příběhům, které se s osudem

Vinického často prolínaly) rozhodla věnovat samostatnou kapitolu. V té představuji Marii Antonii Winickou, Lízu Adlerovou, Hanu a Noru Vinické prostřednictvím jejich vlastních osudů. Díky tomu došlo k rozšíření časového záběru práce od konce devatenáctého století do poloviny století dvacátého, oproti plánovaným letům 1930 - 1934.

Po úvodní kapitole zabývající se obecným náhledem do společenské situace a politicko-ideologického vývoje židovské komunity první poloviny dvacátého století následují čtyři kapitoly, kde podrobně popisují život Marcela Vinického. Po nástinu rodiny a prostředí, ze kterého vycházel, věnuji širokou pozornost produktivnímu období jeho života ve třicátých letech, kde zaznamenávám různorodé společenské a pracovní aktivity. Zde lze najít skutečnou podstatu „života prvorepublikového intelektuála“. V následující kapitole popisují průběh věznění a následné úmrtí Vinického, s důrazem na specifické důvody jeho internace. Závěrečná kapitola z počátku padesátých let pak pojednává o soudním řízení v otázce dědictví Vinického.

V některých událostech života Marcela Vinického zůstávají drobné nejasnosti. Ty jsou však zapříčiněny nedostatkem pramenů. Jejich absenci zavinuje v případě pramenů osobní povahy skutečnost, že autoři nepovažovali za důležité ony informace zachytit. V případě dokumentů úřední povahy hrála velkou roli jak samotná válka, tak skutečnost že některé spisy byly před koncem války ničeny samotnými nacisty.

Domnívám se, že se mi podařilo splnit oba v úvodu vytyčené cíle a to jak reflexe intelektuální vrstvy československé společnosti, tak mikrohistorická ukázka rasové perzekuce za dob německého nacionálního socialismu. Oba cíle dokazují nejen na životě Marcela Vinického, ale i jeho blízkých. Právě druhý cíl, připomínka důsledků rasové selekce a diskriminace, je dnešní době, kdy vzrůstá nenávist k cizím kulturám velmi důležitý.

Práce ale zcela nosné téma nevyčerpává. Naopak poukazuje na další možnosti bádání, kterými by byly životní osudy příbuzných Lízy Adlerové, či další osob zmiňovaných v její knize. Vhodné by bylo zpracovat studii pojednávající o pobočných koncentračních táborech Gusen a Freiberg, neboť o nich dosud nevznikla v českém jazyce žádná práce, podobně jako o dalších táborech stejného typu. Takováto publikace by byla velmi přínosná vzhledem k tomu, že pobočnými tábory prošlo mnoho vězňů z československého území.

Zajímavým otazníkem je i život Marie Antonie Winické v období protektorátu. Dále by bylo přínosné věnovat se literární činnosti a společenské angažovanosti Marcelova otce, Ottakara Winického. Tato a další dílčí témata (společenské styky mezi židy a majoritou v Československé republice, německy mluvící židovstvo v Praze, apod.) ale dalece překračují rozsah diplomové práce. Jsou tedy námětem pro další výzkum.

10 Seznam pramenů a literatury

10.1 Seznam pramenů

10.1.1 Archivní prameny

- Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura: M 998/47
- Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro Prahu-jih, signatura DV 612/45
- Archiv Památníku národního písemnictví, archivní fond Ottakar Winický poštovní úředník, českoněmecký básník a dramatik 1884 – 1943, inv. č. 125
- Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 2588-18, manipulační období 1931, karton 12014
- Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II. - všeobecná spisovna, sg. V 3391-7, manipulační období 1941-1950, karton 12429
- Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II - prezídium, sg. 42-V-48-46, manipulační období 1931-1940, karton 1498
- Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství, manipulační období 1941-1950, signatura S 1006/20, Alžběta Scheuerová. Dokumenty byly digitalizovány Institutem Terežínské iniciativy v rámci projektu Terežínské album.
- Severočeské muzeum v Liberci; H 89/2011, Památník, autorka sestra M. Vinického 1943 - 1946, 21x17 cm, text 32 str., 77 listů

10.1.2 Tisk

- DOLENSKÝ, Antonín. *Kulturní adresář ČSR; Biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc*. Česká Lípa: Českolipská knih- a kamenotiskárna, 1936. str. 616
- KÁRNÝ, Miroslav a kol. *Terežínská pamětní kniha; Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. Díl 1., Praha: Melantrich, 1995, Terežínská iniciativa, ISBN 80-7023-209-9
- KÁRNÝ Miroslav a kol. *Terežínská pamětní kniha; Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. Díl 2., Praha Melantrich 1995, Terežínská iniciativa, ISBN 80-7023-225-0
- SCHEUEROVÁ, Liza. *O smrti, která se nedostavila*. Praha: Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5

10.1.3 Orální historie

- Rozhovor s JUDr. Martou Ehlovou 27. března 2014 v Praze.

10.1.4 Online zdroje

- Databáze obětí [online], 9. 6. 2016, dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz/victims>
- Památník Terezín • Databáze, sbírky a výzkum • Jmenné vyhledávače bývalých vězňů [online], 9. 6. 2016, dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/>

10.2 Seznam literatury

10.2.1 Monografie

- ADLER, Hans Günther. *Literární tvorba Pražské školy*. Praha: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-8659-59-4
- ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941 - 1945. Tvář nuceného společenství. I., Dějiny*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86598-29-2
- ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. II., Sociologie*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-024-4
- ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. III., Psychologie*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 978-80-7364-024-4
- ALY, Götz. *"Konečné řešení": přesun národů a vyhlazení evropských Židů*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-833-8
- AMESBERGER, Helga; JELINEK, Elfriede; AUER, Katrin; HALBMAYR, Brigitte. *Sexualizované násilí: ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-585-2
- BREITMAN, Richard. *Architekt "konečného řešení": Himmler a vyvraždění evropských Židů*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7
- BROD, Toman; KÁRNÝ, Miroslav; KÁRNÁ, Margita. *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau*. Praha: Melantrich 1994. ISBN 80-7023-193-9
- BRYANT, Chad Carl. *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0790-6
- DWORK, Deborah; PELT, Robert Jan van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-751-X

- ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN: 978-80-7432-294-5
- ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. ISBN 80-86101-19-3
- GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4
- GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6
- HAASIS, Helmut G. *Smrt v Praze: atentát na Reinharda Heydricha*. Praha: Prostor, 2015. ISBN 978-80-7260-315-2
- HÁK, Zdeněk. *Zázračné zbraně - V 1 bezpilotní letounová střela, V 2 jednostupňová raketa na kapalné pohonné hmoty, V 3 dalekonosné dělo s postupně odpalovanými náložemi*. Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 1999. ISBN 80-86011-08-9
- HARNA, Josef. *První Československá republika - Pokus o demokracii ve střední Evropě*. Historický ústav ČSAV na pomoc škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-26363-1
- HOFMANN, Jaroslav. *Město se jménem panovnice*. In: Země světa. 2012. ISSN 1213-8193
- HORNÍK, Jan. *Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda*. Praha: Rybka, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8
- HYNDRÁKOVÁ, Anna; KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana. *Prominenti v ghettu Terezín (1942-1945)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. ISBN 80-85270-51-X
- CHRASTILOVÁ, Jiřina; WAGNEROVÁ, Magdalena. *Zlomky z židovské Prahy*. Praha: Havran, 2014. ISBN 978-80-87341-23-0
- JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces: americká vojenská justice v Německu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2336-0
- JOHN, Miloslav. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938*. Beroun: Baroko a Fox, 1994. ISBN 80-85642-20-4
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6

- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-031-4
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8
- KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení—: Genocida českých Židů v německé protektorátní politice. Praha: Academica, 1991. ISBN 80-200-0389-4
- KERSHAW, Ian. *Hitler: 1836-1945: Nemesis*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-634-3
- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918 – 1929*. Praha: Paseka, 2000. ISBN: 80-7185-328-3
- KOELTZSCH, Ines. *Praha rozdělená i sdílená: česko-židovsko-německé vztahy 1918-1938*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-421-8
- KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana; HYNDRÁKOVÁ, Anna. *Židé v protektorátu: hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942 : dokumenty*. Praha: Maxdorf, 1997. ISBN 80-85800-82-9
- KROLOP, Kurt. *O pražské německé literatuře*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2013. ISBN: 978-80-86911-42-7
- KRYL, Miroslav. *Osud vězňů Terezínského ghetta v letech 1941 – 1944*. Brno: Doplněk 1999, ISBN 80-7239043-042-2
- KUBŮ, Eduard. *"Arizace" a arizátoři: drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45)*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-1000-0
- KVAČEK, Robert. *Československý rok 1938*, Praha: 2011, ISBN 978-80-87286-11-1
- KÝR, Aleš; KAFKOVÁ, Alena; FÁBRYOVÁ, Lena. *Z minulosti do přítomnosti pankrácké věznice: (1889 – 2009) publikace u příležitosti 120 výročí*. Vazební věznice Praha – Pankrác: 2009
- LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech: křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. Liberec: Severočeské muzeum, 2013, ISBN 978-80-87266-14-4
- LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-752-0

- MACEK, Pavel; UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva*. Praha: Police History, 2001. ISBN 80-86477-01-0
- MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže; Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha: Auditorium, 2012. ISBN: 978-80-87284-20-9
- MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0
- MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945: (vedení univerzity a obměna profesorského sboru)*, Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0129-X
- NEČAS, Ctibor. *Aušvicate hi khér báro: Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II - Brzezince*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0398-7
- NOSEK, Bedřich; DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9
- NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. Praha: Naše vojsko, 1988
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. ISBN: 978-80-86107-47-9
- PADEVĚT Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa - události - lidé*. Praha: Academia: Archiv hlavního města Prahy, 2013. ISBN 978-80-200-2256-1
- PASÁK, Tomáš, *Emil Hácha (1938 – 1945)*. Praha: Rybka, 2007, ISBN 978-80-87067-04-8
- PAVLÁT, Leo. *Židé - dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum, 1997. ISBN 80-85608-17-0
- PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3
- STEINOVÁ, Kateřina. *Osudy jednoho židovského sirotčince*. Praha: Lauderovy školy 2012. ISBN 978-80-260-2406-4
- ŠOLC, Jiří. *Ďáblova past: (Hlášení o výsledcích akce KAREL)*. Praha: Exact Service, 1993., ISBN 80-901380-3-9
- ŠTEMBERKOVÁ, Marie. *Univerzita Karlova: historický přehled*. Praha: Karolinum, 2011
- TAYLOR, Frederick. *Drážďany: úterý 13. února 1945*. Praha: BB art, 2005, ISBN 80-7341-478-3

- TYL, Otakar; KULIŠOVÁ, Táňa. *Terezín. Malá pevnost. Ghetto*. Praha: Naše vojsko 1955
- VANĚK, Miroslav a kol. *Orální historie. Metodické a „technické— postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0718-3
- VEČERKOVÁ, Eva; FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0
- VOJTÍŠKOVÁ, Marie. *Židé v České Lípě*. Libice nad Cidlinou: VEGA, 1999. ISBN: 80-85627-98-1
- ŽENATÁ, Kamila; OHNISKO, Milan; HÁJ, Petr. *Ženský dvůr/ The women's yard*. Praha: Schrödingerova kočka, 2013. ISBN 978-80-260-3864-1
- *Der Ort des Terrors: Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Editor Wolfgang BENZ, editor Barbara DISTEL, editor Angelika KÖNIGSEDER. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 3-406-52960-7

10.2.2 Studie

- FEDOROVÍČ, Tomáš. *Nové poznatky o příslušnících SS v terezínském ghettu*. In: Terezínské listy 33/2005, str. 50-59.
- KLIBANSKI, Bronka. *Děti z ghetta Bialystok v Terezíně*. In: BROD, Toman. *Terezínské studie a dokumenty*. Editor Miroslav KÁRNÝ, editor Margita KÁRNÁ. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0582-X
- KOCOUREK, Ludomír. *Recepce norimberských zákonů v Říšské župě Sudety*. In: *Židé v Čechách*. Praha: Židovské muzeum v Praze ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci, 2007, ISBN 978-80-86889-58-0
- KREJČOVÁ, Hana. *Karl Rahm. Otázky (ne)nastolené a (ne)zodpovězené*. In: *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu*. Praha – Opava 2002. ISBN: 80-86224-39-2
- KÝR, Aleš. *Památník Pankrác*. In: *Historická penologie 2003*
- KÝR, Aleš. *Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice*. In: *Historická penologie 2008*
- LOZOVIUKOVÁ – KOČOVÁ, Kateřina. *Malá pevnost Terezín a MLS Litoměřice v roce 1948*. In: *Svět historie – historikův svět. Sborník profesoru Robertu Kvačkovi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN: 978-80-7372-214-2

- PLACHÁ, Pavla; ZEMANOVÁ, Věra. *Životní podmínky v nacistických věznicích na českém území*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „Nepřichází-li práce k Tobě...“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003
- VAJSKEBR, Jan. *Organizace a početní stavy strážní roty SS v Malé pevnosti Terezín*, In: *Terezínské listy*, č. 32/2004
- VAJSKEBR, Jan. *Velitelé strážní roty SS v policejní věznici Terezín*, In: *Terezínské listy*, č. 39/2011
- VAŠEK, František. *Postavení českých internovaných ve věznicích a káznicích během nacistické okupace*. In: Kolektiv pracovníků Kanceláře pro oběti nacismu. „Nepřichází-li práce k Tobě...“. Kancelář pro oběti nacismu Praha 2003

10.2.3 Závěrečné studentské práce

- MUSILOVÁ, Jitka. *Nacistická propaganda terezínského ghetta*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Stanislav Tumis. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2010
- VAVŘINOVÁ, Iveta. *Důsledky perzekučních opatření za Protektorátu Čechy a Morava pro rodinu Vinických*. Bakalářská práce. Vedoucí práce Kateřina Lozoviuková. Technická univerzita v Liberci, katedra historie, 2014

11 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Norimberské zákony

Příloha č. 2 - JUDr. Marcel Vinický

Příloha č. 3 – JUDr. Ottakar Winický

Příloha č. 4 – Marie Müllerová

Příloha č. 5 – Moták Marcela Vinického zaslaný z Malé Pevnosti Terezín, celé znění

Příloha č. 6 – Dům čp. 3 v Mikovcově ulici v Praze 7

Příloha č. 7 - Líza Adlerová

Příloha č. 8 – O smrti, která se nedostavila

Příloha č. 9 – Hana Vinická

Příloha č. 1 – Norimberské zákony

Čerpáno z: KLEMPERA, Radek. Norimberské zákony v češtině. [online] [vid. 13. 6. 2016] <http://klempera.tripod.com/nzakony.htm>

Zákon o říšském občanství

§ 1

(1) Státním příslušníkem je ten, kdo náleží do ochranného svazku Německé říše a je jí za to zvláště zavázán.

(2) Státní příslušnost se získá podle ustanovení zákona o říšské a státní příslušnosti.

§ 2

(1) Říšským občanem jest pouze státní příslušník německé nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a říši.

(2) Říšského občanství se nabývá propůjčením listiny o říšském občanství.

(3) Říšský občan je jediným nositelem v zákonech stanovených plných politických práv.

Zákon o ochraně německé krve a německé cti

Proniknut poznáním, že čistota německé krve je předpokladem další existence německého lidu, a prodchnut neochvějnou vůlí, zabezpečiti německý národ pro všechnu budoucnost, usnesl se říšský sněm jednohlasně na následujícím zákoně, který se tímto vyhlašuje:

§ 1

(1) Sňatky mezi židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve jsou zakázány. Manželství uzavřená proti tomuto zákonu jsou neplatná, i když byla k obcházení zákona uzavřena v cizině.

(2) Žalobu na prohlášení manželství za neplatné může podat pouze státní návladní.

§ 2

Mimomanželský styk mezi židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve je zakázán.

§ 3

Židé nesmějí ve své domácnosti zaměstnávat státní příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve mladší 45 let.

§ 4

- (1) Židům se zakazuje vztyčovat říšské a národní vlajky a užívání říšských barev.
(2) Užívání židovských barev je jim naproti tomu dovoleno. Výkon těchto oprávnění je pod státní ochranou.

§ 5

- (1) Kdo jedná proti zákazu § 1, bude potrestán kázníci.
(2) Muž, který jedná proti zákazu § 2, bude potrestán vězením nebo kázníci.
(3) Kdo jedná proti ustanovení §§ 3 nebo 4, bude potrestán vězením až do jednoho roku a peněžitou pokutou, nebo jedním z těchto trestů.

Nařízení k zákonu o říšském občanství

§ 2

- (2) Židovským míšencem je ten, kdo pochází od jednoho nebo dvou prarodičů, podle rasy plně židovských, není-li podle § 5, odst. 2, židem. Za plně židovského se bez dalšího pokládá prarodič, když příslušel k židovskému náboženskému společenství.

§ 5

- (1) Židem je ten, kdo pochází při nejmenším od tří prarodičů, podle rasy plně židovských.
Platí (tu) § 2, odst. 2, věta 2.
(2) Za žida se také pokládá státní příslušník, je-li židovským míšencem, pocházejícím od dvou plně židovských prarodičů,
a) když v době vydání zákona příslušel k židovskému náboženskému společenství nebo potom do něho byl přijat,
b) když v době vydání zákona byl v manželství se židem nebo potom do něho vstoupil,
c) když pochází z manželství se židem ve smyslu odstavce 1, jestliže bylo toto manželství uzavřeno za účinnosti zákona o ochraně německé krve a německé cti ze dne 15. září 1935,
d) když pochází z mimomanželského styku se židem ve smyslu odstavce 1 a narodil se nemanželsky po dni 31. července 1936.

Příloha č. 2 - JUDr. Marcel Vinický
Čerpáno z: Národní archiv,
Policejní ředitelství Praha II. –
všeobecná spisovna, sg. V 3391-7,
manipulační období 1941-1950,
karton 12429

Příloha č. 3 – JUDr. Ottakar Winicky
Čerpáno z: DOLENSKÝ, Antonín.
*Kulturní adresář ČSR; Biografický
slovník žijících kulturních
pracovníků a pracovníc.* Česká Lípa:
Českolipská knih – a
kamenotiskárna, 1936. Str. 616

Příloha č. 4 – Marie Müllerová
Čerpáno z: osobního vlastnictví
Hany Křížkové

Příloha č. 5 – Moták Marcela Vinického zaslaný z Malé Pevnosti Terezín, celé znění
čerpáno z: Archiv hlavního města Prahy, archivní fond Okresní soud civilní pro
Prahu-jih, signatura: M 998/47

„Adičku, jseš nejvěrnější z nejvěrnějších! Jak Micky říká: rodiče – Ty a Maruš, všichni ostatní zdá se jsou slabi! Děkuji, vše došlo a prosím: založ na stejném místě zase do čtvrtka 11 t. m. fond cig. 300 – 500, nechť se mi dávají po 100, pokud přijdu nebo si nechám vzkázati a kdybych šel pryč, tak je vezmi zpět: pokud půjdu, po každé dám o Rav. + Micky zprávu. Se schůzkou to bohužel nejde, jsou tam i jini civilní lidé a to by bylo nebezpečné i pro Tebe, to raději ne!

Micky prý dostala baliček: buchtu, já prý tu taky mám, to bych je zítra dostal. Každopádně prosím znovu Tebe i rodiče: posilejte prosím pravidelně týdně jak mně, tak Micky baličky, jak žádáno:

1./ rodiče: buchtu neb perník neb placky neb jakékoliv jiné pečivo, sýry /: třeba tavené:/, antypasto je-li citron, - jablka – cibuli - česnek – trošku čaje a podobné

2./ Ty neb Waltrovi /: mají prameny a dej prosím každou cenu:

Sádlo neb škvarky v sádle, uzené, salám, jakékoliv mazání na chleba, chleba, cukr a sacharin, umělý med, marmeládu, bombonky, jaternice, jelitka a podobné, sušenky atd, atd

my máme jen polivku v poledne a večer a 25 dkg chleba denně a hlad je veliký, tím větší když všichni ostatní dostávají, jen my čekáme marně od soboty do středy a od středy do soboty a vždy marně a ostatní jen tu a tam sousto dají a my hladovíme, hladovíme a tělesně scházíme. Prosím proto za každé peníze! A pak: podle rukopisu baličku, odesilatele – to vše jsou zprávy pro nás! Pište taky týdně, třeba jen listek, vše se vydává; peníze jen 1x měsíčně po 200,-- dávají se vždy 20; tu však udej správ. Odesilatele, jelikož kdyby sme šli dál, jdou peníze zpět na odesilatele, taktéž balíky; můžete klidně zase správ. odesilatele udati, nikdo se toho nevšimne, dochází sem týdně na 100! A jak jsem již prosil: nechť rodiče posílají pravidelně třeba v pondělí a Vy třeba ve středu, vždy expres, do 2 kg listovní, pře na poukázku. Prosíme, prosíme a o Micky ať také prosím Heda hlavně. Micky válenky a tepláky nedostala dosud, potřebuje 1/. Tepláky, 2/. Sportovní boty, pokud možno hned, jelikož každý den můžeme odejiti. Ja bych na věcech potřeboval jen kartáček na zuby a na prádlo každých 14 dnů je 2 – 3 kapesníky a 1 punčochy a 1 ponožky/: ať zasílají rodiče a já jim špinavé budu vždy vrátet, jinak nic! A mně vždy týdně v Tvém balíku, jak jsem prosil; 1 baliček cig. Tabáku /: vyfasuj a vezmi za to z mých Egypťanů: / + cig. Papírky, šikovně zalitý do marmelády: kelimek /: lepenky:/ na dno baliček, druhý do a nad marmeládu, neb podobně. To vše sem, neb všude tam, odkud bychom o baličky psali. Hlavně Micky taky pravidelně: Ty a Mime a Heda neb jini spolehlivi!

Peníze: Můžeš prosím přečisti Vladimírovi našemu Stanislavovi, že jednou se taky bude zkoumati určité jiné účetnictví než to, kterého se dovolávají, že se divím a že krajně jsem rozhořčen, že, když já jsem v podniku v nejhorších jeho dnech peníze dával, jsem se nedovolával účetnictví, nýbrž pomohl, když hořela výplata, když se kupovaly lisy aby byl obrat atd. Dále mám taky snad nárok na plat, jelikož nejsem politický vězeň a nechci nic, než ze svého! Konečně: u nás se páni pipalí a mazlalali, pokud pamatují s každým továrním nádeníkem, zakládaly se fondy dětské apod. úředníkům, které nebyly, jak se domnívám já, zakladatelé a podnik postavili na nohy, že vůbec existuje, se po dobu roku s různou formou platilo a platí do Haleluja, kdežto já a my máme starost o dítě a abych hlady nepošli, když jsme přišli do malého dějinového a žádám jen ze svého, jakou účetní formou se to provede, je mi jedno, třeba přes účet Vladimíra, jak jsem to dal, a nebo lask. Formálně jako Tvůj dluh neb jakkoliv! Jen rozhodně: Peškovi k rukám Marušky pravidelně 1. každého měsíce 2.000—K a to zpět od 1.IX. 42, tedy hned 12.000.—a pak dále po 2.000.---, rovněž každý obnos, který by pro dítě mimořádně bylo zapotřebí, dále Tobě každý obnos, který potřebuješ pro věci pro nás, dále 1x čtvrtletně T/43 počínaje čínží pokud byt je pro nás zachován /: prokurista Barták

pojišťovna Koruna, jdi prosim k němu, je moc hodný :/ a konečně Jožce, čeká-li na nás měs. 400,-- plus nemocenskou: nechť taky třeba ona, jeli venku zasilá Mickynce baliček, ona tam má možnosti, samozřejmě zaplat. laskavě, Přečti prosim pánům a taky že Ing. P. děkuji za intervence a rovněž Dru. H. moc, nechť usiluji lask. nadále, jak níže uvedeno. Konečně jsem Maruše určil pro případ, že bychom se živi nevrátili, jako poručníky Peštička Jarku E. plus Tebe plus našeho Vladimíra seznam jmění zná, byt hodnotim dle dnešních cen: jídelna – hala 100.000,-- K, žen. Pokoj 100.000,--- dětský – kuchyň – přísl. 50.000,--, šaty prádlo 100.000,--, nádobí atd. 50.000,-- koberce 200.000,--, tedy celkem 600.000,--- 700.000,-- se všema maličkostma :/ poznamenaej!/: jinak čini jmění: Bx 460000,-- k L.I.42 + 4% úroky minus z toho učiněné platby minus 75.000,-- patří rodičům mým, dále David 200.000,-- pohledávka :/ viz spisy:/ Hradčanský 120.000,-- plus úroky od I.I. 41 :/viz spisy:/, dále od strýce v Barclay bank Ld Piccadily Cirkus mám na své jméno psa, kterou kopii máš, mám dostati 223, od strýce Dra. Tazlera, adresu jednou pomoci rodičů ca 300 tamních plus veškerý majetek rodičů v Kolině :/ vila konta, zařízení lék. + byt 500.000,-- plus pojistky Réunionie:/ informace bližší sl. Vlasta Šillová tam Kol. – vše poznamenej!!

Byt: Zpráva velmi zajímavá, domnívali jsme se, že dávno už je pryč. Prosim, je-li možno, bez nebezpečí pro Tebe, podívej se do něj :/ klíč máš poslal jsem je s proprietama v noci z Prahy, i od domu:/ třeba v noci a třeba vyluftoval nebo co a Peštíkovo šatstvo etc – nic nebylo sepsáno, takže bys pomoci Malanika a naše kožichy rozumíš! Ale jen, jak shora uvedeno, je-li možno.

A i jinak podávejte o něm běžné stručné zprávy, je-likož podle toho možno různé posouditi. A se správcem promluv a plaťte, jak žádáno.

Věc: Jak jsem Ti již jednou sdělil: jsme viněni:

1./ Já David – doznal jsem podle spisů Zollfdt.

2./ Já že nenechal Micky reg. aby ji Mörl vyvezl, popřel, jelikož reg. o rok dříve než Mörl, pak já sám úřadu /Zollfd Mörla udal.

3./ Já – byt Kozákův, mám i jiný majetek – popřel jsem podle pravdy

4./ Já – když toto nesedělo: že Micky telefonovala mým telef., čtla moje noviny, že jsme měli „Velké zásoby“ a jiné blbosti přitažené na vlasech a vymyšlené – popřel jsem; hotovo Micky:

1./ že není reg. doznala, že byla jen u obce, ne dále, když vyhrožoval Pešek útulek a pak slibil, že to nechá

2./ telefon: přiznala, že několikrát během mé vazby, když ji advokáta volal – noviny: zásoby popřeno a ostatní blbosti. Já taky že následkem manž. nejsem A, předložil však doklady pokud je měli, že ano. Toť v protokole, načež jsme byli dáni sem a kam dále? Zde máme v osob záznamu: „přestupek žid. nařízení“. Že Pešek podle zák. je near. nikdy nikdo nepopřel, jelikož jsme se po 15.9.35 vzali /ovšem v ČSR/, nepadalo však v ničem v úvahu, protože je pod 6 roků. popřeny taky koz. že peníze prostřednictvím mým v Bx, Hradčanský – Mörl atd. – bylo vše jen ústně zatím. Zde vůbec bez výsledku. Polic. trest uvali komisař 325 a může býti 6 neděl – 3 měs. – 6 měs- max. 12 měs; je poznamená ve spise

Sedí se zde. Jde-li se odtud dál neb má-li se jiti, je předpoklad „Schutzhaft“, který jsme dosu[d] nepodepisovali, dále: všichni ostatní, kteří od stejného komisaře s námi a i po nás přišli, jsou již dále, jen my tu stále jsme. Odtud dále se jde buď do konc. Nebo podle nejnovějšího i pracov. Táborů :/ Sonderreinsatz?/. Konc. :/ obvykle pro Čechy Osvědčín zlé, prac. na východ, ale snesitelné. Nebo se jde zde a čeká se na nový výsledek apod. Jak a co je v libovůli komisaře, který rozhoduje. U nás tvrdí, jelikož ještě nejsme pryč, „znalci zdejší“, že: buď máme polic. trest anebo jsme zde, jelikož mám devis. Věc :/ Dav[id] je taky na příklad zde:/ a dokud ta je pendentní zůstávám. V tom případě mám veškerý zájem, aby se táhla, táhla rep. abych byl předá českým úřadům zpět :/ okre. fin. řed. :/, což si mohou prosaditi načež Gest. řízení musí počkati až do odpykání druhého trestu :/ to jest čas, čas:/. V tom smyslu

prosim: 1./ mohl bys zjistit bez rozvíření věci ze spisů/: snad působit – otec a kom. Spis odložil – také možno, a my snad kejsnem./ Zapp. nebo host v kavárně/: Zapp. prostřednictvím řed. Štegra Zixti:/ co a jak 2./ nechť prosím Vlad. v tom smyslu jedná 3./ intervence Polák. Teta možná? Aby byl polic. trest a krátký bez dalšího nebo 4./ každou jinou pomocí – jen čas, čas získati, víme vše? Vše je, jak řečeno, v libovůli osobní 325 Sch. Určitě, viděl jsem ve spisech jeho připsi a v určitém bodu domnívám se že s nim mají prsty i pi. West /: Žižkovský:/ a bratr manželky Tvého bratrance, proto jsem ti a Žižk. říkal i pozor! Podle těchto námětů prosím o pomoc, pomoc znovu a konečně: zde se proslychá, že prý k 10. výročí byla nějaká amnestie, pravda!

Když jó, zda tato by mohla býti!

Rodiče: Prosim a obtěžuji Tě: podívej se tu a tam k nim – k otci a pro něj obstaruj na můj účet cigára a uhlí a suroviny, které potřebuji, prosím, prosím!

Potvrzují: baliček na Štědrý večer, kufr v lednu, obsah správný, 200,-- konto, 150+ 500 + sušenky, dopis 18.I.43.

Ostatní: Děkujeme a libáme Tvým prostřed. Všechny věrný, kteří – jsou /:?:/ Mime – Walter Heda a - ? Dolitovi!

1d. II. přidej odpověď pokud proveditelné podrobnosti a o Peškovi /: fotky posilejte v baličkách:/

S domácím jsem byl pohromadě na Karláku – mám jeho svetr, vím vše.

Jsem zde parkovým hlídačem a metařem a toužíme jen domů, domů!

Micky plete na cele vidím ji 1x- 2x týdně a slyším od ní. když ne jinak, bylo by to zde snesitelné do konce.

Adičku, zastav se prosím u slečny Davida, nechť mu posílají stejné balíky, jak o ně žádáme, alespoň 1x týdně. Je ke mně zde moc hodný. Doufáme, že jsem nyní vše zodpověděl a napsal co jsem chtěl. Adičku způsobili si prý Rawuzlovi neděli, jak týdny po ni marně toužil! Díky díky!

Prosim a opakuji nyní ještě jednou stručně:

1/ Čtvrtek 11II.

2/ Baličky plus fotky, pravidelné týdenní Micky a mně i chleba, mouč., tuk slad atd.

3/ Peníze – platby

4/ Poznamenati seznam jmění

5/ Byt

6/ Věc – pomoce – intervence – zjištění

7/ Rodiče

8/ Přečti jim tento list a pak přátelům a pak zašli Maruš, která jej zničí hned

9/ Slečna Davidova!

Naše nesmírné díky za vše. Libej všichni, sděl prosím a pak dopis laskavě zašli Marušce, která jej pak zničí.

Vaše Vaše

Micky & Rawuzl

Adičku, prosím pošlete Micky v příšt. zásilce také: 1./ gum. nafukovací polštářek plus nějaký mazlíček, jak jsme jej měli na vojně.

A kdybys dostal zprávu, že jdeme pryč, vyrozum prosím také ihned: Pi. Vlasta Šillová Kolin n./L. tř. Bedřicha Velikého.

Příloha č. 6 – Dům čp. 3 v Mikovcově ulici v Praze 7 (byt 574/3, patřící Vinickým označují dvě okna v posledním patře nejvíc vpravo). Vyfoceno při osobní návštěvě 27. března 2014.

Příloha č. 7 - Líza Adlerová

čerpáno z: Národní archiv v Praze,
fond Policejní ředitelství,
manipulační období 1941-1950,
signatura S 1006/20, Alžběta
Scheuerová. Dokumenty byly
digitalizovány Institutem
Tereziánské iniciativy v rámci
projektu Tereziánské album.

Příloha č. 8 – O smrti, která se nedostavila,
reprodukce detailu z obrazu –
asambláže Lízy Scheuerové
z roku 1970 (foto Josef Šnobl).
Čerpáno z: SCHEUEROVÁ, Líza. *O
smrti, která se nedostavila*. Praha:
Sefer, 1994. ISBN: 80-85924-00-5

Příloha č. 9 – Hana Vinická
Čerpáno z: Národní archiv,
fond Policejní ředitelství Praha II. –
všeobecná spisovna, sg. V 2588-18,
manipulační období 1931, karton
12014

